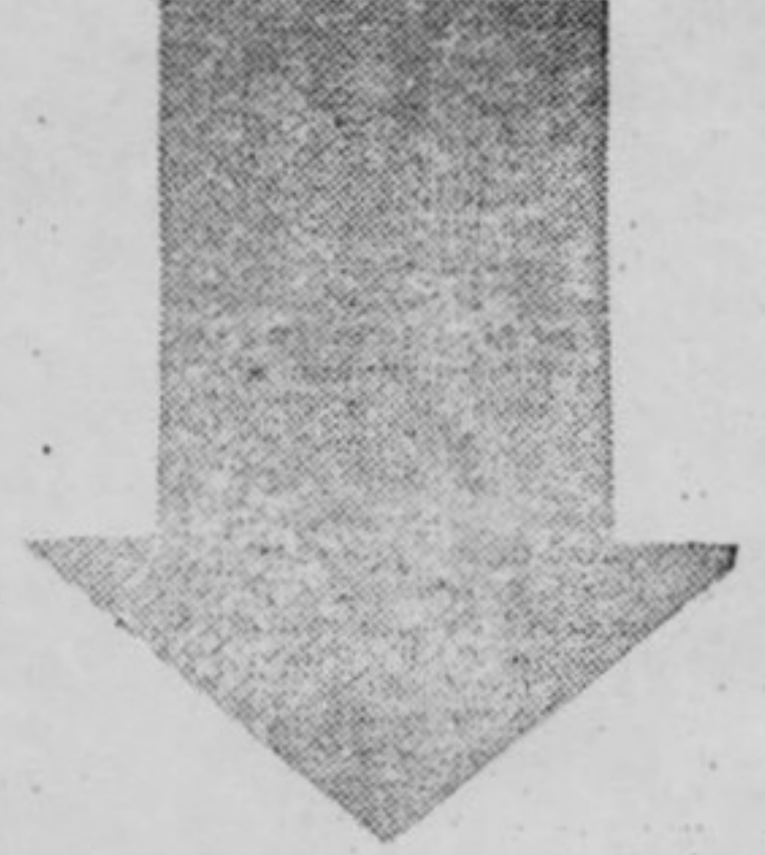
sosyal adalet

2 TEMMUZ 1963 SALI — HAFTALIK SiYASi GAZETE — YIL: 1 SAYI: 16, FiATI 1 LIRA

Kürtçülük Hareketi ve Bekata'nın suçu

Devlet vergilerini Talân edecek Tasarı hazır!

Plânın 3 aylık uygulanmasına dair

Raporun tenkidi

BAKANLIKTA BİR GÜN

Dikdörtgen yapıların arasından geçtim. İşim olur mu olmaz mı? Çok kapı aşındırır mıyım, aşındırmaz mıyım kuşkusu ile girdim. Odacıları candan buldum. Hoş geldin diyen bakışları umutsuzluğu mu dağıttı. Giysileri bile maviden yana. Gönül açıcı Ellerinde dosyalar pır pır uçuyorlar. Garplere yoldaş. Yetkililerin odasına «burası» diyor. İçeri giriyorsun ilgi yok. Odacıların dağıttığı umutsuzluk oturur yüreğinin başına. Ne var gibiden, baş sallanır. Üzerine dikilir umut vermiyen, soğuk bakışlar Dilekçen süzülür filân beye git. Oradan filân beye. Filân beyden filân beye... İşin bitmez Allah, bitmez Beyler biter tekrar beyler yeniden başlar. Gir çık utanırsın artık. Tatlı canından bıkarsın. Töbe edersin, töbe...

Yetkililer de bilmez işinin sonunu. «Anlaşıldı bu iş buradan olmıyacak vilâyete git» Olmayacak ta niçin uğraştırdın. Başından bilemez miydin? Vilâyeti boylarsın «işin Bakanlıktan olacak» derler. Yetkiliye anlatırsın elini başına atar «işim çok» der. Üstelersen, önündeki evrakları yumruklar. «Ver dilekçeni normal seyriyle olur» Oysa bugün sonuncu alman gerekiyor. İşini bitiremeden taşranın yolunu tutarsın. Tutmazsan aç kalırsın. Boş uğrasına mı yanarsın? Başkentin yuttuğu paracıklarına mı?

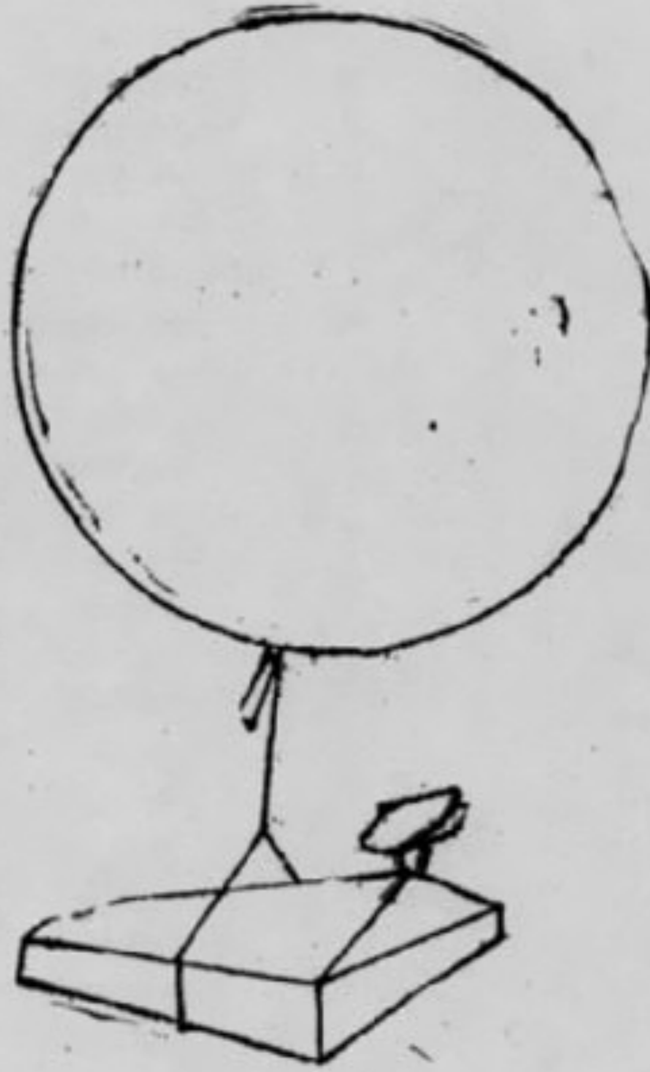
Tüm gücü bitmişler koltukta. Sanırsın Bakanlık dinlenme yeri. Anlarsın işlerin niçin yürümediğini. Anlarsın beyden beye top olduğunu.

En küçük memur bile yetkili kesiliyor. Ezici bakışları umutlarını bölerı Öğle yemeğinden sonra uykulu gözlerle süzülenlere ne dersin. Kaçıncı rüyanın serüveninde olduğunu tanrı bilir. Bir bezginlik uçuşur koridorlarda.

Kapı aralığından süzersin bir harım, daktilo kursundaymış gibi tik... tak. Anlarsın her şeyi.

M.

sosyal adalet
HAFTALIK SİYASİ GAZETE
2 TEMMUZ 1963
YIL: 1, SAYI: 16
FİATI: 100 Kuruş
İmtiyaz Sahibi ve neşriyatı fiilen idare eden
Mesul Müdür
Cemal Hakkı SELEK
Umum Neşriyat Müdürü
Kemal SÜLKER
Teknik Sekreter:
Erdoğan ÖZER
İDAREHANE Cağaloğlu, Molla Fenari sokak No: 30-32 (Vatan Matbaası)
Tel: 229315
ABONE:
3 Aylık 10 lira
6 Aylık 20 lira
1 Yıllık 40 lira
Yurt dışı abonelerde posta ücreti abone bedeline eklenir
İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 liradır. Renkli ilânlar özel tarifeye tabidir.
Dizildiği ve basıldığı yer:
Vatan Matbaası — İstanbul

YERLİ ASTRONAT

Ayakta Kalabilmek İmkânı

Ne kılıkta olursa olsun, ister sağcı ister solcu görünsün bir dikta rejimi isteyenlerin ardında daima ve daima «ÖZEL TEŞEBBÜS» adı altında bizi iktisaden köle etmek istiyenlerin gölgesi olduğuna hiç kimse şüphe bile etmemelidir. Özel teşebbüsün samimi olarak karşıtı olup bir dikta rejiminin taraflısı görülenler bile, özel teşebbüs taraflıları için bugünkü düzenden çok daha, pek çok kere daha tercih edilirler. Çünkü, bunları çaresiz bırakmak ve akıllarına bile gelmiyecek şeytanca düzenlerle kendi âletleri haline getirivermek için, özel teşebbüsün kurduğu pek şümullü bir dalavere teşkilâtı faaliyet halindedir.

— O halde ne yapmalı? Basit! Halkı var gücümüzle bir yandan aydınlatmak, «organik toplum» ve «kanun düzeni» anlamlarının bilincine vardırmak, insan olmanın «niçin» ve «nasıl» sorularını sormak ve bunun cevabını muhakkak öğrenmek için her tehlikeyi göze almakla başladığını öğrenmek gerek. Bilinçli kütle büyüdükçe, devletin, bir eşkiya grubunun eline düşmesi olanağı azalacaktır.

— Kaba kuvvete karşı direnmek işi 27 Mayıs 1960 da, o kaba kuvvetin hiçbir zaman dayanamıyacağı bilinçli zinde kuvvetler tarafından başarılmıştır. Artık bir kaba kuvvet değil, sinsi kuvvetler, mikroplar, bilinç bozucular tarafından tehdit ediliyoruz. En büyük müttefiğin ismi «soğukkanlılık» ve «iyimserlik» tir. Bu müttefikleri kendi yanında tutan oyunu kazanacak. Bu konuda en büyük görev, halkı aydınlatmak durumunda olan basın organının bireylerine düşüyor. Sorumluluğumuz son derece büyüktür. Yanlış hareketlerimiz felâketlere sebep olabilir. Yerinde, bilinç ve korkussuz davranışlarımız felâketleri önler. Bizi kötü duruma düşürmek, bilhassa yanlış iş yaptırmak isteyenlerin deneyebilecekleri kötülük çeşitleri hakkında bir sayı verilemez. Sinirlerimizi yıpratmak için her şeyi yaparlar. Para ile tutulmuş şerirlerle devamlı olarak tedirgin ederler. Hakkımızda her nevi iftirayı atar ve yayarlar. Bunu yapmak için muazzam olanakları vardır. Dedikoducu ve sulu insanlar bunların bedava yardımcılarıdır. Çok zor bir ortamda yaşamağa ve çalışmağa zorunluyuz. İşimiz zordur, ama hiçte olursuz değildir. Yaşamak için başka çaremiz olmadığına göre, bu zorluğa katlanacak belki saadeti unutacak, fakat muhakkak başaracağız.

Yılmaz İDİL

İsraf mı? İnsaf mı?..

Hükûmet ekmeğe sessiz sedasız zam yaptı. Gerçekte de ne imiş biliyormusunuz? Ofisin açığını kapamak mış

A beyefendiler, Kromit şirketi denilen bir yabancının, bir yabancıya yanı, Amerikalılara olan on milyon DOLAR borcunu, hiç bir ilgisi yokken Ziraat Bankasından ödenmesini emir buyururken, ofisin açığı, milyonların açığı ve işsizliği aklınıza gelmedi değil mi?

«Ofisin açığı»ndan vuran ışık, gözlerinizi kamaştırınca, gözlerinizi biz işçilerin ekmeğine diktiniz. Aldınız lokmamızı ağzımızdan, açığınıza yama yaptınız.

Üstelik bu yamacıların ustalarından Tarım Bakanı (adını da yazalım da tarihe geçsin) Mehmet İzmen bir nutuk irad buyurmuşlar.

Sıkı durun işçi kardeşler, sıkı durun Kaveliler, sıkı durun Lastik—İşden kendi kendilerini hurdeden 83 arkadaş. Gerçekten sıkı durun tüm vatandaşlar. Küçük dilinizi yutmayın. Tarım Bakanının sözlerini buraya alıyorum dikkat edin.

«Biz ekmeği israf eden bir milletiz. Avrupa'da ekmekler küçük kıtalar halinde yapılıyor ve israf edilmiyor. Biz de ise ekmeğin kıtası büyük olduğu için, çoğu yenmeden kalıyor ve atılıyor. Hem ekmek ne kadar küçük olursa o kadar az israf olur.» Buyermuşlar.

Adını bilmediğimiz, çeşit çeşit mezelerle donatılmış, göz alıcı viskı sofralarından artan ekmekler olur ve atılabilir.

Milyonların aç ve işsiz dolaştığı bu yurdun ekmek hesabı bu sofralara göre ayarlanamaz. Aç midelerimize, lütfen elinizi bastırınız, gök gürlemesi gibi homurdanan bir ses duyacaksınız. İşte bu sese kulak vererek ekmek ayarlamasını yaparsanız gerçeğe uymuş olursunuz.

Gerçi önlenmesi gereken bir şey var bu yurtta, var olmasına ama Tarım Bakanının buyurdukları gibi «ekmek israfı» değil. Asıl önlenmesi gere ken şey, insafsızlık insafsızlık...

Mehmet TOKATLI

Gençtürk için

Sosyal Adalet'in 10 uncu sayısında İsmail Gençtürk'ün yürekler acısı bir yazısını okuduk. Gerek kendi yazılarından gerekse hakkında çıkan yazılardan ilgi ile izliyorduk durumunu.

İlerici yayınlar okuduğu için Hasanoğlan'dan Kayseri'ye nakledilmiş. Orada da önce bir hafta, sonra süresiz tart almış. Aydın olma suçundan bir öğrenciye süresiz tart verenlerin yürekleri hiç mi sızlamaz?

Biliyoruz, bunlar aydın kuvvetler yetiştikçe ipliğinin pazara çıkacağından korkanlardır.

Sosyal Adaletteki bir yazıyı okuduktan sonra bir arkadaş «Okuyanlar ne oluyor, biliyor musun» dedi. Bilmez olur muyum: Sürülüyor, tart alıyor, koltuğuna kurulmuş müdürün karşısında saatlerce bilinçsiz saldırılar dinliyor. Öğretmenlerinden zılgıt yiyor. Yaşamı salt ders kitaplarında sanan arkadaşlarının alaylarına maruz kalıyor. Bütün bunların yanında gerçek aydın olmak için diplomanın yeterli olmadığını, yurdu ortaçağ karanlığına bürümek isteyenlerin, zinde kuvvetlerin karşısına nasıl nasıl çıktığını öğreniyor, öğretiyor.

Şimdi sana sesleniyorum, kardeşim İsmail Gençtürk: Seni oradan oraya sürenler ve sonunda süresiz tart verenler, Türkiyeden de çıkaramayacaklar herhalde.

Hasan MANDAL

HAFTANIN OLAYLARI

Demeç

Kürtçülük Hareketi ve Bekata'nın suçu

Sıkıyönetim'in uzatılmasını isteyen hükûmet teklifi Mecliste görüşülürken, Millî Savunma Bakanı Sancar «kökü dışarda» faaliyetlerden söz etmiş ve suçluları yakalamanın kolaylaşması için Sıkıyönetimi gerekli bulmuştu. Kökü dışarda faaliyetlerin neler olacağını da yakında halk efkârına anlatacağını bildirmişti. Bir ara Bakan, söz konusu kökü dışarda faaliyetlerden kürtçülüğü kastetmediğini ULUS'a verdiği demeçle de açıklamıştı.

Halka duyurulacağını söylediği tehlikeli hareketlerin ne olduğunu hafta sonunda Sancar değil, İçişleri Bakanı Bekata bildirdi. Açıkladığı ve sanıkları tanıttığı konu ise «kürtçülük» hareketleriyle ilgili idi. Bekataya göre; topraklarımızda bir kürt devleti kurmak isteyenler vardı. Bunları komünist ve milliyetçi olarak iki gurupa ayırmak mümkündü. Yakalananlar, kökü dışarda bir gurupun Türkiyede bölücü, ayırıcı, ve tahrik edici faaliyetlerini yönetmekte idi. Bunlardan tevkif edilen Musa Anter, Yaşar Kaya, Enver Aytekin Türkiye İşçi Partisinin de üyesi bulunuyorlardı.

Bu açıklama üzerine, T.İ.P. nin sömürücülere, gericilere ve intikamcılara cephe alması yüzünden sataşmayı başlıca görev sayan bir gazete manşetine «bir kısmı Türkiye İşçi Partisine kayıtlı olan» ibaresini koydu. Ötekisi de «sanıkların çoğu T.İ.P. üyesi» demek yalanını kattı.

Şu çok iyi biliniyordu ki T.İ.P memleketin bütünlüğüne, milleti ile bölünmezliğine karşı suç işleyenlere veya bu gibi hareketlere teşebbüs edenlere karşı idi. Memleketin ve milletin bütünlüğü en başta ve en önce dikkat edilen, korunan bir varlıktı. Kimden, nereden ve ne şekilde gelirse gelsin toprak bütünlüğümüze ve milletçe uygarlığa kavuşmamıza cephe alanlara vatansever hiç kimse, hiç bir teşekkül, hele T.İ.P. gibi bütün amacı Anayasayı tastamam eksiksiz ve kısıntısız uygulanmayı başlıca şiar edinen toplumcu bir parti ne göz yumabilirdi, ne de ondan yana olabilirdi. Tevkif edilenlerden üç kişinin T.İ.P. li olmasının konu ile en ufak bir bir bağı yoktu. Her parti gibi T.İ.P. de üye olma kanunî ehliyetini haiz her vatandaşa açıktı. Bundan dolayı, olaya adı karışan 3 kişinin T.İ.P. li olmasının veya olmamasının bir önemi yoktu. Her parti içinde suç işleyecek vatandaşlar çıkabilirdi. Netekim en eski tecrübeli parti olan CHP de bile, bu partiden milletvekili ve senatör seçilebilenler, uzun bir süre partinin en yüksek organlarında görev alanlar içinde dahi cunta ile işbirliği yaptığı iddia edilenler olmuştu ve CHP şimdi bunları tasfiyeye hazırlanıyordu. Fakat herkes biliyordu ki, CHP lilerden bir kısmının Anayasaya karşı hareket edenlerle işbirliği yapanlarının bu ferdî fiilleri, CHP yi ilzam etmezdi. Nasıl ki adı kürtçülük hareketine karışan üç T.İ.P. linin de şahsî suçları veya fiilleri T.İ.P. i bağlamazdı.

Bu bakımdan İçişleri Bakanı Bekata, devlet ve hükûmet adamı olarak partilere karşı tarafsız olma vazifesini sanıkların hangi partiye üye olduklarını da bildirmesi ile devlet ve hükûmet adamı olarak partilere karşı tarafsız olma vazifesini ihlâl ediyordu. Sanıklar arasında bulunanlardan üçünün T.İ.P. li olduğunun açıklanması kendisinin T.İ.P. 'ne karşı hasmane bir tavır takındığını da gösteriyordu. Üç vatandaşın şahsî mahiyetteki fiilleri yüzünden, onların T.İ.P. li olduğunu belirterek halkoyuna T.İ.P. i şüphe altında bırakıcı hareket te bulunması Bekatanın görevini kötüye kullandığının belirgin belgesi idi. Biliniyordu ki T.İ.P memleketin bütünlüğüne, milleti ile bölünmezliğine karşı suç işleyenlere ve ya bu gibi suçlara teşebbüs edenlere kanunların tayin ettiği cezaların verilmesini pek tabiî karşılayacaktı. Fakat aynı zamanda bütün vatandaşlara Anayasada tanılan temel hakların ve özellikle 12. Maddesinde belirtilen dil din, ırk, mezhep ayırımı gözetilmeyeceği hakkındaki hükmün de eksiksiz, kesintisiz uygunlanmasını istiyordu.

Alevî mezhebinden ve kürtçe konuşan vatandaşlarımızla sünnî mezhebinden ve başka dinden ve dilden vatandaşlar arasında hiç bir ayırım gözetmemek gerekti. Hükûmetin tutumu terör ve baskı metodlarına müracaatla gerçekleri görmemek ve Anayasaya bakmamak olamazdı. Onun için de İçişleri Bakanı son açıklamasında sanıklardan üçünün T.İ.P. li olduğunu söylemekle hafiflik yapmış, Anayasaya aykırı yol tutmuştu. Bu hareketi, herhal de T.İ.P. Merkez Yönetim Komitesi ele alacak ve gereken cevabı verecekti.

T. İ. P. Genel Başkanı M. Ali Aybar (Anayasanın Savunucusu)

Karar

Ortak Pazara Girdik ama...

Memleketimiz için çok önemli olan bir karara varıldı: Avrupa Ortak Pazarına Türkiyenin girmesi uygun bulundu.

Bu çok önemli kararla ilgili olarak bilinenler, işin önemine nisbetle çok azdı. Türkiyenin hangi şartlarla Avrupa Ortak Pazarına alındığı açıklanmıyordu. Bizim ileri sürdüğümüz ilk şartlar nelerdi, Altıların uygun buldukları ve ittifak ettikler konular nelerdi, bilinmiyordu. İlk önce bizim 12 maddemizin Altılarca alınması isteniyordu. Sonradan bunun üçe indiği açıklandıydı, sonu yine bilinmiyordu. Ortak Pazar Millî Plân fikri ile de bağdaşamayacaktı. Ortaklar birbirlerine uygun bir ortak ekonomi izleyeceklerdi. Altılar çok gelişmiş ülkelerdi. Fakat Türkiye plâna göre kendi meselelerini çözümleyecek ve devlet sektörüne önemli görevler verecek durumdaydı. Ortaklar bunları aldırmayacaktı. O takdirde Ortaklıktan Türkiyenin kazancı ne olacaktı? Bu sorunun da tam karşılığı açıklıkla verilmiyordu.

Hükûmet «açık rejim» içinde âdeta kapalı iş görüyordu. Ortak Pazarla olan münasebetleri safhaları ile halk oyuna sunmuyor, tartışılmasına yanaşmıyordu. Hükûmet kısa vadeli bir iş sayıyordu Ortak Pazara girmeyi. Bazı ihracat mallarına müşteri bulununca işler kolaylaşacak sanılıyordu. Oysa Türkiye plânla muasır medeniyet seviyeine ulaşmağa mecbur du. Ortak Pazar, Türkiyenin bu amacına vardım yapacak mıydı? Kesinlikle belirtilemiyordu. Ortak Pazar Türkiyede bugün hâkim durumda olan ekonomik kuvvetlerin bir kısmını daha da zenginleştirecek ve kuvvetlendirecekti. Ticaret burjuvazisi ile toprak ağalığını geliştirici bir nitelikte olduğu anlaşılan Ortak Pazara katılmanın zararları yakında anlaşılacaktı. Hükûmetin sandığı gibi Türkiye Ortak Pazarı girmezse Batı ittifakı dışında da kalmayacaktır. Fakat bir kısım çevrelerin ekmeğine yağ süren Ortak Pazara katılmanın esrar perdesi artık kalkmalıydı.

Tasarı

Devlet gelirini Tâlân Edecek Tasarı Hazır!

Meclisten gizlice çıkarılması için çalışılan bir kanun tasarısı var:

Serbest malî müşavirler kanunu.

Devlet vergilerinin tâlân edilmesini kolaylaştıracak mahiyette görülen bu tasarı etrafında dönen dolaplar dikkati çekiyordu. Ne hosında, ne de Meclis koridorlarında üzerinde durulması istenmeyen bu tasarı basın mensuplarının da dikkatinden kaçıyordu. Oysa tasarı için Avrupada ve diğer memleketlerde benzeri var, basit bir mali kanun deniyordu. Malî muamelelere halkın ilgisizliği belirtilerek tasarıya eğilmek istenen geçiştiriliyordu. Oysa bu tasarıya göre piyasada kendileri için serbest çalışan malî müşavirler, bir anda âdeta devletin adamı oluverecekti. Bir tacir veya sanayici bir malî müşaviri çağıracak, devlete verecegi vergi ve kazanç beyannameleri ni kontrol ettirecekti. Bu kontrol karşılığı da serbest malî müşavirle aralarında anlaştıkları bir parayı verecek ve anasının ak sütü gibi helal edecekti. Memur durumuna getirilecek müşavir de o beyan namenin «doğru»luğunu onaylayacaktı. Böylece o önceden hesaplanarak, verilmesi gereken vergi miktarına göre ayarlanmış beyan nameler yetkili devlet uzman ve müfettişi tarafından kontrol edilmiş oluverecekti. Her ne kadar tasarıda Maliyenin dilerse bu tasdik edilmiş beyannameleri de incelemesine dair hüküm konulmuş sada bu maddenin işlemesi çok güç olacaktı.

Tasarı, kalkınma için iç gelire ihtiyacı olan memleket hazinesine girmesi gereken vergilerin kaçırılmasına ve kitabına uydurulup özel sektör erbabının kasasında bırakılmasına çok müsaitti. Hazine aleyhindeki bu tasarının Meclisten geçirilmek istenen hâlinin önemini bilenler, tasarının kimse tarafından önceden bilinmemesine de çalışıyorlardı. Bir avuç insanın yapmağa çalıştığı bu el çabukluğu yüzünden, Meclise sevkinde, kanun acele konulara ait olmadığı halde, normal komisyonlarda müzakere edilmiyor, geçici bir komisyona havalesi sağlanıyordu. Komisyon, Tüzük gereğince tasarıyı müzakereden 48 saat önce metnini elde etmek durumundaydı. Fakat tasarı, komisyon toplantısından önce bastırılmamış ve dağıtılmamıştı. Bazı milletvekilleri tasarıyı güç elde edebilmişti. Okuvamadan katıldıkları komisyonda da fazla müzakere ettirilmeden geçiştirilmesine çalışanlara rastlanıyordu. Ayrıca Meclisten de tedbirle geçmesi için teşebbüsler de başlamıştı.

Meclisten gizlice geçirilmek istenen tasarı hakkında ileride daha ilginç bilgiler sunacağımızı umuyoruz.

Vergi ile dövizi kaçıran kaçırana..

İstanbulda da bir ticaret limited şirketi sahip ve müdürü olan Waner Viner ile şirket memurlarından Mehmet Tiğ, yurt dışına gönderdikleri iç fındıklar bedelini yurt dışında bıraktıklarından, 1.121.450 lira 50 kuruş para, 15'er yıl ağır hapis ve bu kadar süre ticaretten men cezasına çarptırıldılar.

Ayrıca, İlya Benyas ve Halit Arslan aleyhine vergi kaçakçılığı yaptıkları iddiasıyla açılan dâva da sonuçlandı. Sanıklar, Budapeşteden gönderilen Monak 700 marka 70 kamyon ve bir kısım oto lâstiği için ödemeleri gereken rüsumu 700 bin lira eksik ödemek suretiyle vergi kaçakçılığı yaptıkları için bi rer yıl ağır hapis ve 3.758.759 lira 95 kuruş para cezasına, 651.439 lira 30 Kuruş nisbî harç ödemeğe mahkûm edildiler.

Hüküm giyen şahıslar para cezalarını ödemedikleri takdirde her üç lira için bir gü nhapis yatacaklardır.

Partiler

T.İ.P.'in Gölcük Kongresi

Türkiye İşçi Partisinin Gölcük İlçe Kongresi Pazar günü yapıldı. Kongrede T.İ.P. Genel Başkanı M. Ali Aybar, T.İ.P nin Ankara Senatörü Niyazi Ağırnaslı Merkez komitesinden Genel sekreter Orhan Arsal, Cemal Hakkı Selek, ayrıca İstanbul ve İzmitten bir çok partili hazır bulunuyordu. Delegelerden Tahsin Kayungeldi, Basri Dede, Necla Yeldan, Sabahattin İstanbullu çok önemli konuşmalar yaparak T.İ.P. 'e niçin girdiklerini açıkladılar. Çektikleri acıları anlattılar. Sabahattin İstanbullu «sofrayı kuran bizler, yiyenler başkaları» dedi ve neden kendilerinin bu duruma düştüklerini anlattı.

Ağırnaslı, Meclisteki tasarıları anlattı grev tasarısı Senatoda görüşülürken yaptığı konuşmayı tekrarladı. Orhan Arsal genel konuları açıkladı. Aybar işçi ücretleri hakkında süregelen uygulamalar etrafında bilgiler verdikten sonra ücret sisteminin tenkidini yaptı. Asgarî ücretlerin düşüklüğünü belirtti ve son olarak da, İçişleri Bakanının, kürtçülük hareketi yüzünden tevkif edilenlerden üç kişinin T.İ.P. üyesi olduklarına işaret edilmesinin nedenleri üzerinde durdu. Aybar, İçişleri Bakanını Anayasaya aykırı olarak tarafsızlıktan uzaklaştığını söyledi. olayla partinin en ufak bir ilgisi ve ilişiği olmadığı halde üç kişinin partili olmasının açıklanması suretiyle T.İ.P. i halk nazarında şüphe altında bırakmak amacı güdüldüğüne değindi ve İç İşleri Bakanını, görevini kötüye kullanmakla suçladı.

Bu sırada Millet Partisi İl İdare kurulunun telgrafı okundu. Telgrafta şöyle deniyordu: «Vatan ve millet hizmeti uğrunda büyük hissesi olan işçilerimizin mümessili sıfatını taşıyan T.İ.P. in gölcük ilçe kongresi Türk Milleti için hayırlı ve uğurlu olsun»

Bütün konuşmalar gibi, bu teklif de delege ve dinleyicilerin coşkun alkışları ile karşılandı. Şevki Erencan, Cemalettin Ünlü, Yaşar Cengiz, Basri Dede, Tahsin Kayungeldi, Kemal Üreten, Şükrü Yayla, Uyanık Elimboz, Abdullah Ulubay ilçe yönetim kuruluna seçildi.

T.İ.P. Kırklareli müteşebbisleri

Türkiye İşçi Partisi Teşkilâtını genişletmek için muhtelif illerde kurucuları tesbit ediyordu. Bir çok istekler vardı. Ama her isteyene T.İ.P. il müteşebbis kurulu yetkisi verilmiyordu. Bu arada Kırklarelinden 2 kişi T.İ.P. e üye oldu ve İl müteşebbis kurulunun kurulması için Genel Merkezden yetki istedi. Merkez Yönetim Komitesi, aŞban Yıldız'la Şaban Erik'i Kırklareline gönderdi. Çevrede inceleme yaptırdı. Kurucu olması muhtemel partilerle görüştürdü. Nihayet verilen raporun müsbet olması üzerine Merkez Yönetim Komitesi Kırklareli T.İ.P. müteşebbis heyetinin teşkiline karar verdi. Ayata Beğensel'in başkanlığında ve Sadık Göksu'nun sekreterliğinde kurulan müteşebbis heyette yer alanlar şunlardı:

Fahri Seçkin, Enver Bayar, Şevket Öztaşkın, Rahman Üske, Attila Demiralp, Eyüp Öner, Mahmut Kunlum, Refik Uludağ, Emine İnak.

MECLİS

Milletvekilleri kimden yana?

Millet Meclisi ile Senatö arasında ihtilâf konusu kanun tasarılarından biri ikinci defa Millet Meclisine geliyordu.

İhracatı geliştirmek için bazı vergi, resim, harç ve sair mükellefiyetlerden özel teşebbüsü muaf tutmak veya şimdiye kadar tahsil edilen bir kısım vergi, resim ve harçları iade etmek yetkisini hükûmete tanıyan tasarı Millet Meclisinde kabul edildiği halde Senato red detmişti.

Türkiye İşçi Partisi Ankara Senatörü Niyazi Ağırnaslı ve arkadaşları, bu tasarı kanunlaştığı takdirde tamamen yasama organlarına ait bir yetkinin hükûmete tanınması suretiyle Anayasanın ihlâl edilmiş olacağını belirtmişler ve bu tasarı sayesinde işçiden kesilmiş vergilerin işverene iade edilmesi gibi haksız bir durumun ortaya çıkacağına dokunmuşlardı.

Bu haklı itirazlar karşısında Senato sağduyu ile hareket ederek hükûmet tasarısını geri çevirmişti.

Millet Meclisi Geçici Komisyonu, bunun üzerine, tasarıyı geçen hafta tekrar görüşerek kabulünde ısrar etti. Genel Kurulda öncelik ve ivedelikle görüşülmesi isteğiyle Millet Meclisi Başkanlığına sunulan tasarının bu defa milletvekilleri arasında sert tartışmalara yol açacağı tahmin ediliyor.

Hükûmet

Yeni bakanlar Ne getirecek?

CHP. de su yüzüne çıkan huzursuzluk, CHP nin tabanında yer alan partilileri tatminsizlikten geliyordu. CHP statükocu olmuş ve ilkelerinden birçok tâviz vermiş, üstelik «iktidar»dan nimet bekleyen «midecil»lerin bir kısmı da tatmin edilmemişti. Partizan idareciliğin yararlarını görenler, şimdiki gidişten eskisi kadar memnun olmuyordu.

Devlet işlerinin hiç de iyi gitmemesi, Anayasada yer alan ilkelerin hayata geçirilmemesinden geliyordu ama, bu gerçeği kabul etmediği anlaşılan İnönü, kabahati bakanlık sayısına yüklemeyi tercih ediyordu. Onun için de yeni bakanlıklar yeni bir «umut» getirecek, «hele yerlerine ısınsınlar», «kadroları tamamlansındı..» gibilerden oyalamalardan sonra işlerin yürüyememesi Bakanların kişiliğine yükletilecekti.

Gerçekte bu tedbirler de halk kütlelerinin beklediği sonucu vermeyecekti. Bir kısım CHP li ve koalisyon kanadına girmiş partilerin «ikbal» cilerine sandalyalar sağlanacaktı. Bakan sayısına yenilerinin eklenmesini, Bakanlara yardımcılar verilmesinin zorunlu olduğunu anlatan Başbakan, bu yeni bürokratik ameliyenin halk kütlelerine ne getireceğini anlatmıyordu. Demokrasi her şeyin halkın önünde konuşulup tartışılması, halkın eğilimlerine önem verilmesi düzeni idi.

Fakat İnönü, Anayasa savunuculuğu yaptığı halde sosyal anayasamızın halkın yararına çalışmaları açıklama gereklerine pek o kadar önem vermiyordu.

Başbakan İnönü ve gazeteci
(Yeni bir şey var mı?)

Bakanlara Yardımcılar!

Kabinede yapılan geniş değişikliğin Başbakan İnönü'yü bir türlü tatmin edemediği anlaşılıyordu. İnönü, şimdi de ortaya yeni bir mes'ele atıyor Bakan yardımcılıkları istiyordu.

CHP Büyük Millet Meclisi Grupu'nun geçen hafta yaptığı bir toplantıda konuşan CHP Genel Başkanı, «Vatandaş — Hükûmet münasebetlerinin daha iyi bir zemine oturtulması, halk dileklerinin ve kamu hizmetlerinin daha süratli görülebilmesi maksadıyla, Bakanlık ve Bakanlıklar teştilâtında değişiklikler yapacağız. Bakan yardımcılıkları ihdas edilecektir. Bunun zarureti anlaşılmıştır. En kısa zamanda bunu gerçekleştireceğiz.» diyordu.

Üç farklı gelenekteki partiden derlenmiş bir kabinenin bakanlarıyla baş edemeyen İnönü'nün bir o kadar da bakan yardımcısı ile hükûmeti nasıl yöneteceği, politik meharetine en çok güvenenlerin dahi merak konusu oluyordu, Kaldıki Bakanlık sayısı da arttırılacak ve belki de İnönü daha rahat bir kabine için çekilecek, yeniden başbakan olacaktı.

Tuhaf bir mantık!

Başbakan İnönü Ortak Grup toplantısında şunları bildiriyordu:

«Hâdiseler göstermiştir ki, memleketin, devletin hayatına kastetmek isteyen her tertip, gerekçe olarak CHP nin aleyhinde olmaktan başka bir maksatları olmadığı iddiasını kullanmışlardır. Bunlar da gösteriyor ki demokratik rejimin, Anayasa nizamının kuvvetli desteği CHP dir. Memleket aleyhindeki her tertip, CHP ile uğraşmak zorundadır.»

Bu mantık silsilesinin devamını getirecekti:

CHP ile uğraşanlar vatana ve Anayasaya karşıdır.

Bu görüş ise antidemokratik düşünce sisteminin tâ kendisi idi. Elbette vatandaşlar her parti hakkında tenkidçi, yerici veya övücü görüşlerini belirtebilirlerdi. Anayasanın tâ kendisi bu iklimi getirmişti. Şimdi Başbakanı nbu mantığı toplumdaki eğilimleri ve halk oyunun yönünü iyi görmeye balamasından ileri geliyor olmalıydı. Halk, CHP den çok soğumuştu. İnönü, bu soğumayı önlemek için çok nazik bir mantık akışını ortaya atıyordu.

Çelikbaşın başı dertte

Her devrin kabinesinde yer almakta büyük hüner gösteren Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş geçen Çarşamba günü hesap vermek üzere Millet Meclisi'nin huzuruna çıktı.

Çelikbaş'ın çeşitli tasarrufları önce basında ele alınıp tenkid edilmiş, sonra mesele CHP. Grupu'na getirilmişti. Fakat gerek basındaki iddialara verilen cevaplar, gerekse CHP'lilere verilen izahat, Çelikbaş hakkındaki şüpheleri tam mânasıyla giderememişti.

AP Milletvekili İhsan Ataöv'ün verdiği bir önerge üzerine açılan genel görüşmede Çelikbaş'tan aşağıdaki ithamların cevaplandırması istendi:

1) 3659 sayılı kanun hükümlerine rağmen kadrolu makamlara çok yüksek ücretlerle ve tek taraflı mukavelelerle personel tayin edip, kanunsuz ödeme yapmak.

2) Ereğli Kömür İşletmesi Müdür Muavinini Genel Müdür yaparak işletmeyi zarara sokmak, sonra da onu Genel Müdürlük'ten alma mecburiyeti karşısında Amerika'da bir kömür müşavirliği ihdas edip 55 bin lira harcırahla 7500 lira maaş vermek,

3) Kayseri Şeker Fabrikası'nda Burdur'lu akrabası Şükrü Kuzucu'yu ihdas edilen bir kadroya diş doktoru, Semiha Kuzucu'yu merkezden emirle eczacı tayin ettirmek,

4) Burdur Şeker Fabrikası Veznedarlığı'na ağabeyi Enver Çelikbaş'ı dolgun ücretle tayin etmek,

Daha neler...

5) İzmir Basma Sanayi Müdürü Mehmet Erdoğan'ın mahkemeye intikâl eden suiistimaline rağmen, müfettiş raporunda Bakanlık emrine alınması istenirken Japonya'ya milyonlarca liralık dikiş makinesi mübayaasına gönder mek,

6) İstanbul Alım Satım Mağazası'na yeğeni Burhan Çelikbaş'ı avukat tâyin etmek ve Migros'a kendi yerine müdür yapmak,

7) Selâhattin Akyol'un henüz açılmayan bir dâvâsı için Sümerbank'ın 30'dan fazla avukatı olduğu halde 25 bin lira'ya eski Temyiz Başkanı Bedri Köker'i avukat tutmak,

8)1954'te Ticaret Bakanı iken Jandarma Yüzbaşılığından istifa ettirilip Özel Kalem Müdürü yaptığı Yaşar Tokan'ı Bakina Kimya Genel Müdür Muavini yapmak, mesleği müsait olmadığı, yabancı dil bilmediği halde iki ay Avrupa'da Grev Kanunu'nu tetkike göndermek,

9) Bütçesi olmadığı halde 80 bin lira münakale ile lisan bilen daha tecrübeli, kıdemli olan müfettişler dururken bir sene süre ile Sabri Sayar'ı İngiltere'ye göndermek,

10) Müfettiş Cahit Oğuz. Tarım Bakanlığı'nda müfettişlik selâhiyetini kötüye kullandığı, Karaca bey'de teftişte iken İstanbul Ankara'da bulunmuş gibi para alması,

Alkış ve tahminsizlik

11) Hayri Baran firmasının hukuk müşaviri olan bakanın akrabası vasıtasıyla bu firmaya gayrikanuni kazanç sağlamak,

Bu ithamlara Çelikbaş'ın verdiği cevaplar, kolalisyon milletvekilleri tarafından alkışlanırken AP'liler sükût içinde dinliyorlardı.

Bu arada, Sümerbank Genel Müdürü Selâhattin Akyol'un emekliye sevkedilmesindeki usulsüzlüklere dair bazı vesikaların AP'li Milletvekili Bahri Cömert tarafından açıklanması üzerine Çelikbaş oturduğu yerden «Bu vesikalar bunların eline nasıl geçmiş? Çetedir bu teşkilât.» diye bağırıyordu. Daha sonra söz alarak Akyol'un yolsuzlukları olduğunu ve bu yüzden kendisini mahkemeye sevkettiğini bildiriyordu.

Genel görüşmenin sonunda muvafıklara göre Çlikbaş temize çıkmıştı, muhaliflere göre şüpheler tam olarak dağılmamıştı. Fakat genel görüşmenin en enteresan tarafı, İhsan Ataöv'ün Çelikbaş'ı itham ederken vaktiyle CHP aleyhinde yaptığı konuşmaları hatırlatması üzerine CHP'li milletvekillerinin «transfer» bakanı savunmaları oldu!

ADALET

Gaziantepte Açılan dâva

Gaziantepte üç T.İ.P. li bir tertip sonunda tevkif edilmişti. Olayı yerinde incelemek üzere Türkiye İşçi Partisi Merkez Yönetim Komitesi üç kişilik bir inceleme kurulunu Gaziantepe gönderdi. İhsan Üngör Başkanlığındaki heyette Avukat Cenani Güngördü ve Avukat Halit Çelen bulunuyordu.

İncelemeler, sorgu yargıcının gerekçeli bir kararla tevkifi kaldırdığını, fakat üst mahkemeye yapılan itiraz üzerine tevkifin devamına karar verildiği anlaşılıyordu. Bir kısmının dosyası ise hâlâ savcılıkta idi. Basit bir soruşturma sanıkların Emniyet müdürlüğünde 56 saat tutulduklarını gösteriyordu. Bu, Anayasaya aykırı idi. Hemen bir dilekçe yazıldı hem valiye, hem C. Savcısına verildi. Bunda Gaziantep Emniyet Müdürü ile Birinci Şube müdürü hakkında dâva açılması isteniyordu. Ayrıca bu haksız tutuştan dolayı da devlet aleyhine 5000 liralık tazminat dâvası açılması için teşebbüse geçildi.

Bir dâvaya şahitlik için mahkemeye giden Reşit Üçkıran'ın Emniyet Müdürlüğünce hemen nezarete alınması ile başlayan tertip, olay mahkemeye intikal edince olanca çıplaklığı ile ortaya çıkacaktır.

Kacakçı Cavuş Mahkûm oldu

İzmirdeki NATO Karargâhında, 27 Mayıs 1960 tan önce patlak veren Milletlerarası bir skandalın kahramanı Amerikalı çavuş Mc Cuistion, nihayet geçen hafta 6 ay 5 gün hapis ve 155 bin lira para cezasına mahkûm edildi.

NATO mensubu olmanın sağladığı dokunulmazlıkla bir çok Amerikan subay ve assubaylarının yurt dışına döviz kaçırdıkları ve bu sayede astronomik kazançlar sağladıkları Türk polisince biliniyor ve failleri takip ediliyordu. Fakat, NATO personelinin dokunulmazlığı dolayısiyle gerekli suç delillerini ele geçirmek imkânsızdı.

İşte, Çavuş Mc Cuistion, kaçırdığı dövizlerin dekontlarını muhtevi dosyayı polise kaptırdığı için yakayı ele vermiş ve böylece büyük bir döviz kaçakçılığı meydana çıkmıştı.

Türk polisi, Mc Cuistion'un dosyasını ele geçirdikten sonra suç ortaklarını da tesbit ederek tevkif etti ve soruşturmayı genişletmeye başladı. Fakat ne olduysa bundan sonra oldu. Gerek Amerikan makamları, gerekse o zamanki hükûmet, tahkikatı önlemek ve meseleyi örtbas etmek için görülmemiş bir baskı faaliyetine girişmişti.

O zamanki hükûmet telâşta idi; çünkü, Mc Cuistion'un dekont doyasına döviz kaçakçısı olarak adı girenler arasında iktidar partisine mensup tanınmış şahsiyetler bulunuyordu. Üstelik soruşturma genişletilirse, dışarıya döviz kaçıran NATO mensubu Amerikalıların bir kaç çavuştan ibaret kalmayacağı, yüksek rütbeli Amerikan subaylarının da kaçakçı olarak ortaya çıkacağı anlaşılıyordu.

Fakat hakikat gün gibi ortadaydı. Gizlenecek tarafı yoktu. NATO'daki Amerikan personeli geniş çapta döviz kaçakçılığı yapıyordu. Tahkikat heyetlerinin gelişini İzmirdeki Amerikan personelinin kitle halinde geriye çekilişi takip etti. Hattâ o zaman NATO Karargâhı Kumandanı olan dört yıldızlı Amerikan Generali Harkins'in de bu sebeple geriye çağrıldığı söylendi.

Kaçakçılık dosyasında isimleri bulunan İzmirli tanınmış zenginler, 27 Mayıs devriminden sonra adalete teslim edildiler.

NE DEDİLER, NE DİYORUZ?

Millet malının Korunması

Devlet iktisadi teşekküllerinin yeniden düzenlenmesi, iyi bir yola sokulması gereği üzerinde genel bir anlaşma var, ama bu düzenlemenin ne yönde ve nasıl yapılması gerektiği konusunda fikirler ayrılıyor. İktisadi devletçiliğin zorlukları üzerine yayınladığı yazıda Suat Aray özellikle denetleme ve kontrol zorlukları üzerinde duruyor. Onun deyimi ile «her hangi bir sermayenin selâmeti», yani çarçur edilmeyip iyi kullanılması «sermaye sahibinin yakın alâkasına bağlıdır» Özel sermayede bu ilgilenme «en yakın derecesindedir.» Oysa devlet sermayesinin «selâmeti» hiç bir zaman özel sermayenin «selâmeti» kadar sağlanamaz, Bunun sebebi de, yazara göre «insan tabiatı»dır, çünkü «insan tabiatı», yaradılıştan, kişilerin kendisine doğrudan doğruya değinmiyen konulara karşı fazla bir ilgi duymasına, onu yakından izlemesine elverişli değildir. Bundan dolayı da, ne gibi bir denetleme ve kontrol sistemi konulsa da devlet sermayesinin korunması ve iyi kullanılması gereği gibi sağlanamamaktadır.

Devlet işletmeciliği ile özel işletmeciliğin kıyaslanmasında ikincisinin birinciye üstünlüğünü savunanlar hemen her zaman başlıca delil olarak bunu ileri sürerler: Özel sermayeci kendi malını işlettiği, kendi çıkarı için çalıştığından daha başarılı olur. memurlar eline kalmış devlet işletmeleri ise kırtasiyeciliğe boğulur, sahipsiz kalır Bu da «insan tabiatı icabıdır.»

Oysa, modern psikoloji doğuştan şeklini almış, belirli somut eğilimler gösteren bir «insan tabiatı» kabul etmiyor, İnsan yavrusu dünyaya çok genel nitelikte bir takım istidatlar, sınırlamalar, irsi imkânlarla gelir. Bu istidat ve imkânların ne derecede, ne yönde gelişeceğini, somut olarak ne şekil alacağını toplumsal şartlar tayin eder. Kişinin kendi özel çıkarı için, kâr için, üretim ve işletmecilik «İnsan tabiatı»nın değişmez bir gereği değildir; belirli tarihsel şartlar altında meydana gelmiş bir üretim ve işletmecilik şeklidir. Böyle bir sistem içinde doğup büyüyen kişiye bu «sosyal değer», yani hep kendi çıkarını gözetme ve «kâr» etmek için üretimde bulunan, bir davranış eğilimi olarak yerleşir, bu ona gayet tabii, hatta zorunlu gibi gelir.

Bugünkü şartlar altında bile sorumluluğunu üzerine aldığı devlet işletmelerini yakın bir ilgi ile yönetecek kimseler bulunabilir. Plâncılar kendi çıkarlarıyla ilgili sebepler yüzünden mi istifa ettiler? Koca bir hastahanenin, Hacet Tepe hastanesinin, dünya çapında değerli hekimleri çıkar hesabı ile mi özel muayene açmaktan vaz geçip mütevazi maaşlarla yetinmişler? Bugün devlet teşekküllerinde ne yöneticiler, müfettişler vardır ki, işleri gereği gibi çevirememekten, tavsiye ve şikâyetlerinin dikkate alınmamasından ve dış müdahaleler den üzüntü duymaktadırlar. Bugünkü şartlar altında bile devlet teşekküllerini etkili bir şekilde denetleyip kontrol etmek, onları toplum yararına düzenleyip işletmek mümkündür Bu yapılamıyorsa sebebi, «insan tabiatı»nda değil, toplumun ekonomik—siyasal sistemindedir.

B.R.

Teknik Öğretim ve Teknik Kadro

Kalkınma ve sanayileşme çabasına giriştiğimiz bu dönmede teknik kadro ihtiyacı önemli bir mesele olarak beliriyor. Bu meselenin mühendislik ile ilgili yanını ele alan Sular İdaresi Müdürü Cahit Çeçen ilginç ve önemli bir noktaya dikkati çekiyor. Kalkınmanın gerçekleşmesi için yüksek mühendislere olan ihtiyacı belirttikten sonra asıl meselenin yüksek mühendis sayısını artırmak için yeni öğretim kurumları açmak olmadığını belirtiyor. Kanaatince bugün mevcut üç öğretim müessesesi Türkiyenin yüksek mühendis ihtiyacını karşılamıya yeterlidir, yalnız bu uzmanlara mesleki ehliyetlerine uygun seviyede işler verilmelidir. Kendisi 30 yıllık meslek hayatında y. mühendislerin kullanılmaları gereken işlerde kullanıldığını nadiren görmüştür. Normal olarak bir mühendisin, hatta teknikerin yapacağı rutin işler y. mühendise verilir. Mesleki bilgisini gereği gibi değerlendirmek ve geliştirmek imkânını bulamayınca da kendisi mesleki seviyesinden kaybeder, bir bürokrat olur çıkar.

Bir dairede bir Y. Mühendise karşı bir kaç mühendis ve daha da çok sayıda tekniker bulunması gerekirken, bizde tersine Y. Mühendis sayısı fazla diğer teknik eleman sayısı az olur.

Cahit Çeçen'in dediğine göre «İstabul'daki iki büyük müessesenin birinde 4 Y. Mühendise bir tekniker, diğerinde 10 Y. Mühendise bir tekniker isabet etmektedir.»

Yazarın işaret ettiği bu durum yalnız Y. Mühendisler için değil, diğer alanlardaki uzmanlar için de çoğu zaman doğrudur. Bir araştırılsa kendi ihtisaslarında çalışma imkânı bulamayıp da körleşmiş, birer masa başında evrak imzalar hale getirilmiş nice değerli, yetişmiş eleman bulunur. Değerli genç uzmanlardan bir kısmının memleket dışında kalmalarının sebebi sadece oralarda daha fazla para kazanabilmeleri değildir.

Biraz da eğlencelik

İstanbul'un en ciddi gazetesi diye tanınan bir günlük gazetede Samih Nafiz Tansu imzası ile «Asya ve Afrika Dâvası» başlığı altında bir yazı çıktı, Önemli konu, Asya ve Afrika dâvâsı okunmaz mı? Üç sütun üzerine verilen yazıyı okuduk.

Yazar Afrika'dan yana. «Afrikanın erişeceği büyük istikbalin en parlak güneşini zaten tatlı bir şafak gibi şimdiden seyrediyoruz.» diyor. Asyalı devletler ise «müstakil kalmanın nimetleri içinde daima bir geriliğin, bir fanatik düşünce silsilesinin içinde bunalıp kalmışlar»mış, Peki sebep? Asyalı devletlerin» her hangi bir Avrupalı devletin sömürgeciliği ile eğitime arzedilmemiş» bulunmalarıymış. Afrika ise böyle bir sömürgecilik eğitimine «arzedilmiş.» Bu sayede «bir zamanların baldırı çıplak, başı kabak siyahilerinin» çocukları Avrupalarda okuyup doktora yaparak «kravat takmasını, mevsime göre giyinmesini, insan ağırlamasını, her hangi bir konuyu tartışmasını öğrenmiş»ler. Bütün bunlar «kısa bir Avrupa eğitiminin bahtiyar neticeleri, her okur yazarın sevinçle, ferahlıkla karşılıyacağı devrimler» imiş. Afrikalıların gösterdikleri bu kabiliyeti «sömürge sahipleri» de kabul etmişler de Afrikalılara bağımsızlıklarını bağışlamışlar. Bu «sömürgecilik vesayeti» işinde en başarılı İngilizler olmuş, sonra Almanlar en başarısız da Fransızlar. Bu yüzden Cezayirde kan akıtılmasına sebep olmuşlar.

Yazar incelemesini şu cümle ile bitiriyor: «Bu mukayese bile hepimizde, nıuzsır. Batı medeniyetinin lüzumu üzerinde hiç şüphe bırakmamaktadır.» yaşasın sömürgecilik öyleyse!

Bu yazı bir mizah dergisinde yer alsaydı, hadi neyse. Ama İstanbul'un, hatta Türkiye'nin en «ciddi» diye bilinen bir gazetesinde? İnsanı güldürmekle beraber biraz düşündürüyor da. Ne var ki o gazete artık kendi baş yazarına bile tahammül edemez hale gelmişti.

Son günlerde politik görüşlerini açıklamayı bir yana iten Gökhan Evliyaoğlu, ilmi makaleler yayınlamayı daha elverişli buldu. Son bir yazısında demokrasiyi inceliyor ve «hiç sosyal olmayan demokrasi olur mu?» sorusunu ortaya atarak bu konudaki bilgisinin derinliğini anlatıyor. Gökhana göre demokrasi bütün hayata hâkim, içtimai hayatın bütününü kaplayan bir sistemdir. Onun mecbur kıldığı muayyen bir iktisadi sistem yoktur. Kendisine hâkim olacak bir iktisadi sisteme de asla cevap veremez.

Bakın ki, demokrasiyi hem hayata hâkim bir sistem görüyor, hem de iktisadi sistemlerle demokrasinin ilişkisi olmadığını yazdıktan sonra demokrasiye hâkim olacak iktisadi sisteme de cevaz vermeyeceğini yazıyor. Tanrı okurları Gökhanın bilgisinden korusun.

Millî cephe

Bir takım insanlar var; ya büyük toprak ya da büyük sermaye sahibi bir takım insanlar... Sayıları da pek kabarık değil bu insanların. Sayıları kabarık değil ama etki güçleri çok: Türkiyenin siyasal ya da iktisadi yönetimi onların elinde; DP kalıntısı partilerin de halka dayanmayan öbür partilerin de iplerini onlar çekiştiriyor; Türkiyede yaşayanların özgürlüklerini onlar belirliyor, onlar sınırlıyor; onlar isterse plân uygulanır. istemezse uygulanmaz. Yâni bugün için egemenlik ulusun falan değil, sadece onların. Sayısı kabarık olmayan bu bir takım insanlar, «egemen sınıf» adı verilen sınıfı meydana getirmişler, boş sandıkları meydanlarda at koşturup cirit atıyorlar.

Tuzları da kuru üstelik: ulusal gelirin yüzde otuz ikisini aralarında bölüşü bölüşüveriyorlar. Hem çalışmadan, hiç bir emek sarfetmeden, başkalarını çalıştırıp, başkalarını nemeğinden yararlanarak bölüşüveriyorlar bu koca yüzde otuz ikiyi.

Çağırtkanlar

Bu egemen sınıfın dışında iki değişik düşüncede insan topluluğu daha var: egemen sınıfın çığırtkanlığını yapanlar ile onlara karşı durup emekten, emekçiden, halktan, demokrasiden yana olanlar.

Olaya, alışkanlıklardan sıyrılıp nesnel bir görüşle bakacak olursak çığırtkanların durumundaki çelişmeyi, karmaşıklığı hattâ gülünçlüğü görmeden geçemeyiz. Egemen sınıfın çıkarlarını savunmak için canlarını dişlerine ta[illegible] sanlardır. Geçimlerini sağlamak için olanca güçleriyle çalışırlar, emekleriyle, üstelik emeklerinin tam karşılığını almadan yaşamağa savaşırlar. Bütün çabaları egemen sınıfın gelirini biraz daha arttırmak içindir.

O gülünç çelişme işte burda göze çarpar: durumlarıyla emekçidirler, düşünceleriyle başka birşey; emeğe karşı, emekçiye, emekçiden yana olanlara düşman gibi bir şey. Bir yandan çalışarak yaşarlar, beri yandan çalıştırarak, çalışanı sömürerek parasına para katan bir avuç insanı savunurlar.

Devrimler kuruyor

Bu yolda olanların, söz gelimi bir mühendisin bir gazetecinin, bir memurun niye böyle düşündüklerini, çıkarlarının ne olduğunu bu yazıda incelemiyeceğim. Belirtmek istediğim sadece, egemen sınıf çığırtkanlarının bilerek ya da bilmeyerek Türkiyeyi kötü bir yöne, bir karanlığa sürükledikleri... Geliştirmek zorunda olduğumuz devrimlerin kökünden kuruması, yoksunluğun, bırakılmışlığın bir kat daha artması egemen sınıfın çıkarlarını savunmanın sonucundan başka bir şey değil.

Gericilik bu işte. emekten yana olan ilericileri, - aydın, işçi, zenaatçı, köylü, ne olursa olsun emeği savunan ilericileri - kuşkuya düşüren gerici anlayış bu. Gerçek bir ulusal birlik duygusuyla Türkiyenin bağımsızlığını isteyenlerin, amansız bir ahtapot gibi gördükleri sömürücünün sayısız kolları arasına bu ülkeyi düşürmekten sakınanların, halkın rahatını düşünenlerin, [illegible]

Ulusal cephe

Anlaşılıyor ki artık, bu karşı durma sözle, yazıyla olmuyor. Kendiliğinden ortaya çıkan bir gerçek var: Gericiliğe karşı duran bütün ilerici kuvvetlerin tek bir Ulusal Cephe halinde birleşmeleri, bu birleşmeyle de gericilerin Türkiyenin yıkımına sebep olabilecek eylemlerini, yürürlükteki yasaların çerçevesi içinde kalarak durdurmağa çalışmaları... İlerici kuvvet derken de, yöntem bakımından hiç bir ayrım gözetmeksizin, bütün halkçı, ulusçu, devrimci kitlelerin, emekten yana, demokrasiden, bağımsızlıktan yana olanların, toplumsal eşitliği savunanların sözünü ediyorum. Böyle bir birleşme bu yurdu seven, bu yurdu sömürgeciye satmak istemeyen herkesin kaçınamıyacağı bir ödevdir.

Ulusal Cephe'nin ilk adımı, Sosyal adalet'in geçen bir sayısında Mehmet Ali Aybar'ın ortaya attığı «bütün ilerici kuvvetlerin katılacağı yurt ölçüsünde yankı uyandıracak büyük bir Kongre...» ile atılabilir. Ne var ki, böyle bir Kongre ulusal cephenin ancak başlangıcı olacak. İlerici kuvvetler ondan sonraki işbölümüne göre, yine yürürlükteki yasaların çerçevesi içinde kalarak, gericiliğin her çeşidine amansız bir savaş açacaklar..

Türkiyenin gerçek bir demokrasi yolunda yürüyebilmesi, eldeki Anayasanın hakça uygulanabilmesi için çıkar yollardan biri de bu...

TÜRK PETROLÜNÜ KÖSTEKLEYEN ŞARTLAR MUTLAKA KALKMALIDIR

Suphi GÜRSOYTRAK

Senatör Suphi Gürsoytrak soruyor:

İthalât, Amerikan Şirketleri tarafından yapıldığı halde dahi Birleşik Amerikada ithalât miktarları kendi öz üretiminin karşılayamadığı miktarlara hasretmiştir. Fransada da durum budur Fransız hükûmeti hem petrolü hem de ürün ithalini kısıtlamıştır. Batı Almanya aynı yoldadır. İtalyada buna benzer usuller ve yollar yürürlüktedir. Bu bakımdan hükûmetin petrol kaynaklarımızın süratle ve fasılasız bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesini sağlamak üzere bu esaslara uygun bir petrol siyaseti uygulaması şarttır. Hükûmetin insicamlı bir petrol politikası var mıdır?

İzlenen petrol Politikaları

Bugün dünyada petrolün aranması, çıkarılması ve tasfiyesi konusunda iki rejimin olduğu görülür. Bunlardan birincisi imtiyaz veya anlaşmalar rejimidir. (Ahde vefadan böyle rejimlerde bahsolunabilir) İmtiyaz rejiminde devlet ve onu temsil eden tacidar ile imtiyazı alan kimse arasında bir anlaşma yapılır (Concession) ve taraflar bunun şartlarına uymak zorunluluğundadır.

İkinci rejim ise, izin ve müsaadeler rejimidir ki, bunda yapılacak işletmeler, o devletin hâkimiyeti hakkına dayanılarak çıkarılacak kanunlara ve hükûmet tasarruflarına bağlıdır. İzin ve müsaadeler mer'i mevzuata ve hükûmetin bu konuda yürürlüğe koyacağı esaslara tâbidir.

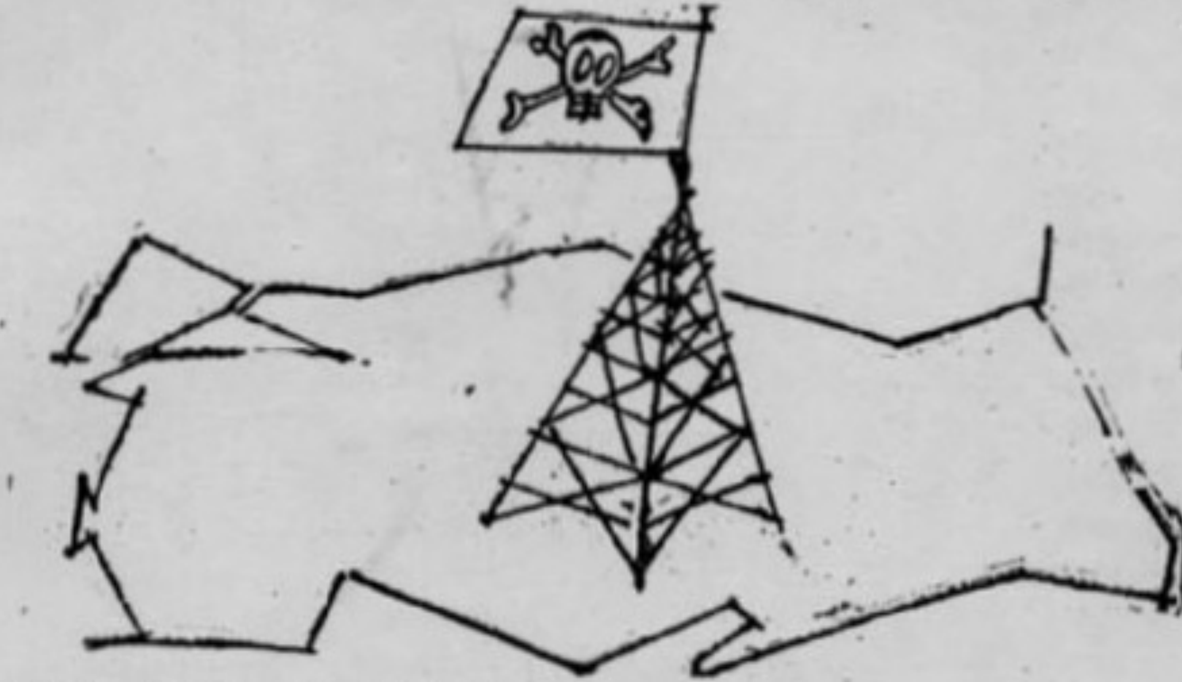
Netice!

Burada istidraten bir iki noktaya dokunmak istiyorum.

Birincisi, Komiserin tanzim ettiği ve huzurunuzda bir kısmını okuduğum raporda da açıkça ifade edildiği gibi kanunun 24 üncü maddesi uyarınca Bakanlıklararası Kurulun toplanması ve bu topluluğun tahaddüs edecek olaylara tedbirler alması ve çareler bulması vazifesi iken bu Kurulun maalesef böyle bir tedbir almadığını görüyoruz. Şayet, bu madde bu toplanacak heyet doğmuş olan veya doğması muhtemel bulunan ihtilâflara bir hal tarzı bulamayacak nisbette ve yetkide ise kanunda derpiş edilmesinde bir maksat olmazdı. Bu bakımdan da anlıyoruz ki bu kurulun mutlaka doğmuş olan ihtilâfa bir takım tedbirler alması, meseleyi benimsemesi tedbirleri teker teker vazetmesi lâzım gelirdi. Belki yanlış tefsirle olacak durumu Petrol Kanununun dışına itmiş ve geride kalan (konuyla ikinci derecede ilgili) Ticaret Bakanlığı olduğuna göre Petrol Kanunu dışında gerekli iktisadi ve ticari bazı tedbirleri almak meselesini Ticaret Bakanlığına intikal ettirmiş oluyor.

Ve bu husus ikinci karar olarak Sayın Sanayi Bakanı tarafından kabul ve ilân ediliyor. Buradaki iki karar arasında bir zıtlaşma ve çelişme bulunmaktadır. Birinci kararda kanunun lâfzına ve ruhuna uygun olarak 24 üncü madde mucibince toplanacak Bakanlıklararası kurulun bir kısım tedbirler alması lâzım geldiği görüşünü Bakanlık benimsemişken ikinci kararda bunun dışına çıktığı nerede ise bu ilk kararı nefyedici bir karara doğru gittiği görülmektedir.

Bu suretle meseleye bir hal tarzı bulma zorunluluğu Petrol Kanunu dışında Ticaret Bakanlığına intikal ettirilmiş olunuyor. Bunun üzerine Sayın Bakanın da ifade ettiği gibi meseleyi önemli bir memleket meselesi gördüğü ve kabul ettiği için yine içi elvermiyerek bu sefer Enerji dairesinin başkanlığı altında

bir kurul toplayarak Petrol Kanununun dışında acaba bir takım tedbirler alabilir miyiz diye bir çabaya giriyorlar. Bu kurulda 27.3.1963 tarihinde toplanıyor ve huzurunuzda şimdi ifade edeceğim petrolle şu esasları tesbit ediyor:

Kaçınılmaz zaruret

I — Milli petrol kaynaklarımızdan elde edilen mahsullerin tamamının yurt içinde istihlâkinin sağlanmasının milli ekonomimiz bakımından kaçınılmaz bir zaruret olduğu nazara alınarak: Yerli ham petrolden elde edilen başta benzin olmak üzere bilumum mahsullerin istihlâkinin sağlanabilmesi için yurtta mevcut rafinerilerden ithâl ham petrolünden elde edilen mamullerin yurda satış veya devir yoluyla sokulmasında cari olan sistem yerine ön müsaadeli bir ithâl sisteminin tatbik edilmesi;

2 «Petrol Ofisi TPAO na iştirakli bir ortaklığı haline getirilmesi hakkındaki tasarının biranevvel kanunlaştırılmasının Millî petrol sanayiimizde istenilen ve beklenilen inkişafların sağlanması için zaruri görüldüğü» hususunu hükme bağlıyor. Bu protokol tanzim edileduruşun biraz evvel arz ettiğim ikinci karar bir yazı ile Sanayi Bakanlığı tarafından Ticaret Bakanlığına gönderiliyor. Bunun üzerine Ticaret Bakanlığında 10.4.1963 tarihinde bir toplantı yapılıyor ve bu nihai toplantıda şimdi ilgili maddelerini sıralayacağım hususlar tesbit ediliyor.

«1 — Yerli ham petrol mahsullerinin yurtta tamamının istihlâkini temin için yabancı menşeyli ham petrollerden elde edilen mahsullerin memlekete ithalinin müsaadeye tâbi tutulması ve bu hususun bir kararnameye bağlanmasının icap ettiği;

2 — İş bu kararname metninin (Petrol Kanununa göre dış ticaret rejimimiz esasları dahilinde yabancı memleketlerden yurda getirilen ham petrolden elde edilen petrol mahsullerinin, rafinerilerden satış veya devir suretiyle memlekete ithâli Ticaret Bakanlığının müsaadesine tabidir) şeklinde hazırlanması;

3 — Konu ile ilgisine binaen kararnamenin Ticaret Bakanlığınca hazırlanarak Bakanlar Kuruluna sevki;

4 — Kararnamenin tatbik şeklinin, Ticaret ve Gümrük Tekel Bakanlıklarınca müştereken tesbit edilmesi» şeklinde protokol tanzim ederek gerçeklerine, milli ekonomimize en uygun olan hâl tarzını bir protokole bağlayıp Ticaret Bakanlığına arz ediyorlar.

1963 yılı 4 ncü ayında alınan karar çok uzun işlemlerden sonra görüyoruz ki TPAO nun 1962 Mayıs ayında taleb ettiği beklendiği karardır ve bu karar 1 Haziran tarihinde Resmî Gazetede ilân ediliyor. Karar şu:

Mutlak hak

«Dış ticaret rejimi hakkındaki karara ek karar:

1 — Petrol Kanunu ve Dış Ticaret rejimi esaslarına göre yabancı memleketlerden yurda getirilen ham petrolden elde edilen gümrük dışı petrol ürünlerini rafinerilerden satış veya devir suretiyle yurda ithâli Ticaret Bakanlığının müsaadesine tabidir.»

Milli ekonomimizin mutlak ve en tabii hakkı olmak lâzımgelen bu talebin teslim edilebilmesi için bir seneyi mütecaviz bir zamanın geçmesi milyonlarca dolar değerinde akar yakıtın istihsâl edilememesi ve iç piyasada sürülememesi daire ve bakanlıklar arası yazışmalar ve toplantılarda binlerce iş saatinin sarfedilmesi ve TPAO nun 1963 yılı iç programında ön gördüğü arama ve istihsal kapasitelerinin arttırılmasına mütedair yatırımların-ki bunlar için 95 milyon TL. tahsis edilmiş durumda idi— tahakkuk etmiyecek duruma düşürülmesi mi gerekirdi?

Bunların hepsinden önemli olarak halen Türkiye'deki petrol müstahsillerinin endişe etmeden her yıl petrol istihsallerini biraz daha arttırarak sonunda memleket ihtiyacının tamamını karşılayabilmek inanç ve güvençleri sarsılmış bulunmaktadır.

Bu uzun çekişmelerin sonunda bu durumda 1 Haziran tarihli kararla özlediği huzuru bulduğunu zanneder ve bunu değişmez bir prensip haline getirmek isterken bu seferde 3 Haziran tarihli yani bir gün sonra yepyeni bir kararla karşılaşmış bulunmaktadır. Şimdi de bu kararı veriyorum.

3 HAZİRAN TARİHLİ KARAR

«Dıştıcaret rejimi hakkındaki karara ek karar:»

«Petrol Kanunu ve Dıştıcaret rejimi esaslarına göre yabancı memleketlerden yurda getirilen ham petrolden elde edilen petrol ürünlerinin özel akaryakıt antrepo sistemi dahilinde tevziat müesseseleri tarafından yurda ithâli Ticaret Bakanlığının müsaadesine tâbidir.»

Pamuk ipliği ile

Görülüyor ki, bu kararlara dayanan aranan teminat pamuk ipliğine bağlanmış bulunmaktadır. Yarın bunları tamamen kaldıran bir kararın alınmıyacağının teminatı nedir? Bir gün fâsıla ile alınan ve biri diğerini değiştiren, aynı istikamette olmayan bu iki karar arasındaki farkın neden ibaret olduğunun açıkça ifade edilmesini ve böylece son kararda kullanılmış olan özel akar yakıt antrepo sistemi yolundaki tedbirle ne ifade edilmek istenildiği açıkca tesbit etmek gerekir. İlk kararda yabancı ham petrolden elde edilen bütün petrol ürünlerinin yurda ithâli veya devir suretiyle Türk Petrol piyasasına intikâl ettirilmesi Ticaret Bakanlığının müsaadesine tabi tutulduğu halde ikinci kararda yabancı ham petrolden elde edilen ürünlerin genel olarak ithali değil, sadece özel akar yakıt antrepo sistemi dahilinde tevziat müesseseleri tarafından yurda ithâli Ticaret Bakanlığının müsaadesine tabi tutulmuş bulunmaktadır.

Önemli sorular

Burada her iki karar arasındaki farkı ve özel akaryakıt antrepo sisteminden ne kastedildiğini, bu sisteme dahil ve hariç bulunan unsurların hiç bir tereddüde ve şüpheye mahâl bırakılmayacak açıklıkta ifade edilmelidir.

Ayrıca yabancı ham petrolden istihsal edilen her türlü ve her nevi petrol ürünlerinin Türk Piyasasına devir ve sair suretlerle ithali Ticaret Bakanlığının müsadesine tabi midir, değil midir?

Rafineri ortağı olan şirketler gümrük resimlerin herhangi bir anda ödeme sayesinde Ticaret Bakanlığının müsaadesini almaksızın bir kısım petrol ürünlerini Türkiye'ye ithâl, yani Türkiye Piyasasına devir ve intikâl ettirmek imkânına sahip midirler, değil midirler? Bu hususlarında açıkça ifade edilmesinde petrol politikamızın tesbit ve tescili bakımından zaruret vardır.

Sanayi Bakanlığı, memleket meselelerini çok ciddi kabul ederek birbirleriyle mücadeleye girişen müesseselerine sahip olduğu için ne kadar iftihar etse ve onlara ne kadar teşekkür etse azdır.

KAN KUMAR GURBET!

Halil Aytekin, Pîraziz köyündeki incelemesinin bu bölümünde, Ağaların gelir giderlerini belirtiyor

Fındık toplayan, çile dolduran Karadeniz kadınları Foto: H. Aytekin

Ertesi gün, bir köy kahvesi önündeyiz. Kahvenin içi, dışı tıklım tıklım insanlarla dolu. Zaten, Karadeniz'de kahveden başka ne görürsünüz? 1516 nüfuslu bu avuç içi kadar bucak merkezinde bile yedi, sekiz tane kahve olduğuna göre (kadın ve çocukları çıkarsanız.) 70—80 kişiye bir kahve düşüyor demektir...

Burada aklıma gelmişken şunu da söyliyeyim ki, Karadeniz'i gezip dolaştıktan sonra, bu beldede gördüklerinizi şöyle sıralayabilirsiniz: Karadeniz demek, başta kahve demek. Karadeniz demek, karılarının katırlar gibi çalışıp kocalarına kumar parası kazandığı ülke demek... Karadeniz demek, yılın onbir ayını aylak geçiren kimselerin, tükenmiyen kavgası, öfkesi, kan davası demek. Karadeniz demek, gurbet demek, sıla demek. Karadeniz demek, gözlerini yollara diken çiçeği burnunda gelinlerin «Ah—Figanı!..» demek.

Tapu Meselesi

Bu «Demekler»i uzat uzatabildiğin kadar. İşte bu bir silsile. «Demekler» birleşir sıralanır yanyana gelir, al sana bir Karadeniz insanı. Bu insanın mizacını öğrenmek mi istediniz?

İhtiraslı, küskün, yiğit, kavgacı...

Ama ben burada sizlere bir ortakçı köyünün insanlarını anlatıyorum. Fakir olan insanlarına. Etrafıma şöyle bir bakıyorum; gözleri çukura gömülmüş, kararmış geçmiş insanlar.. Yanımdaki masada oturanlar, aralarında hararetli hararetli birşeyler tartışıyorlar:

Efendim diyorlar, tapularını ibraz etsinler, etsinler de, sonra arazilerin dışı çıkalım. Bizimde bu arazi üzerinde bir imar ve zilliyet hakkımız var. Kanunun karşısında hepimizin boyunları kıldan ince. Ama, hükümet insanı söyletir mi ister, söyletmedin mi arar?..

Söz, dönüp dolaşıp zilliyet meselesine dayanıyor:

Babalarımızın, dedelerimizin alın teriyle suladığı bu toprakları, ölür de genç de terk etmeyiz. Çoluğumuzu, çocuğumuzu öldürsünler, fındık dallarının dibleri mezarımız olsun. Yarım—Marabacı olduksa gâvur olmadık ya, zilliyet hakkı..

Öteden iyi giyinmiş fötür şapkalı birinin geçmesiyle,

— A... Bey geliyor! diyorlar.

Konuşmalar bir ara susuyor. Adam geçip gidince tartışmalar yeniden hararetleniyor.. Yavaşça sandalyemi o tarafa doğru çekiyorum. Yanımda köylülerin güvenini kazanmış Giresunlu biri daha var. Benim Ankara'dan geldiğimi, dertlerini bir bir yazacağımı öğrenince, Ağalar, Beyler hakkında içlerinde birikmiş ne kadar ağrı, acı varsa birer birer ortaya döküveriyorlar... Demindenberi aralarında tartıştıkları olayın kısaca özeti şu: Beyler'den C.A. Tirali'nin ortakçılarından İlyas, Kara Ahmet, Kâmil, Hasan ve Hüseyin gillerin işledikleri topraklarla, oturdukları barakaları terk etmeleri için devamlı baskı yapılıyor. Bu baskı devam ede dursun öbür yandan da belâlı bir köy bekçisi, başlarına teberleş ediliyor... Bir, iki derken ortakçıların canı burnuna geliyor ama, Netsinler, neylesinler kollar omuzdan kesik. Ama öbür yanda, Beyler'in zagonu karşısında kocalarının seslerini kısık olduğunu gören kadınlar, aralarında birleşerek isyan bayrağını çekiyorlar. Kısa bir hır—gürden sonra, köy bekçisini yaka—paça ederek elini, kolunu bağlıyorlar «Eşeğini dövemiyen semerine vururmuş» kabilinde bekçiye güzel, âlâ bir meydan sopası çekiyorlar...

Beyler'in adamına karşı gelmenin ne demek olduğunu bilirsiniz? İş kısa yoldan karakola intikal ediyor... Arkasının ne geleceğini tahmin edersiniz. Örneğini verdiğim bu olay, Ağalar'la marabacılar arasında ceryan eden ve sonunda güçlülerin haklı çıktığını gösteren, yüzlerce olaylardan bir tanesi... İmar ve zilliyet hakkı bunlar kupkuru avutmaca... Köylüler, direnmek, karşı koymak istiyorlarsa da sonu boşa çıkıyor. Türkçemizde, «El mi yaman, Bey mi yaman?» diye bir söz var. Yaman olmasına el yaman ama, Bey'inde tuzağı yaman oluyor. «Falan gün falan tarihte oturduğumuz evleri de, ekip biçtiğimiz tarlaları da boşaltacağız.» diye ortakçılar birer senet imza edi edi veriyorlar... Böylelikle Beyler'in tuzaklarının yaman olduklarını bir kez daha göstermiş oluyorlar...

Marabacının fındık ve diğer ürünlerden kaçta kaç oranında payalacağını ve arazinin neresine baraka oturtacağını güya mukaveleye bağlarlar. Ama marabacıyı kapı dışarı etmek isten bile değildir...

Beyler bu köye vaktiyle Tireden göç ederek gelmişlerdir. Aile köklerinin Rizeye kadar uzandığı da söyleniyor. Ama Tirali ailesinin, Allahın kendilerine yürü kulum diyerek zenginliğe ve servete kavuşmaları Bölge içinde Rumların göçünden sonra başlamıştır.

Ağalar'ın yıllık geliri

Ağaları da boylara ayıracak olursak, birinci tiptekilerin yıllık geliri, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi 1962 yılı fiyatlarına göre yalnız fındıktan — 420.000 liranın üstündedir. Gayri safi olarak gösterdiğimiz bu rakamlardan işletme masrafları çıktıktan sonra net (safi) gelir olarak tahminen elde 250.000 lira bir para kalıyor demektir ki, bu tipteki Ağalar'ın sayısı köyde iki, üç kişiyi geçmez..

(Türkiyede yıllık gelirden fert başına düşen pay 1960 millî gelir hesaplarına göre 489 liradır)

Bu ağalar köşünde, bunların dışında kalan 9—10 aile daha vardır ki Bu tiptekilerin durumlarını da şöyle özetliyebiliriz: Bunlar, yalnız fındıktan normal yıllarda 12 şer ton fındık kaldırırlar. Bu da 240 kantar yapar. Bir kantar 50 kilo çektiğine göre, bu miktar fındık, 1961 yılı fiyatlarına göre kilosu 5 liradan kılı kılına 60.000 lira gelir sağlıyor demektir, bir tek aileye Bir tek ağanın cebine giren bu kadarcık bir gelir bile PİRAZİZ köyünde 20—25 ortakçı ailesinin bütün bir yıllık gelirlerinin karşılığı olarak gösterilebilir..

Öte yanda, PİRAZİZ bucağının bağlı köy sayısı 27 yi bulan 28 bin nüfuslu bu ağalar ülkesinde bu köylerde barınan insanların yarısından fazlasının marabacı olduğunu düşünürseniz Ağalar'ın ekonomik güçlerinin nerelere kadar uzandığını tahmin etmekte elbette güçlük çekmezsiniz.

Ağalar'ın yıllık giderine gelince:

Büyük boydaki birkaç ağa hariç, diğer köyde oturan 9—10 Ağa ailesinin, yiyecek, giyecek, mefruşat, vakacık ve çeşitli masraflara harcadığı para bir yıl içinde 20—25 bin lira tahmin edilmektedir. Hesap açık olduğuna göre, bu tip aileler yıllık gelirden 30—35 bin lira arasında bir tasarruf (gelir fazlası) sağlıyor demektir. Ağalar, bu artan parayı, yeni yatırımlara ve ticarî işlere takıyorlar. İstanbul'dan, Giresun'dan, Bulancak'tan köşkler satın alıyorlar...

Beyler'den bir kısmı İstanbul'da bir kısmı da Giresun da oturuyorlar. Ancak yılın belirli günlerinde köye uğruyorlar. Bu da fındık toplama mevsimine rastlıyor.

Beyler ailesi, PİRAZİZ köyünün toprakları gibi partileri de aralarında paylaşmışlardır. İçlerinde üç tanesi Parti Partisinde, diğerleri de öbür partilerden. (Sözünü ettiğim yıl 1961)

Ağalar ailesinin İstanbul'da Avrupa'da yüksek öğrenim yapan çocukları var. Buralara gidemiyen çocukları da en az lise ve karşılığı okullarda öğrenim yapıyorlar. Anlattıklarına göre mal ve mülklerinin parçalanmaması için Ağalar ailesi, dışarısıyla kız alıp vermezlermiş.

Vergi durumuna gelince: 1961 yılına kadar Ağalar ailesinin — arazi vergisi olarak ödedikleri üç—beşyüz lira dışında — ne diğer gelirlerinden, ne de yıllık gelirleri 100 binleri aşan fındık ürünlerinden, başkaca bir vergi ödediği görülmemiştir.

Köyün evleri

Bugün, Piraziz bucağında herşey Ağalar'ın tasarrufunda olduğu için köylüler her—an kolundan tutulup atılma tehlikesiyle karşı karşıyadır.. Bu bahtsız insanlar, üzerinde ekip—biçecekleri belirli bir toprakları olmadığı gibi başlarını sokacak belli bir evleri de yoktur. Onun için, rastgele yapılmış derme—çatma evlerde bir sığıntı olarak marabacılıklarına devam edip giderler. Bu karanlık, bu izbe evlerde hiç kimse gelecek yılların ne getireceğini bilmeden ömür tüketirler.

Öbür yanda yukarıda da söylediğim yalnız köyün içinde Beyler'e ait yedi tane köşk saydım. Bunlardan iki tanesi deniz kıyısında, geri kalan beş tanesi de köyü arkadan kucaklayan yüksekçe bir tepenin üzerine sıralanmış. Bu işi bilenlerin ifadesine göre deniz kıyısında ki köşkler, yarımşar milyon liraya, tepedekiler ise 100—120 bin liraya ancak çıkarılabilirmiş. Köylüler bir hesap ettiler, yalnız deniz kıyısındaki iki köşke giden para ile yeniden yakıp — yapmak şartıyle 100—120 evli Şahane bir köy kurulabilirmiş...

Şâhâne köşkler

Köylülerin anlata anlata bitiremedikleri bu köşklerden bir tanesini olsun ben de görmek istiyordum. Yanlarından geçerken deniz kıyısındaki köşklerden birinin açık bahçe kapısından başımı şöyle bir uzattım: Köşkün her yanı pırıl pırıldı. Bahçe kapısından köşke renkli mozayıklarla işlenmiş bir yoldan geçiliyordu. Kıyı—bucak çiçek doluydu. Karşıdan mandolin sesleri geliyordu. Öğrenci oldukları anlaşılan kızlı — oğlanlı bir gurup mandolinle birlikte şarkı söylüyorlardı. Söylemeğe ne hacet? Çoluklu—çocuklu bu köşkte oturan bütün insanların tasasız bir ömür geçirdikleri daha ilk bakışta belli oluyordu. Benim ikinci olarak kafamı uzatıp, çekmem onları tedirgin etmiş olmalı ki, üzerime yürüyenler oldu..

Şimdi ortakçılardan Mustafa Ali'nin evindeyim. Ev tek kat. Kapıdan içeri dalınca loş bir koridordan odaya giriyorsunuz. Burası Mustafa Ali ailesine, hem oturma, hem yatak odası görevi görüyor. Bitişiğinde bölme ile ayrılmış bir göz odacık daha var. Burasının mutfak ve kiler iş gördüğü içindeki eşyalardan belli oluyor. İçi boşalmış birkaç çuvalla, birkaç kab—kacak. Köşeye oturtulmuş ocakta bir tencere kaynıyor. Odanın bir köşesine atılmış mitilin altında bir inilti geliyor Belliki evde hasta var. Tencere de pişirilen de Karadeniz'in ünlü yemeği olan! ya MANCAR ÇORBASI, Ya da MISIR ÇORBASI!..

Adam kırk yıldan bu yana bu evde oturuyormuş. Yıllardır aynı gök altında yanyana oturan bu iki evi, yalnız aradaki kalın taş duvarlar değil, kaderleri de ayırıyormuş: «Ben diyor, iki yıl öncesine kadar ağaların ortakçısıydım, Şimdi anlaşamadığımız için keçileri seçtik. Kırk yıl hizmetten sonra, şimdi dört nüfuslu ailemle bu mezar gibi evde bahtıma küsmüş oturuyorum..

Yokuş yolunda gerek, konuşmalarım adamın sadece derdini kabartıyor, mitilin altındaki hastanın iniltisini de artırıyor...

PİRAZİZ'den ayrılıyorum

— Cup, cupp! Cup, cuppp!...

Karadenizde gene dalga var...

Tepedeki kâdro ile Toplumculuk Gerçekleştirilemez..

Aziz NESİN

Son aylarda toplumcu aydınlarımızın arasındaki önemli tartışmalardan biri de, Türkiye'nin toplumcu düzene geçişinin yukardan aşağı mı, aşağıdan yukarı mı uygulanabileceği sorunudur. Bizde bu tartışmanın oldukça eski bir geçmişi vardır. «Kadro» adlı dergi çevresinde toplanan kadrosu aydınlar topluluğu da, Türkiye'de yukardan bir kadro yönetimiyle devletçiliğin uygulanabileceğini savunmaktaydılar. O günkü Kadrocularla bugün yukardan aşağı doğru toplumculuğun uygulanmasını isteyenler arasında bir ayrım olmakla birlikte, yönetmenleri bakımından benzerlik olduğu için bugünkülere de «Yeni Kadrocular» demek belki de yerinde olur. Çünkü, toplumculuğun bir toplumda yukardan aşağı, tepeden temele doğru uygulanmasını istemek, bu işin ancak tepede bulunan bir kadro eliyle yapılabileceğine inanmak demektir; bu durumda iktidarın kendisi toplumcu eğilimde olmak gerekir. Nitekim ilk Kadrocular da Devletçiliğin uygulanmasında Atatürk'e ve zaman zaman Başbakan İnönü'ye dayanmaktaydılar. Yeni Kadro hareketi de kendisine bir iktidar aramak (Bir anlamda Atatürk aramak da denilebilir) ya da kendisi iktidar olmak isteğinde olmak gerekir; başka türlü yukardan aşağı doğru bir toplumculuk düşünülemez.

Konunun nezaketinden ötürü, en az açıkça tartışılabilmiş olan sorun bu olmuştur bizde.

Kadro eliyle

Yukardan aşağı doğru, bir kadro eliyle toplumculuğun uygulanmasını isteyenlerin dayanak ve gerekçeleri —Yine özetle ve kaba çizgileriyle— şunlardır:

«Türkiye'de emekçi sınıfının, kendisinden çok daha gelişmiş olan burjuva sınıfının karşısında durumu çok zayıftır. Bu sınıfın kendi varlığının bilincine erişemediği, yeterince örgütlenemediği, örgütlerinin de Türkiye genişliğinde yayılıp gelişemediği görünen bir gerçektir. Hele toprak işçileri, çok dağınık durumda olan köylüler eğitimsiz ve öğretimsizdirler. Türlü nedenlerden, ters ve yanlış anlatımlardan ötürü orta tabaka ve onların aydınları ise, uzun süren baskılardan ötürü toplumculuğa karşı ürkek ve korkaktır. İşte Türkiye halkının kısaca görüntüsü budur. Toplumculuğun alttan yukarı uygulanması için, bu halk tabakalarının Toplumculuğun kendi çıkarlarına ve Türkiye'nin tek kurtuluş yolu olduğuna inanacak bir eğitim, ve öğretim düzeyine ulaşıp, bunu istemeleri, seçimlerde de bu isteklerini belirtmeleri gerekir.

Oysa okulsuz, öğretmensiz Türkiye'de okur-yazarsız olmayanların kalmaması için üç yüz yıl istiyor. Kadastro haritalarının çıkarılması iki yüz yıla bağlı. Üretimin tüketimle denkleşmesi için şu kadar yüzyıl ister. Daha bunun gibi, birçok dallar sayılabilir. Bu durumda bu denli geri kalmış bir toplumda halka toplumculuğu benimsetmek, halkı seçimlerde bu isteğini belirtecek duruma getirebilmek için kaç yüz yıl ister acaba? Üstelik, gerici güçler, emekçi sınıfının uyanmasında çıkarları olanlar ellerinde de-

kin bu uyanışını önlemek için her şeyi yapacaklardır. Görülüyor ki, Türkiye gerçeklerine ve Türkiye'nin bugünkü koşullarına göre, aşağıdan yukarıya doğru bir toplumculuk düzeni uygulamayı çalışmak bir hayaldir; bu, bir çıkmaz yoldur. Emekçi sınıfının halk kütlelerine önderlik edecek toplumsal birikimi yeterli olmadığına, mücadele geleneği de yok denilecek denli az olduğuna göre, daha yüzyıllarca bu toplum kalkınamıyacak, halk sömürülecek demektir.»

Dolarlılar

«İşçiler, toplumcu gidişin önderi olacak deniliyor. İşçilerin en güçlü örgütleri sendikalardır. Oysa, bu sendikaları yönetenlerin çoğu, Amerikan dolarlarıyla beslenmektedir. Hem de bu Amerikanın yardım dolarları, sendikalara bizim hükûmetimiz eliyle değil, doğrudan doğruya dış ellerle verilir. Sendikalara Amerika'dan gelen para yılda bir buçuk milyon lirayı bulmaktadır. Bundan başka, binalarının kiralarını da veren Amerika, bu binaların eşyalarını da alır. Sendika yöneticilerinin ceplerine pasaport da konulmuş, Amerika'ya Almanya'ya gidip gezmeleri de sıraya bindirilmiştir. Dış gezilerden dönen sendika yöneticileri, otomobile, buz dolabı gibi eşyalara dönmektedirler. Kendilerine «milliyetçi» «mukaddesatçı» adını takan birtakım gericiler canlarını dişlerine takıp Türk halkı için çalışan toplumculara, açıkça Rusyadan yardım görüyorlar, ruble alıyorlar diye iftira edip bunu bir de gazetelerinde ilân ederlerken, Türk Sendikalarının dolarla beslenmesini, dışardan gelen paraları ulusal onurlarına aykırı bulmamaktadırlar. Bu durumda, birtakım işçi önderleri bile zaman zaman emekçi sınıfı dâvâsına karşı durmaları bundandır. Örgütlenmiş olan işçi kitlesini yönetenler böyle olunca, halka toplumculuğu benimsetmek büsbütün güçleşmektedir.»

Tepedeki kadro

«27 Mayıs evriminin daha iyi bir Anayasa getirdiğini, toplumsal haklara yer verdiğini kabul ediyorsak, bu örneği de gördükten sonra toplumculuğun da yukardan aşağı uygulanabileceğini kabul etmeliyiz. Kaldı ki, bazı yeni toplumcu ülkelerde, toplumculuk normal tarihsel evrenlerden geçerek olmamış, bir aydın kadro hareketi olarak uygulanmıştır. Bu toplumcu ülkelerin, bizim de benzediğimiz geri kalmış ülkeler oluşu, onların denemelerinden yararlanmamızı gerektirir.

Bütün bu nedenlerle toplumculuğu uygulayacak kadronun çok geniş ve yaygın aydınlar topluluğu olması düşünülmelidir.»

Bu ve daha bu yolda başka gerekçeler böylesine kesinlikle yazılıp konuşulmamış da olsa, yazılıp konuşulanlardan bizim çıkardığımız özetle bunlardır.

Buna karşı duran, toplumculuğun alttan yukarı uygulanmasından yana olanlar ise şöyle diyorlar:

«Özellikle Türkiye'de ve bugünkü koşullar içinde, toplumculuğu yukar-

lamak olur iş değildir. Toplum temelinde bu bilinç ve istek yaratılmamışsa, ister istemez geniş oranda karşı koymalar olacak, buna karşı da zor kullanılacak demektir.

Nitekim bunun en yakın örneği geçirdiğimiz 27 Mayıs evrimi örneğidir.

27 Mayıs evriminin asker kadrosu bile, hem de bu evrim oldukça geniş bir oranda benimsenmiş olduğu halde, istedikleri düzeni var edememişlerdir. Bir çok edimsel karşı koymalara uğramışlardır ki bu karşı koyma davranışları örgütlü olarak ya da örgütler içinde bugün yine sürmektedir. Kabulünden iki yıl sonra halâ Anayasanın uygulanamayışı bunu göstermektedir. Bir anlama geri gidiş durdurmak, kaydedileni yeniden kazanmak demek olan 27 Mayıs evrimi için böyle olursa, çok daha kökel olan bu toplumculuk için elbette büsbütün olanaksızdır. İktidarların yıllarca sürekli olarak türlü çıkarlar uğruna gericiliği yayıp besledikleri otuz milyonluk Türkiye ortamında, üç yüz, beşyüz bin kişilik bir kadroyla, elbette toplumculuk uygulanamaz. Uygulanır diyenler, 780 bin kilometre kare genişliğine yayılmış otuz milyonluk Türkiye'nin büyüklüğünü gözden uzak tutanlardır. Her ile, ilçeye, bucağa, köye yukardan gelme baskıcı bir kadro hem getirilemez, hem de bundan sonuç alınamaz. Ancak bu toplumculuk temelde kadrolaşırsa, halkçı benimsenirse o zaman olabilir ki, bu da alttan yukarı doğru bir çalışma ister. Bu söylenilen temeldeki olanaksızlıktır.»

Yeni ülkelerde

«Bir olanaksızlık da, tepedeki kadronun, ne kadar toplumcu niyetleri olursa olsun, ister istemez, karşılaştıkları ekonomik, siyasal, toplumsal güçlüklerin zoruyla faşizme dönüşecekleridir. Toplumcu diye gelenler, faşist olacaklar, ancak bu, Türkiye'ye özgü yeni bir faşizm olacaktır. Yukardan aşağı doğru Toplumculuğu uygulamak istiyenler, buna engel olacak ve kendi isteklerine uygun bir yön verecek olan dış etkileri de gözden uzak tutmamaktadırlar. Dış etkileri hiçe indirecek olan tepedeki toplumcu kadro değil, temeldeki toplumcu kadro ve halkın toplumculuğu istemesidir.»

«Toplumculuğun aşağıdan yukarı gelişimini istemenin uzun vadeli bir yatırım ve istek olduğu doğrudur. Ama bunun tersi de kolaycı, ucuzcu ve çabukçu bir yoldur ki, bu yüzden de olanaksızdır.

Unutulan önemli bir nokta da, Türkiye'nin dünyadan soyutlanmış tekbaşına bir ülke sanılmasıdır. Dış olayların olumsuzundan daha çok olumluları gelişmekte ve Türkiye'yi etkisi altında bulundurmaktadır. Şimdiden hesaplanamayan bu olumlu dış etkilere bir Türk aydının bel bağlaması ne denli yanlışsa, ama bu etkiyi de büsbütün yok sayması, gözden uzak tutması o oranda yanlıştır. Biz, dışımızda gelişen olumlu olayların Türkiye'deki etkisini örnekleriyle bugün görmekteyiz. Avrupa'da, Amerika'da, daha başka ülkelerde diyelim sosyal adalet kavramının gelişmesi etkisi...

ANILAR

Gerçekleşmeyen Toprak Reformu

Porsuk Eskişehir'in ortasından geçer ve geçtikten sonra da Ağa topraklarına girerken kıvrıla kırıta çalımından durulmaz. Ağalar Porsuğu âdeta paylaşmışlardır bozkırda!.. «Barutçu Çiftliği», «Zeytinoğlu Çiftliği» derken «Sazak Çiftliği», Biçerli Hasan Çiftliği», «Hayri Başar Çiftliği» Vesaire.. Bozkırda Porsuğu içen «Kadillaklı çiftçilerin» birçoğu 1945 de Saracoğlu'nun «Toprak Kanununu» Mecliste yiyenlerdir. Bir sürü yiğidi bir lokma bir hırkaya muhtaç bırakarak, neleri varsa hepsini satın alıp, Karunlar gibi yaşayan bu mutlu kişilere ait hatıralar Porsuk'un içli çevresinde öbek öbek tüter..

Bundan Tam 20 sene kadar evvel İsmet İnönü Cumhur Başkanıdır. Biçer Köyünden devrin Cumhur Başkanı İnönü'ne imzalarla dolu bir dilekçe gelir. Bu dilekçede köylüler: Köyün ağalarının dağı—taşı zabtettiğini, tapulu tapusuz bütün araziyi ekerek kendilerine bir karış toprak dahi bırakmadığını, bunca ailenin bugüne kadar ağa kapısında boğazı tokluğuna ırgatlık yaptığını izah ederler ve «Eğer biz de vatandaş isek bize de toprak verin» derler.

Devrin inkilâpçı, Hassas ve Toprak kanununa taraftar Cumhur Başbakanın bu dilekçe duygulandırır. Biçer köyüne geleceğine dair alâkadarlara telgrafla talimat verilir. Hakikaten beklenen günde İnönü Biçer istasyonuna varır. Eskişehir ve Sivrihisar'dan gelen resmi erkânla civardaki ağalar İnönü'nü trenin kapısında karşılarlar. İnönü'nün ayağının «Toprağa Değmesine» gönülleri razı olmayan ağalar!.. İstasyonu halı ile döşerler. Fakat, İnönü bu halıların üzerine basmaz!.. Toprağı arar ve ona basar!.. ve doğrudan, resmi erkân ve ağaları bırakıp kendisini kenarda alkışlayan ırgatlara doğru yürüyerek; Ökkeş Dayı'ya sorar:

— Siz bu köylü müsünüz?
— Evet Paşam, bu köylüyüz.
— Ne iş yaparsınız bu köyde?
— Ağalara ırgatlık yaparız.
Ötekiler döner:
— Siz ne yaparsınız?
hep bir ağızdan:
— Biz de ırgatlık yaparız..
— Toprağınız yok mu sizin?
— Yok Paşam.. Yok...

İnönü bu konuşmalardan sonra Vali ve Kaymakamla kısa dalgadan şöyle bir iki lâf ettikten sonra, köylülere dönerek:

— Ben yarın Ankara'ya döneceğim. Ve buraya derhâl bir «Toprak Komisyonu gönderecek buradaki zabdedilmiş toprakları size dağıttıracağım, der.

İnönü'nün bu sözleri, İnönü için yollara halı döşeyen, konaklarında onun için ziyafet hazırlayan ağaları dondurup bırakır. Ve Devrin İnkilâpçı Cumhur Başkanı ağalara «Allahaısmarladık» bile demeden Sivrihisar'a doğru Biçer'den ayrılır.

İnönünün ayrılmasından kısa bir müddet sonra, hakikaten Biçer'e bir «Toprak Komisyonu» gelir. Ve Biçer'de nekadar haksız zabtedilmiş ağa toprağı varsa hepsini de Biçerli ağaların ırgatlarına dağıtır.

Biçer'li ağa konaklarında ise İsmet Paşa daha başka türlüdür. Biçerli Ağalar İsmet Paşa'nın bir numaralı düşmanıdırlar.

Fakat, dâvâ sade «Biçer» köyün dâvâsı değildir. Bu memleketin ana dâvâsı: Toprak dâvâsı. Bu topraklar üzerinde «Şehit» düşüp; bu topraklar üzerinde çocukları sefil düşenlerin dâvâsıdır. İsmet Paşa bugün, bu dâvâ önünde o vakit gerçekten yapamadığı toprak reformu için imtihan tahtası başındadır.

Sabahattin SADANCI

Plânın 3 aylık uygulanışına dair raporun tenkidi

Tosun KAYA

Yüksek Plânlama Kurulu 24—27 Mayıs 1963 tarihleri arasında Başbakan İsmet İnönü'nün Başkanlığında toplanarak, Plânlama Merkez teşkilâtı tarafından, Kalkınma Plânı 1963 yılı programının 1 Ocak—31 Mart dönemini kapsayan birinci üç aylık uygulama durumu hakkında düzenlenen raporu görüşmüştür. Yüksek Plânlama Kurulunun Başbakandan başka öbür üyeleri şunlardır: Başbakan yardımcısı ve Devlet Bakanı Hasan Dinçer, Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Turhan Feyzioğlu; D.P.T Müsteşarı Ziya Müezzinoğlu, İktisadi Plânlama Teşkilâtı Dairesi Başkanı Prof. Besim Üstünel, Sosyal Plânlama Dairesi Başkanı Enver Ergun ve Koordinasyon Dairesi Başkanı İsmail Ertan

Yüksek Plânlama Kurulu yukarda adı geçen raporda mevcut bilgilere göre «Türkiye Ekonomisinin Genel Durumu» ile ilk üç aylık uygulama sonuçları ve buna göre alınması gerekli tedbirleri, 91 sayılı kanunun 16. maddesi uyarınca, Yüksek Plânlama Kurulu Raporu adlı bir dökümanla Bakanlar Kuruluna sunmuştur. (1)

Dikensiz gül bahçesi

Ekonominin Genel Görünüşü» başlığı altında toplanan birinci bölümde, bazı istatistik verilerin de yardımıyla, iyimser bir tablo çizilmek istenmiştir. Bu bölümde istihsal fiat hareketleri, para ve kredi, dış ticaret gibi konular hep aynı müşfik edayla ele alınıp bir sonuca bağlanmaktadır.

Bu bölümden öğrendiğimize göre, 1963 ihracatımız, Mart sonu itibariyle geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 35,3 oranında bir artış göstermiş bulunuyor. Ne var ki bu iyimser tabloda, gelecek yılın karanlık çizgilerini şimdiden görmek mümkün. Bu yılki ihracat artışını başlıca tütün ihracındaki istisnai durumla, zeytinyağı ihracına borçluyuz. Gelecek yılın tütün üretimi için tehlike çanları Başbakanın mavi küf üzerine yaptığı radyo konuşması ile, —iş işten geçtikten sonra— çalınmış bulunuyor. Zeytinyağı ihracatı ise, iç piyasada raporun «fiat hareketleri» kısmında dokunulduğu gibi, geçinme indekslerinde yükselmelere sebep olmuş, bu yoldan sağlanan kazançlar özellikle ücretlilerin sırtına yükselmiştir. Yeri gelmişken şu nokta da belirtilmeli ki; zeytinyağı fiatları dünya piyasasında 10 lira civarında seyretmekte iken bizim ihracatçılarımız iki aylık bir sürede ihraç fiatı olarak; 6 lira civarından ayrılmamışlardır. Bu durum klâsik mekanizmayla önemli ölçüde döviz kaçakçılığı yapıldığı kuşkusunu uyandırıyor. Bu, ihracatın yüzde 40 kadarına tekâbül eden bir kaçakçılık..

«Ekonominin Genel Görünüşü» bölümü, umumi gelişmenin «hassas bir ortam içinde» cereyan ettiği sonucuna varmaktadır.

Öbür kısımlar ne kadar tartışılırsa tartışılsın, fakat bu «gelişmenin hassas bir ortam içinde cereyan ettiği» yargısı üzerinde genel bir uzlaşmaya varılabilir kanısındayım.

Bu bölüm üzerinde diyeceklerimi, bölümün son paragrafını alarak bitirmek istiyorum. Raporda «Ekonominin Genel Görünüşü» şöyle bitiyor:

«Önümüzdeki aylarda bir yandan yatırım mevsiminin ilerlemesiyle devlet harçamalarının artması, bir yandan beklendiği gibi iyi bir mahsul yılı idrâk edilirse bunun satınalma gücünde meydana getireceği artış, eğer yakından ilgilenmez ve para ve kredi politikası buna göre düzenlenmezse, ekonomimiz enflâsyonist etkiler altında kalabilecektir»

Hadi devlet harçamalarını anladık diyelim, görünüşe göre halâ bu işe Rüfailer karışıyor; fakat beklendiği gibi iyi bir zirai mahsul yılının satın alma gücünde meydana getireceği artışla enflâsyonist etkiler arasında nasıl bir bağlılık kuralım? Yani bu raporu kaleme alanlar, kötü bir zirai mahsul yılı ihtimallerine karşı «Oh, oh, enflâsyon tehlikesini atlattık..» diyebilmenin kapısını şimdiden mi aralamaktadırlar?

Gözlerinize inanmayın..

Ekonominin Genel Görünüşü bölümünden sonra, raporda 1963 Programının üç aylık uygulama durumu ele alınmaktadır. Bu durum, ancak iktisadi devlet teşekkülleri açısından incelenebilmiştir. İktisadi Devlet Teşekkülleri 1963 yılı yatırım programının bu üç aylık döneminde ancak yüzde 10,58 oranda bir kısmını gerçekleştirebilmiştir. Bu oran içine, daha önce yapılmış olan işlerin istihkak ödemeleri de dahil olduğu halde, Raporu kaleme alanlarca «ilk bakışta göründüğü kadar düşük mütalâa edilmemesi» salık veriliyor.

Fakat ilk bakıştan sonra, daha önce yapılmış işlerin istihkak ödemelerini de düşünüyorsunuz, geriye yüzde 10,58 den de düşük bir oran kalıyor.

«Lâfla nizamat..»

Ama raporun asıl ilginç bölümü «uygulama konusunda alınması gerekli tedbirler»den söz eden bölüm.

Yüksek Plânlama Kurulu, Programın eksiksiz bir şekilde uygulanabilmesi için bir ön şart saydığı ve her biri üzerinde ayrı ayrı durulabilecek olan 15 adet tedbiri Bakanlar Kuruluna arzediyor.

Biz bunların birkaçı üzerinde duralım:

Önce, sosyal ekonomik ve idari bünyenin plânlı devrenin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir duruma getirilmesi için bazı ana reform reorganizasyon tedbirlerinin «tedricen fakat geciktirilmeden» alınması gereği salık veriliyor.

Herhalde tavsiye edilen vergi sistemimizin bünye esnekliğine kavuşturulması, sosyal adalet ilkelerine daha uygun hale getirilmesi, «nihayet» Toprak Reformu Kanunun, gecikilmeden.. Fakat tedricen gerçekleştirileceklerdir,

Bu bölümde bakanlar kuruluna sunulan tavsiyelerin dokuz numaralısı üzerinde özellikle durmak istiyorum. Aynen şöyle:

«Ordunun potansiyel ve imkânlarından, kendi hizmetlerini aksatmıyacak şekilde, kalkınma hizmetlerinde yararlanılabilmesi konusu da Yüksek Plânlama Kurulu toplantısında da üzerinde durulan bir konu olmuştur. Bazı müşahadeler çeşitli ordu birliklerinin, özellikle teraslama ve ağaçlandırma çalışmalarında, yatırımcı dairelere etkili bir şekilde yardımcı olabileceklerini ve fidan tedariki gibi bazı meseleler halledildiğince bu işbirliğinden sağlanan faydaların daha da artacağını göstermektedir.»

«Ordu birlikleriyle yatırımcı daireler arasındaki bu işbirliğinin mümkün olan diğer alanlarda da gerçekleştirilebilmesi kalkınma çabasını büyük ölçüde yardımcı olacaktır»

«Öte yandan dış yardım yapan ülkeler askeri yardım miktarını daha kolaylıkla arttırabildiklerinden ordunun bu hizmetler için ihtiyaç göstereceği araç, gereç ve donatımın sağlanması mümkün olacaktır.

«Bu konunun Milli Güvenlik Kurulunun yapacağı bir toplantıda ele alınarak, ordunun kendi hizmetlerini aksatmadan kalkınma çabasına katılması imkânlarının araştırılması faydalı görülmüştür.»

Demek o görülmemiş kurnazlığımızla, önce bize dış yardım yapan ülkeleri kandıracağız. İktisadi yardım için mırın—kırın mı ediyorlar, bu yoldan alamadığımız ne varsa aynı şeyleri «Ordunun ihtiyacı var diyecek» ve alacağız. Ve bunu bize dış yardım veren ülkeler uzmanlarının büyük bir dikkatle inceleyeceklerini bildiğimiz resmi bir dokümanda da âlenen yazacağız..

Bu «tavsiye»nin neresinden tutsanız elinizde kalıyor. Ordunun kendi hizmetlerini aksatmadan kalkınma çabasına katılması, yatırımcı dairelerle bu yolda işbirliği etmesi mümkün müdür?

Gerçi istihkâm birliklerinin vinçlerle, buldozerlerle «İstanbul'un imarı» yahut «ikinci fethi»ne katıldığını gördük, Fakat bu geçmiş devrin anısına rağmen, yahut bunun için soruyoruz: Bu mümkün müdür? Buna «yaptık, oldu» demekten başka kandırıcı bir cevap verilebilir mi?

Başka bir yön

Ekonomik gelişme problemlerimizin başta gelenlerinden birinin Milli Savunma masraflarımızın nisbi ağırlığı olduğu biliniyor. Bu öyle olduğu için, milli savunma masraflarımız herhalde savunma gereklerimiz kılı kırk yararcasına incelenerek tesbit ediliyor olsa gerektir. Gene bu öyle olduğu içindir ki, ordunun kendi hizmetlerini aksatmıyacak şekilde başka hizmetlerde kullanılacak âtıl potansiyel ve imkânları olmamak gerekir. Eğer böyle bir imkân olsaydı ordunun yöneticileri üniformalı kimseleri yol yapımında duvar yıkımında kullanacak yerde, herhalde, meselâ hizmet süresinde indirim yapmak gibi bir başka tutumu tercih ederlerdi.

Sonra bu sorunun bir başka yönü daha var;

Bu raporun altında imzaları bulunan zevat (2) da bilir ki Türkiye'nin hâd bir istihdam problemi vardır ve «özel tedbirler alınmadığı takdirde işsizlik meselesinin tamamen çözülemiyeceği..» Kalkınma Plânında yazılıdır. (3) Bu sebeple, Plânda istihdam yaratıcı proje ve sektörlere öncelik verilmiştir. Fakat Yüksek Plânlama Kurulu, plânın belli başlı ilkeleriyle çelişmeye düşen bir tavsiyesi, Kalkınma Plânı 1963 programının eksiksiz bir şekilde uygulanabilmesinin ön şartlarından biri olarak Bakanlar Kuruluna sunuluyor.

Bu kadar da değil. Bu tavsiye karşısında işçi ve işveren sendikalarının var güçleriyle seslerini yükseltmeleri gerekir. Önce kendi çıkarları için. Çünkü söz konusu olan kendi ekmek ve kazançlarıdır. Fakat en büyük işçi örgütümüz, kendi yöneticilerinden biraz farklı düşünen toplumculara çirkef sıçratmak için dergi çıkarır, en büyük işveren örgütümüz dergisinde, Kavel rezaleti dolayısıyle şeytanın avukatlığını yaparken haklı gerçek ve makul çıkarlarının nelere bağlı olduğunu gösterebilirler, düşünebilirler mi?

Sonra, örgütlenmiş vatandaş toplulukları olarak işçi ve işveren sendikaları bu tavsiyenin karşısına çıkmalıdırlar. İzah şekli ne olursa olsun, burada bir çalışma mükellefiyeti bahis konusu olmaktadır. Ve gene izah şekli ne olursa olsun, çalışma mükellefiyeti Anayasamızla bağdaştırılamaz

Ama işçi olsun, işveren olsun bugünkü sendika yöneticilerimizden gerçek çıkarlarına uygun ve makul bir davranış beklemekle üzerinde durduğumu Raporu kaleme alanların aşırı iyimserliklerinin etkisinde mi kalıyorum dersiniz?

Raporda, sadece plânla, Anayasayla, iyi bir mahsul yılının sonucu satınalma gücündeki artışla enflâsyonist etkiler kurma gibi elemanter iktisat bilgisiyle çelişmeler değil, onların yanı sıra mantıkla, yani kendi kendisiyle çelişmeler de var. Meselâ, uygulama konusunda alınması gerekli tedbirlerin birincisinde; «1963 yılının finansman ihtiyacı büyük ölçüde karşılanmış bulunmaktadır» deniliyordu, Aynı tedbirlerin onuncusunda: «eldeki ilk ve geçici rakkamlara göre Devlet gelirlerinin tahminlerin bir miktar altında kalması ihtimali belirmiş bulunmaktadır.» deniliyor. Ama raporda bu türlü çelişmelerle uğraşmak, uzun ve yararsız bir iş olabilir.

İlmi simya..

Programın özel sektör içinde uygulama durumu hakkında süratle bilgi toplamak konusunda karşılaşılan güçlükler» Yüksek Plânlama Kurulunun dikkatini çekmiş. Bu konuda duyuan ihtiyacın giderilmesi için... «Devlet İstatistik Enstitüsü ile istişare edildikten sonra..» gerekli bilgilerin toplanması yoluna gidilmesi uygun mütalâa edilmiş. 1963 Haziran ayının son günlerindeyiz. Ve istişare edilecek Devlet İstatistik Enstitüsünün son yayımladığı bülten Eylül—Ekim 1962 tarihini taşıyor,

Ama istişarede gene de fayda vardır. Hem yetkililer sadece istişare ile yetinmesinler. İdari bünyenin plânlı devrenin isteklerine cevap verebilecek bir duruma getirilmesi için bazı ana reform ve reorganizasyon tedbirlerinin «tedricen fakat geciktirilmeden» alınmasını tavsiye ediyorlardı ya, 53 sayılı kanun uyarınca Devlet İstatistik Enstitüsünde bu tavsiye yerine getirilmiş bulunuyor. İlgililer sıkı bir tetkikle, altından kül yapmanın modern ilmi simyasını burada itam eyliyebilirler. Hem bunun, ikinci üç aylık Raporlarını kaleme almalarına da yararı dokunur. Plânın o güne kadar uygulanan kısmı hakkında yeni tavsiyelerde bulunabilirler,

Kısaca, Yüksek Plânlama Kurulu Raporu, bizim kökü asırlara dalmış şarklı idare-i maslahat ve yutturmaca zihniyetimizin yazılı son belgelerinden biridir.

---

(1) Sayı: 1963—1 Tarih: 27/5/1963
(2) İnönü, Dinçer, Feyzioğlu, Müezzinoğlu, Üstünel Ergun, Ertan
(3) Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Sayfa: 455

Gelire ortak olma fikri

Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, Bakan olduğu günden beri İktisadi Devlet Teşekküllerinde çalışan işçilerin gelire belli bir ölçüde ortak olmaları fikrini, işçilerin bu işletmelerin yönetimine katılmaları fikri ile bir arada savunuyordu. Fakat bir türlü bu istekler kanunlaşamıyordu. Zira Meclisin çalışma t e m p o s u , ihtiyaçları karşılayacak ölçüde değildi. Ecevit, iki yılı bulan bu görüşlerini has ta olarak döndüğü Cenevreden sonra geçen hafta 250 kadın işçi için düzenlenen sendikacılık seminerinde tekrarladı. Kadın işçiler 18 yaşından küçük kadın işçilerin geceleri çalıştırılmasını önleyen kanun hükmünün, gebe kadınlara doğumdan önce ve sonra ücretli izin hakkının, emzikli çocuklara iş yerlerinde kreş ve emzirme odaları tahsis etme haklarının niçin gerçekleştirilemediğini sormak istemiş olsalardı, Bakan gerçekleşmesi çok geciken haklar yanında, kanunun tanıdığı hakları gerçekleştirmedeki aksaklıkları kolay kolay anlatamıyacaktı. Çalışma alanında en çok üzüntü uyandıran da kanunda yeri olduğu halde bir çok hakların işçilere tanınmamasıydı.

Sendikalar Kanunu ve Senato

Millet Meclisinde kabul edilen sendikalar kanunu tasarısı Senatoda nihayet görüşülmeye başlandı. Meclisten bir çok kusurları ile gelen tasarı senatoda bir hayli didiklendi Türkiye İşçi Partisi Senatörü Niyazi Ağırnaslı, bu vesile ile işçi pazarları kurulması teklifini ortaya attı. Bu arada görüşlerini şöyle özetledi:

Demokrasinin temel müesseselerinin kurulması istikametindeki davranışları memnunlukla karşılamak gerekti. Meslek birlikleri hür ve bağımsız olmalıydı. Bu ölçüdeki gelişme demokrasinin sağlam temellere oturtulmasını da gerçekleştirecekti. Sosyal bünyeyi ve istihsali zaafa düşürecek mücadelelere başvurulmadan işçi sınıfı hür ve bağımsız sendikalarını kurmalıydı. Gerekince grev yapabilmeliydi. İşçilere Ordu Pazarları gibi İşçi pazarları kurma imkânı da verilmeliydi. İşyeri şartları düzenlenirse rahat yaşayacak işçiden memlekete çok yarar sağlanacaktı.

Ağırsanlı, maddelere geçildiği vakit de Anayasaya aykırı ve işten ,idişi köstekleyici maddelere de değinecekti.

Fargo İşvereni Mahkemeye verildi

Lâstik fabrikasını kanunları hiçe sayarak bir anda kapayıp işçilerini açıkta bırakan Fargo Lâstik Fabrikası sahibi Hicri Çapanoğlu nihayet ortaya çıkmıştı. Kendi kendilerini Türk —İş Bölge merkezine hapseden işçilerin davranışı da sona ermiş, ancak Lâstik—İş Başkanı Rıza Kuaşın sakal bırakma hareketi sona ermemişti. Kuas şunu soruyordu:

«Ben greve teşebbüs edince beni hemen nezarete alıyorlar, hakkımda dâva açıyorlar. Neden lokavt yaptığı sabit olan bir işveren hakkında suç işlediği halde hemen kovuşturma yapılmıyor? Ben bu zihniyeti sakal bırakarak protesto ediyorum.»

Ellerini kollarını sallaya sallaya dolaşan Hicri Çapanoğlu hakkında Bölge Çalışma Müdürlüğü tahkikat açmıştı. Suç ortada idi. Savcılığa fezleke verildi ve dâva açılması için teşebbüse geçildi. Lâstik—İş, işçileri açlığa mahkum ederek grev yapan, işçilerin alacaklarını ödemeyen işveren hakkındaki kovuşturmanın seyrini takibe başlamıştı. Fakat konu Bakanlar Kuruluna da yansıtılmalıydı. Türk—İş Bölge Temsilcisi İsmail Topkar, Hicri Çapanoğlunun hareketini belgelere dayanarak hazırladığı bir dosya ile Ankaraya götürmüştü. Gerekirse İzmitte, Çapanoğlunun lokavt hareketi ile birlikte bütün lokavt teşebbüsleri aleyhinde miting de yapılması isteniyordu. Bu konu da aydınlığa çıkarılacaktı.

İşçilerin Parasını Vermeyenler

İşçilerin paralarını vermeyenler yalnız İstanbulda bulunmuyordu. İzmirde de bir inşaat şirketinde çalışan 25 işçinin yüz bini bulan alacağı vardı. Şirket mümessili işçilerin alacağını vermemiş ve ortadan kaybolmuştu. Zaten daha önce de inşaat şirketlerinin işçilerin ücretlerini vermemekte âdeta yarışa girdikleri yolundaki şikâyetler Çalışma Bakanlığına yansıtılmıştı. Bakanlık bunun önlenmesi için bir tasarı hazırlamıştı. Fakat tasarı henüz kanunlaşmamıştı.

Deri — İş'in çalışmaları

Deri—İş sendikası, bu işkolundaki işçilerin sendikalı olmalarını temine çalışıyordu. Fakat ayakkabı işkolunda çalışanları sendikalı yapmak bir türlü mümkün olamıyordu. Han bodrumlarında, karanlık odalarda tamamen gayrı sıhhi iş yerlerinde çalışan ayakkabı işçilerinin İş Kanunu kapsamına alınması için işverenlerce yapılan tertipler, bu işkolundaki 40 bin civarında işçinin haklarının ziyanına yol açıyordu. Ziyaret edilen işyerlerinde işçilere sendikacılığın önemi, açık iş mücadelesinin kanunîliği etrafınca belirtiliyordu.

Yeni bir Lokavt olayı

Antalya umumi nakliyat T.A.Ş. nin Karadeniz Ereğlisi müdürü çalıştırdığı işçilerin bir çok haklarını ayak altına alıyordu. İşçiler ne zaman hak istese tehditle karşılaşıyordu. Bunun üzerine Liman—Dok—İş sendikası olayı yerinde inceletmek lüzumunu duymuştu. Karadeniz Ereğlisine gidenler işverenin lokavt yaptığını tesbit etmişti. Polis, olayda grev var iddiasını ileri süren işverenin sözüne uyarak işçilerin ifadesini almaya başladı. Dok—İş, olayı hassasiyetle izlemektedir.

Harice işçi göndermeler

İş Bulma Kurumu dışında özel çıkar peşinde koşanların harice işçi gönderme adı altında yaptıkları dolandırıcılık çok yazıldı. Nihayet Çalışma Bakanlığı harekete geçerek bir kanun tasarısı hazırladı ve dışarıda iş bulmak için memleketi terke mecbur olacak vatandaşların iş bulma vaadi ile dolandırılmalarını önlemeye çalıştı. İşçileri kendi öz topraklarında iş güç sahibi yapmak mümkün olamıyordu. Kalkınma plânına rağmen iş alanları açılamıyordu. Şehirlere işsiz akınını önlemek için köylülere el sanatları öğretmeden meded umuluyordu. El sanayiinin geliştirilmesi iyi bir şeydi ama, işsizlik problemini çözmeğe yetmezdi. Zaten büyük işsizlık mevsimine göre 8 milyonu bulan tarım alanında görülüyordu. Tarım alanında iş bulamayanları el sanatları ile karnını doyurur hâle getirmek hayaldi. Fabrika imalâtı yanında el sanayiinin yeri pek düşük olacaktı.

Adaletli ücret ve ilâç sanayii

Memleketimizde gün geçtikçe çoğalan ilâç fabrikalarında sayıları gittikçe artan binlerce işçi çalışmaktadır. Bu fabrikalardan biri 1959 yılında 500 bin lira sermaye ile işe başlamış ve aynı yıl tam 2.75.830.— lira kâr elde etmiştir. Aynı yıl işçilere ödenen ücret toplamı ise 454.311.23 liradır. Aynı fabrika 1961 de 1.609.750 — lira kâr etmiş ve işçilerine 608.351.62 lira ödemiştir. Şimdi bu fabrika son derece iyi niyetli bir görüşle bir milyonluk kârla yetiniyor, geri kalanı yâni 609.750.— lirayı işçilerine dağıtmış olsa idi, 1551 işçi ailesinin refahı bir anda % 100 artıverecekti. Bu düşünüş servet düşmanlığı değildir. Hattâ dikkat edilirse özel teşebbüs aleyhtarlığı da değildir. Görüştüğümüz bazı ilâç işverenleri de işçilerine daha fazla ücret ödemelerinin mümkün olduğunu kabul ediyorlar. Fakat rekabet zorunluğunun bunu önlediğini söylüyorlar. «Öbür fabrikalar yapsın biz de yapalım» diyorlar. O halde bugünkü düzende bütün ilâç fabrikalarında birden ücretleri yükseltmenin çaresi yok mu? Var tabiî. Müeyyideli ve gerçekçi bir asgari ücret tesbit ve uygulaması bunu sağlar.

İlâç sanayiinde asgari ücret 26/2/1962 günü 16 yaşından büyükler için günde 1000 ve küçükler için de 860 kuruş olarak tesbit edilmiştir. İlâç fabrikalarında çalışan işçilerin % 50 den fazlası bu ücretleri alırlar. Üstelik ucuz olduğu için 16 dan küçük yaşlılar büyüklere tercih edilir. Kendisi kapı kapı dolaşıp iş bulamadığı için çocuklarını her türlü genç kızlık ve delikanlılık hayallerini törpüledikleri bu fabrikalara gönderen babalar çoktur.

İki milyonluk kârın 500 binini 1551 kişiye, bir milyon 500 binini ise işveren durumundaki üç beş kişiye dağıtan bu asgarî ücret mekanizmasının nasıl bir düzen olduğu meydandadır. Bizde asgarî ücret komisyonları şu unsurları dikkate almaya gayret ederek çalışırlar.

1 - Memleketin genel fiyatlar seviyesi

Ticaret Odası endekslerine göre fiyatlarda bir artış varsa bunu aynı nisbette ücretlere intikal ettirirler. Oysa fiyat kontrol mekanizmasının yetersizliği, spekülâsyonlar, fatura oyunları gibi dalaverelerin hiç bir zaman gerçek fiyat endeksleri tesbitine imkân vermediğini bütün iktisatçı ve istatistikçiler kabul ediyorlar. Hal böyle olunca da asgari ücretlerdeki artışlar daima gerçek fiyat artışlarından az oluyor ve işçinin reel ücreti gün geçtikçe azalıyor. Kaldı ki; gerçek fiyat artışları tesbit edilebilse bile, bu sistem sadece işçinin mevcut iktisadî durumunu muhafazaya yarar. Bir kere insan haysiyetine yaraşır asgari ücret tesbit edilmeli ki bu gerçek ücretin muhafazası için böyle bir rol oynasın.

2 - Memleketin genel ücret seviyesi

B u bir çeşit örnek arama gayretidir. Ücreti tesbit edilmeye çalışılan işçi ile başka bir iş yerinde aynı işi yapan işçinin ücreti mukayese edilir. Fakat yüksek miktarlı bir örnek bulunursa ne alâ ,çoğunluk olduğu gibi bulunamaz sa memleketimizde uygulanan ücret seviyes budur diye kesip atılır. Bu mukayeseler devam ede ede günün birinde bütün memlekette aynı işin yapan işçi ücretlerinin birbirine eşit olarak (meselâ beşer lira gündelik) tesbit edildiğini düşünürsek, ücretleri hiç bir zaman arttırmak imkânı olamayacağı meydandadır.

3 - İşletmenin kâr durumu

Yanlış anlaşılmasın. Bu unsur işletme kârının belirli bir oranda işçi ücretlerine aktarılması gerektiği gibi sosyal adalet anlayışına uygun bir tema üzerine kurulmuş değildir. Sadece eğer ilk iki unsur ücretlerde bir arttırımı gerektiriyorsa, bu arttırımın işletmenin son zam tarihinden bu yana kârında görülen artış nisbetinde yapılmasına çalışılır.

Böylece asgari ücret komisyonları işverenlerin arzularına dayanak olan görüşlerin etkisi altında ilk mektep çocuklarını bile güldüren miktarlar tesbit ederler. Elbette bu ücret sadece bir tek kişinin yâni çalışan işçinin geçimi için tesbit edilen ücrettir. İşçinin bakmaya mecbur olduğu yaşlı anası, babası, karısı, çocukları dikkate alınmaz. Yâni bu işçiler hiç bir zaman evlenemiyecekler, çocuk yapamıyacaklar, yaşlı ebeveynlerine bakamıyacaklardır. Belki de «hayırsız evlât» diye bir de toplum damgası yiyeceklerdir.

Servet düşmanlığı değil, özel teşebbüs aleyhtarlığı değil, adaletli gelir dağılımı isteniyor.

Bunun sağlanabilmesi de halktan ve emekten yana bir toplumculuğun, toplum yararına bir özel sektör çalışmasının düzene konulabilmesi ile mümkün olacaktır. Bir ilâç fabrikasının aşırı kârını tek başına işçilere bölmesi ne düşünülebilir, ne de bu düzen işleyebilir. Aslolan belli üretim araçlarının kamu yararına işler hale getirilmesi ve emeğe tam karşılığını verecek bir ücret anlayışının çalışma mevzuatına hâkim olabilmesidir. Bir tek ilâç fabrikasındaki bu sermaye - kâr rakamları sömürme nisbetini incelemek isteyenlere herhalde gerçek bir malzeme olabilir.

Özkal YİCİ

VER HAKKIMI ÇALIŞAYIM!

Sina PAMUKÇU

— İşi bırakan işçiler —
«Ben senin babanın uşağı değilim.»

İşçi—İşveren münasebetleri bakımından yeni bir düzene girmekte olduğumuz belli. «Duyduk duymadık demeyin,» diye dosta, düşmana açıkladı bu gerçeği Kavel olayı.

Geçen hafta içinde Orta Doğu Üniversitesinin Eskişehir yolunda, 8 inci kilometredeki İnşaatındaki anlaşmazlık da yeni bir örnek.

Neye örnek? Türkiye'de işverenlerin büyük bir çoğunluğunun, ne olursa olsun sonuna değil işçileri sömürmekten vazgeçmeyeceklerine. İnsanüstü sürelerle işçiyi çalıştırmak, ücretini canı istediği zaman ve eksik olarak ödemek, fazla mesaileri, bayram, hafta tatili ücretlerini kaynatmak, namuslu çalışma şartları tanımamak. bunlara örnek! Bütün bunlara öyle alışmış ki bu gibi işverenler, bir türlü vazgeçemezler. Nasıl vazgeçsinler ki, 27 Mayıs öncesinin «en kısa zamanda milyoner yapma» sarhoşluğundan daha uyanamamışlar.

Ama işçi, artık o eski işçi değil, ne de sendikalardan bazıları eski sendikalar. İşçi hakkını alamıyor mu.

— Çalışıyorum, diyor. Dahası var mı? Çalışıyorum. Ver hakkımı çalışayım. Ben senin babanın uşağı değilim.»

Bu mücadeledeki başarı, tabii, sendikasının gücüne bağlı. İşçide yürek, sendikasında da yavrusunu koruyan ananın bağlılığı ve atmacalığı oldukça kolay kolay yenik düşüremezler onları.

Yapı—İş Federasyonu, başında Fakir Tahir ve öbür yöneticileri ile durumu öğrenince, üyelerin yardımına koştu. Ve işveren ne yaptı biliyor musunuz? Lokavt!

İşyerine koşan sendikacılar arasında Yapı—İş Federasyonunun Hukuk Müşaviri de vardı. Fakat belirtmeden gitti şantiyeye girdi, birini arar gibi ve işveren ya da onun vekili durumunda olanları dinledi. Bakalım ne dediler?

«Sendikâ da ne oluyor muş! Zaten kabahat bizde ki bunları içeri sokuyoruz. İşçi uyanacaksa, uyansın kendi hakkını arasın. Ama sendika değil. Fakat kabahat biraz da Rektör Kemal Kurdaş'da. Verdi yüz sendikacılara, çıkardı onları başımıza. Ama bir şey yapamazlar. İki üç gün sonra, pes deyip, gelecek yalvaracaklar bize. Getireceğiz onların yerine başkalarını. Türkiye'deki sendikalar zayıf. Kaç gün bakabilirler lokavt ettiğimiz işçilere? Kabahat bitişikteki inşaatı yapan müteahhitte. Sendikadan biraz baskı görünce, işçilerin çalışma saatlerini normale indirmiş, ücretlerini zamanında ödemeye başlamış, fazla mesai ve bayram ile hafta tatili ücretlerini kaynatmamaya başlamış. E, bunu gören bizim işçiler de «haklarımızı isteriz» diye çıktılar ortaya. Ama yerlerine bir yenilerini getirtiriz olmazsa. Buradakiler müsade mi etmezler? Yeni gelenlerden bir güzel dayak yesinler de akılları başlarına gelsin. Zaten kanunları uygulayan yok ki. Hani nerede grevin yasak olduğunu bildiren kanunu yerine getiren. İşçilerin arasındaki sivil polisler ne güne duruyor? İşçilerin haklarını almak için gelen sendikacılar işte orada. Ekmek, domates dağıtıyorlar. Neden yakalamıyorlar onları? Kanun yok kardeşim bu memlekette. Ama grev uzarsa o zaman iş fena. Çünkü ilk 30 gün için hergün 4,000 lira, ondan sonraki her gün için de 8,000 lira ceza ödememiz gerek. Sonumuz da Sonbahar. Yok, ama dayanamaz bunlar Lokavt mı yaptık? Yaaa, o da var. Ama yarın göndeririz kamyonları yine. Bir yanlışlık oldu deriz. Boş ver.»

Rektör Kemal Kurdaşın aracılığı ile sendika ve işveren temsilcileri öğleden sonra Rektörlükte buluştular. Lokavt yapan işverenin kulağına kar suyu kaçmıştı nasıl olsa. Kurdaş, bütün iyi niyetine rağmen, heyecanlı idi. Sendikacıların yanında, tesadüfen orada bulunan gazetecileri görünce, nerdeyse sınır dışı edecekti gazetecileri Üniversiteden. Nitekim Sendika hukuk müşavirini de konuşmalara sokmadı.

Toplantı odasının dışındakiler yüksek sesle bağıran birinin sözlerine kulak misafiri oluyorlardı, ister istemez.

Vermiyoruz işte... Zorla mı alacaksınız .. Kanun var...

İşverenin sesi idi bu. Kuru sıkı atıyordu. Kanun dedi ise şuydu: İnşaatta çalışanlar köylüydüler. İki üç ay sonra döneceklerdi köylerine. İsterlerse dönmezler ve Ankara'da kaloriferli bir kat tutarak mahkemeye baş vururlar ve dâvanın sona ermesi için iki yıl bekliyebilirlerdi. Yok bekliyemezlerse, o zaman da müteahhit onlardan kalan para ile bir kat daha çıkabilirdi.

Sendikacıların sesi ise daha olumlu ve daha güvençli bir sesti.

Biz, diyorlardı, kanunlara saygı gösteririz. Fakat üyelerimizin haklarının yenmesine de asla izin veremeyiz. Direnme hakkımızı kullanırız...

Sonunda Kurdaş, rahatlamış dışarı çıktı. Hem işçilerin hakkının alınmış olmasından kıvançlıydı, hem de ertesi gün diploma törenine katılacak İnönü'yü hakları çalınmış 500 işçinin karşılaması tehlikesi ortadan kalkmıştı. İki taraf bir protokol üzerinde anlaşmışlardı.

Bir örnek daha verelim. Ankara'da işçiye karşı olmakla ün salmış işverenlerden bir, Elginler, işyerindeki bekçilerin fazla mesai, hafta ve bayram tatili ücretlerini iç etmek istemiş ve Maden—İş sendikasının başvurmasına da şöyle demişti:

Vermiyoruz haklarını. Nereye giderseniz gidin. Biz o 60,000 lira ile çok iş yaparız. Verin mahkemeye. Enaşağından iki yıl sürer sonuçlanması. Çok çok bir avukat ücreti ile mahkeme giderlerini öderiz. O zamana kadar Allah kerim. Var mı daha diyeceğiniz? Yalnız anlamadığımız bir nokta var. Bu parayı bizden alınca bu işçilerin içleri sızlamayacak mı? Biz olmasak bunlar açlıktan ölürler be!

Gördünüz mü, yılın yarısını Avrupa'da geçiren işverenin görüşünü. Buyurun size tipik bir yerli—malı işveren örneği.

İş burada da bitmemişti Vermişti sendika işvereni mahkemeye. Vay sen misin bizi mahkemeye veren! Bekçiler, iş sözleşmesinin aksine, atılmışlardı hamallık işine Haklarını isteyecek öbür işçilere bir ders olmalıydı bu. Bekçilerden birinin eli sakattı, öbürü 60 lık bir vatandaştı. Siz bu yazıları okurken, bu iki vatandaş en ağır yükleri kaldırmakta. Eli sakat olan her an öbür elini de yitirebilir.

Şimdiye kadar anlattıklarımızda işçi ve sendikası ne yapmaya çalışıyor? İşçiye daha yüksek ücret sağlamak mı, daha iyi çalışma şartları elde etmek mi? Nerede? Kanunun tanıdığı hakları almak istiyor. O kadar.

Kulakları çınlasın «Türkiye halkı sınıf mücadelesi geleneklerinin dışındadır» diyen kitap kurtlarımızın Kulakları çınlasın ve bu arada da biraz vicdanları harekete gelsin. Hoş gelse ne olur, gelmese ne olur. İşçi uyandı artık.

EKMEĞE ZAM

Devlet eliyle başlayan zam salgını devam ediyor. 1 Marttan itibaren Tekel maddelerine, PTT, ulaştırma vasıtaları gibi, halk kitlelerinin her gün ister istemez para harcamak zorunda kaldığı sahalarda yapılan zamlardan sonra, şimdi de ekmeğe zam yapıldı. Devlet zam yapar da, bizim mahallenin bakkalı, manavı, kasabı, bezirgânı zam yapmaz mı? O da kuru fasulyeye, zeytin tanesine (Zeytinyağını Sayın Ecevit'in tavsiyesi üzerine yemiyoruz) ispanağa, otyağına, kefenlik bezine V b. birazcık nefes alabilmek için satınalınması zaruri maddelere gücünün yettiği kadar zam yaptı. Eh pek yakında kiralar da serbest kalacağına göre... Kazık üstüne kazık. Dayanabilirsen dayan Mehmet... Plânlı kalkınma yolundayız. Dişini sık!.

Anlıyacağınız; 5 yıllık Kalkınma plânı var ya, işte bu plânın uygulanması için gerekli olan 1 milyar 200 milyon liralık iç finansmanın karşılığını fincancı katırlarını ürkütmeden en kolay ve kestirme yoldan fakir fukaradan, dar gelirli denilen vasıtasız vergisini yüzde yüz ödeyen namuslu işçi, memur ve benzeri vatandaşlardan vasıtalı vergi şeklinde temine çalışılıyor.

Oldum olası bu böyle devam edip geliyor. «On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan» ve «Demirağlarla ördük ana yurdu dört baştan» marşının bestelenip söylendiği bundan otuz sene evvelisi durum ne idiyse bugün de odur. Şu farkla ki o zaman nüfusu arttırma politikası güdülüyor, 5 çocuk babası olan aile reisi «Yol parası vergisi» nden muaf kılınıyordu. Nüfus artıyor, Kısa bir zamanda Amerikanın buğdayı ile de besliyemez hale geliyormuşuz.

30 yıl önce «Yol vergisi» diye, Nuri Abdurrahman Demirağ ile, gün doğuşu ve batışı çalışma saati hesabiyle Elbasan köyünde 40 kuruş yevmiye ile ağanın bağını belliyen, sakalını ağanın değirmeninde ağartan Şabandan eşit bir şekilde senede 12 lira yol vergisi alınırdı. Vermiyenler (ki çoğunlukta idi) 50 kuruş yevmiye ile Jandarmanın nezaretinde taş ocaklarında, yollarda çalıştırılırdı. Çalışmayan veya çalışamıyan mükellefler 29 gün müddetle ilçe tevkifhanelerinde «Yol paracılar koğuşunda» misafir edilirlerdi. Bu hal 1950 ye kadar sürdü.

Zavallı babam, Yol Parası Vergisinden ve ölünceden kurtulmanın yolunu, 45 yaşından sonra anneciğime beşinci çocuğu doğurtmakta bulmuştu. Köyde çiftsiz, çubuksuz, 59 dönümlü verimsiz tarlasıyla 7 nüfuslu aile reisi babam 53 yaşında göçüp gitti. Sonra, sonrasını sormayın. Kısacası göç... Ayrı bir konu ve hikâyesi uzun...

Birinci 5 yıllık Kalkınma Plânının mimarları, uzmanları, galiba bu iç finansman yüzünden, hükümetle anlaşamayıp istifa etmelerinden iki gün sonra idi. Başbakan Yardımcısı Ekrem Alican İstanbula gelip, Türk - İş Birinci Bölge Temsilciliğinde, İstanbul Sendikacıları ile tertiplediği toplantıda, plân hakkında uzun bir nutuk çektikten sonra söz alan İşçi Sendikalarının yöneticileri kendisine: Kalkınma Plânının uzmanları neden istifa ettiklerini, plânın iç finansmanı için gerekli olduğunu söylenen temin edileceğini sorulduğunda; «Eşit şekilde vatandaşlardan alınacak vergilerle ve artan istihsalden elde edilecek fazla vergilerden karşılanacağı, Sosyal adaleti daima gözetecekleri» cevabını vermişti. Gördünüz mü Sosyal adalete ve eşitliği!.

Mahalledeki milyoner, piyasadaki tüccar, ithalâtçı, ihracatçı, sanayici canının istediği fiyatla malını satsın, birçoğu vatandaşı kazıklasınve dilediği kadar vergi kaçakçılığı yapsın; İsviçrede villâ satın alsın, bankalarına dolarları aktarsın, bunları bilmemezlikten, görmemezlikten gel; kimi fabrikatör keyif için işçisini aç perişan kitle halinde sokağa atsın sonra da Cadillakı ve metresini alarak sıvışsın, buna da es geç. Ve de vatandaşın herşeyi olan ekmeğine zam yap!.

Plânlı kalkınma, Evet. Türkiyenin ancak plânlı kalkınma ile belini doğrultabileceğini ben de inanıyorum. Ama nasıl bir kalkınma plânı? Kimin için kalkınma plânı? Halktan yana halkı daha fazla ezmeden, hesaplı bir ekonomi ve vergi politikası güderek, milyonerden milyonuna göre, 10 lira vermeye ile çalışan işçiden de 10 lirasına göre vergi almak sartiyle... Yoksa 10 liranın yarısını vasıtasız ve vasıtalı vergi olarak geri almak suretiyle, devlet eliyle milyoner yetiştirecek bir kalkınma plânına, kusura bakmayın ama âmin diyecek pek az kişiye rastlıyacaksınız.

Elinsaf beyler, ağalar.

Şaban YILDIZ

DIŞ OLAYLAR

BAŞKAN KENNEDY'NİN AVRUPA GEZİSİ VE YENİ İHTİMALLER

F. Almanyaya resmi bir ziyaret yapan A.B.D. Cumhurbaşkanı Kennedy'nin yaptığı temaslar, verdiği demeçler geçen haftanın iç politika olaylarının en önemlisi idi. Kennedy, resmi gezisi sonunda İrlandaya gitti, 120 yıl önce İrlandadan Amerikaya hicret eden dedesinin dedesinin teneke damlı evini de ziyaret etti ve verilen hediyeleri aldı.

Başkan Kennedy'nin 10 günlük gezisine dair çıkan yorumların en ilginci Başkanın neden bu geziye bu zamanda lüzum gördüğü noktasında düğümleniyordu. Amerikada ırk ayırımını kaldıracak bir kanun tasarısı hazırlanmıştı. 100.000 zencinin yürüyüşünü, 300.000 zencinin Waşingtona yürüyüşü izleyecekti. Üstelik Avrupada ziyaret edeceği devlet ve hükûmet adamları da «kalıcı»lardan değildi. Alman Şansöliyesi Adenaver çekilecekti. İngiltere Başbakanı Macmillan'ın günleri sayılı idi. Papa yeniz çok «yeni» idi ve müteveffa Papa 23. Janın tuttuğu barışçı ve uzlaştırıcı yolu ne derece başarı ile yürüteceği pek bilinmiyordu.

Kennedy'nin Avrupaya gelişi, birinci gelişindeki şartlardan çok değişikti. Başkan seçilir seçilmez Avrupaya geldiği zaman Pariste ve Viyanada önemli görüşmeler yapmış, Sovyet Başbakanı Kruşçef ile Viyanada başbaşa konuşmuştu. Bu gelişinde ise böyle önemli bir mülâkat da yoktu, üstelik görüş teatisinde bulundukları da yakında yerlerini bırakacak durumda olanlara inhisar ediyordu.

Ortaya atılan yeni görüş

Konuşmaları, hele Fransız Cumhurbaşkanı De Gaulle'le ilgili olan bölümü, Amerikanın liderliği altında Nükleer güçlü bir NATO kuruluşuna karşı olan Fransız milli liderine tahammülsüzlüğünü ortaya koyuyordu. Fakat ziyaretin siklet merkezi Federal Almanya olmuştu. Federal Almanya ile Fransanın yaptığı anlaşmanın Amerikaya endişeye düşürdüğü ortadaydı. Almanyayı yeni bir savaş gücü olma yoluna iten etkenler, barış içinde bir dünya politikası izleyen Kennedy'ye herhalde hoş gelmiyordu. Doğu—Batı münasebetlerindeki gelişmeler, Batı sistemi ile Doğu rejimleri arasında çatışma olmadan bir arada yaşamanın sağlanması noktasında birleşiyordu. Alman Şansölivesi soğuk harbi isteyen tipte modası geçmiş bir politikacı idi. Kennedy Adenavere rağmen barışçı bir politikayı bizzat federal Alman halkının nasıl karşıladığını görmek istiyordu. Alman halkının Amerikanın yeni politikasını desteklediğini yerinde görmekle Kennedy maksadına nail olmuştu. Zaten Hava alanında Adenaverin yaptığı konuşmada soğuk harbi zorlama tohumları yer almıştı. Kennedy derhâl orada bu konuşmayı karşılamış ve Federal Almanyayı harpçi bir eleman olarak ele almadığını anlatmıştı.

Kennedy'nin konuşmalarında yeni bir tema yer almıştı. Kennedy, ilk defa olarak bölünmüş Almanyanın birleşmesini, bölünmüş Avrupanın birleşmesi konusu ile bir arada ele alıyordu. Bu birleşme barış içinde olacaktı. Bu da Doğuluların ve Sovyet Blokunun kendi menfaatlerini böyle bir bileşmede görmelerini temin şeklinde gerçekleşme safha...

Haklı bir ilke

«Karşı taraf bilmelidir ki, hiç bir sisteme ve halka karşı değiliz. Başkalarının diledikleri sistemi seçmesi için bu hakkı kullanmalarına engel olunmasını da istemiyoruz.»

Bu görüşü savunan Kennedy, gerçekten herkesin ittifak edeceği bir ilkeyi belirtiyordu. Ne var ki, bu ilke yalnız gelişmiş, başkalarını yoksul bırakma pahasına sermaye birikimini tamamlamış Avrupa memleketleri için, geri kalmış bütün topluluklar için de uygulanmalıydı. Zengin ve yoksul memleketler de kendi kaderlerine sahip olabilmeliydi. Geri kalmış ve az gelişmiş toplumların baş vurduğu kalkınma tarzına B. Amerikanın veya öteki uygar ve zengin uluslar hükûmetlerinin yardım yapma yoluyla başvurdukları istedikleri sistemi uygulatma zorunluğu da önlemek gerekirdi. Öbür memleketlerin geri kalmaları pahasına zenginleşmiş ülkeler için savunulan bu ilke meselâ Viyetnamda da uygulanmalıydı.

Ne var ki Kennedy, gerçekten barış içinde yaşamanın mutlaka gerçekleştirilmesine önem veriyordu, Avrupa gezisi Ortak Nükleer Kuvvet fikrinin, ortaklar arasında nederece tutulup tutulmadığını Başkana anlatacaktı. İngiltere ve İtalyanın tutumu bir ay sonra Moskovada yapılacak silâhsızlanma görüşmelerinin başarıya ulaşmasına yardımcı karakterde idi. bu iki memleket, NATO ortak gücünün silâhsızlanma görüşmelerinde başarı ihtimallerini zayıflatıcı mahiyette görüordu. Onun için de Amerikanın öncülüğü yaptığı görüşte değişiklik de beklenebilirdi. Kennedy, bu mevsimsiz sayılan ziyaretlerinden belki de Moskova görüşmeleri için pratik değeri olan sonuçlar elde edecekti ve bu, ziyaretin en yararlı sonucu sayılabilecekti.

Cezayirde yeni burhan

Sömürgeciliğe karşı başarılı bir mücadele yapan Cezayir halkı bağımsızlığına kavuştuktan sonra olagelen anlaşmazlıklara son günlerde bir yenisi eklendi. Cezayir Millî Kurtuluş Cephesi'nin en nüfuslu liderlerinden biri olan Muhammet Budiyaf tevkif edildi. Ben Bellanın, Cezayiri kalkındırma politikasına karşı bir başkaldırma şeklindeki çalışmaları yüzünden tevkif edildi. Budiaf'ı kimlerin desteklediği bilinmiyordu henüz. Budiafa karşı çetin bir mücadele açan Ben Bellanın toplumcu kalkınma yoluna konulan taşları kimin sağladığı yakında Ben Bella—Budiaf anlaşmazlığının belgeleri ortaya çıkınca anlaşılacaktır.

Yunanistanda Demokrasi kurma

Yunanistanda gerçek bir demokrasinin olmadığı yolundaki ithamlar son günlerde daha çok duyulmaya başlandı. Özellikle İngilterede faaliyette olan Yunanistanı Şimdi Kurtarınız Komitesi, Yunan Kıralı ve Kraliçesinin İngiltere seyahatine ait plânını açıklamıştı. Londranın en kalabalık alanlarında Yunanistan Kral ve Kraliçesine karşı gösteriler yapılacak, yürüyüşler olacak ve Yunanistanda demokrasinin tam...

Bugünkü Sovyet Rusya, yarınki İngiltere teması

Malûmdur ki İngiliz İşçi Partisi Lideri Mr. Harold Wilson, yanında İşçi Partisinin en önemli şahsiyetleri, bilhassa yarınki İngilterenin Dışişleri Bakanlığı adayı Mr. Patrick Gordon Walker olduğu halde Sovyet hükûmetinin dâvetlisi olarak Sovyetler Birliğinde iki hafta kadar bir zaman geçirdi. Başbakan Bay Kruşçef'le programda bir hafta görüşmek tesbit edilmişken, iki defadan fazla görüştü! «İki defadan fazla» diyoruz, çünkü iki devlet adamının hakikatte kaç defa görüştükleri ifşa edilmemiştir.

Sovyet Başbakanı Vostok 5'in uzaya gönderildiği haberini bu görüşmelerden birisinde «galiba ikincisinde» Mr. Wilson ile beraberindeki heyete ve İngiliz gazetecilerine vermiştir. Harold Wilson, Sovyet Başbakanının «Biraz evvel yeni bir kozmonotu uzaya gönderdik. Uzay gemisi yörüngeye girmek üzeredir» demiş, Mr Wilson derhal Bay Kruşçef'in ellerini yakalayarak «Sizi ilk tebrik etmek şerefine ulaşabilir miyim?» hitabında bulunmuştur. Kruşçef «Memleketimiz için büyük bir gün» sözleri ile memnunluğunu belirtmiştir.

Kruşçef - Wilson mülâkatının böyle bir güne rastlaması sadece bir tesadüf müdür, evvelden tertip ve hesap edilmiş bir hâdise midir? Tabii kestiremiyoruz. Sadece Mr. Wilson'un Sovyet Başbakanı ile görüştüğü günlerden birinin Sovyetler Birliği için çok sevincli olduğu aşikâr böyle bir güne rastladığını tesbit ediyoruz.

Başbakan Kruşçef ve İngiliz heyetinin kendilerini ziyaret ettiği Presidium Başkanı Leonid Brejnev ve Dışişleri Bakanı Andrei Gromyko ile yapılan görüşmelerin konuları nelerdir? Bu suale tafsilâtlı bir cevap verilemez. Sadece denilebilir ki «bugünkü dünyayı meşgul ve iki memleketi alâkadar eden her mesele, bu görüşmelerde tabiatiyle ele alınmıştır.

Görüşmeler «Müsbet» mi neticelendi «Menfi» mi? sualine de Mr. Wilson'un beyanlarına bakarak tereddütsüz müsbet cevabını verebiliriz. Şüphesiz ki İngiliz İşçi Partisi temsilcileri Sovyetler Birliği diyarına «Muayyen konular üzerinde anlaşmalar yapmaya gitmiş değillerdi. Dünyanın yarınki gidişi üzerine görüşlerini karşılaştırmak bu ziyaretin tek hedefi olabilirdi. öyle de olmuştur.

Mr. Wilson'un muhtelif demeçlerinden anlıyoruz ki yarınki İngiltere Federal Batı Almanyanın dostu olmayacak. Doktor Adenauer'in intikamcı ve savaşçı politikasını destekliyecektir. Mr. Harold Wilson Alman Şansölyesi Adenauer'in Bonn'da verdiği demeçte, kendisinin Sovyetler Birliğine yaptığı ziyaretteki tutumunun «Hür Dünyanın bölünmesini isteyen Sovyetlerin ümitlerini arttırdığını» söylemesine ters bir cevap vermiş ve «Moskovaya yaptığı ziyaret sırasında, İngiltere İşçi Partisinin Batı Almanyaya ister doğrudan doğruya ister dolaylı olarak atom silâhları verilmesine muhalif olduğunu belirttiğini açıklayarak demiştir ki:

«Bana kalırsa bu siyaset bir bütün olarak batılılarca benimsenmedikçe doğu ile Batı arasında bir anlayış beliremez.

Mr. Wilson Londraya dönüşünde hava alanında verdiği beyanatta da bu meseleye temas etmiş ve şöyle demiştir: Bay Kruşçef Alman meselesi hakkındaki görüşünü açık ve samimi olarak belirtmiştir. Batı Almanyaya atom silâhları verilmesi, dünya gerginliğini azaltmak ihtimalini uzaklaştıracaktır.»

İngiliz İşçi lideri, Alman meselesi hakkında bunları söyledikten sonra nükleer denemelerin durdurulması konusuna geçerek diyor ki: «Nükleer denemelerin tam ve kontrollü bir anlaşma ile yakın bir zamanda durdurulması ihtimalini zayıf görüyorum. Buna mukabil su altında ve atmosferde yapılan denemeler konusunda mahdut bir anlaşmaya varılması muhtemeldir. Yeraltı denemeleri ise bunun dışında kalacaktır. Mr. Wilson başka bir demecinde Bay Kruşçef'e: «Her yıl Birleşmiş Milletlerde dört büyük memleket bakanlarının katılacağı bir yüksek kademe konferansı toplanmasını teklif ettiğini. Sovyetler Birliği Başbakanının bu teklifi sempati ile karşıladığını» söylemiştir.

Görülüyor ki yarınki İngiltere ile bugünkü Rusyanın en önemli ve dikenli meseleleri etrafındaki görüş ve düşünüş tarzları ya beraber, ya çok yakındır. Bu hususun dünyanın yarınki durumu bakımından taşıdığı özelliğe ve büyük öneme işaret etmeyi faydalı bulduk.

Şu noktayı ilâve edeceğiz: İngiltere Havacılık Bakanı ve Başbakan Mac Millan'ın damadı Mr. Julian Amery bir haftadanberi Sovyet Havacılık tesislerini, fabrikalarını ziyaret etmektedir. Mr. Amery resmi ziyaret programında yer olmadığı halde Kremlinde Başbakan Kruşçef tarafından kabul edilmiştir. Bu kabulün önemini inkâr yerinde olmaz...

A. İhsan BARLAS

Sanatçının değeri ve yeri

Vehbi BELGİL

Kıymetli bir yazar arkadaş, bir gazetedeki sütununda, (Sanatçının Değeri) adı ile yayınladığı yazısında, toplumumuzun, sanatçılarımıza gereği kadar ilgi göstermediğinden şikâyet ediyor. Yazı şöyle başlıyor:

«Sanatçının değerini bilmek.. Bir topluluğun uygarlık alanındaki seviyesi bundan anlaşılıyor. Bir ülkede sanatçının değeri bilinmiyorsa, hiç kuşkunuz olmasın, o ülke yeterince uygar değildir. İstediği kadar: «Uygarım, Avrupalıyım, Batılıyım» diye kıyameti koparsın. Boştur, yararsızdır.»

Ve arkasından Almanyayı misâl göstererek fikrinin doğruluğunu ispatlamaya çalışıyor:

«Alman ulusu sanatçılarını övlesine benimsemişki, kendi şehrinde doğsun veya doğmasın, ayırdetmiyor. Alman ruhunu dile getirmiş, Alman ulusuna bir şeyler katmış olan bütün sanatçılara, bütün düşünürlere en büyük sevgiyi, en büyük saygıyı sunmuş.»

Şimdi bu son cümle üzerinde duralım. Alman milleti hangi sanatçılarını bağrına basmış? Alman ruhunu dile getiren, Alman ulusuna bir şeyler katmış olan bütün sanatçı ve düşünürlermi. Yani, Alman milletine sevgi ve saygı göstermiş olanları.. Bundan da tabiî bir şey olamaz.

Ya Türk sanatçısı için durum nedir? Heykel dikmeyi, müze açmayı saygı alâmeti olarak kabul edersek biz sanatçılarımıza saygı göstermiyoruz. Sokaklara biz de şairlerimizin isimlerini koyduğumuz için bu hususu karıştırmıyorum.

Türk ulusu eğer sanatçısına gereği kadar saygı göstermiyorsa, hiç şüphe olmasın, bunun sebebi, Türk sanatçısının da Türk ulusuna saygı göstermemiş olmasıdır. Bu saygı göstermeme işini dil, konu, şekil ve tutum değer bakımlarından inceleyebiliriz.

1) Dil Meselesi.

Bir insanın bir yazarı sevebilmesi için evvelâ o yazarı okuyup anlaması gerekir. Biz, Divan Edebiyatından kaç yazarımızın eserini okuyup anlayabiliyoruz ki o sanatçımızı sevelim? O çağ Türk yazarlarının büyük çoğunluğu Türk ulusuna hiçbir zaman kıymet vermemiştir. Bunun en büyük delili de evvelâ ona kendi dilile seslenmemiş olmasıdır.

Mevlâna, eserlerini Farsça yazmıştır. Türkçe bilmiyor mu idi? Bilmez olurmuydu? Türkçe bilmese idi oğlu Sultan Veled, babasının fikirlerini Türk halkına yaymak için Türkçe şiirler yazar mıydı?

Osmanlı yazarları için halk diye bir şey yoktur, sadece, eserlerine bol bol bahşişler veren saray, yani divan vardı. Bu yüzden biz bu edebiyata bu gün, Divan Edebiyatı diyoruz. Bu edebiyatın zirveleri sayılan Bakilerin, Fuzulilerin, Nef'ilerin, Nedimlerin, Yahyaların, Galiplerin, Nergisilerin, Veysilerin eserlerini, bu gün hattâ Edebiyat Fakültelerimiz mezunları arasından, kaç kişi rahatça okuyup anlayabilir?

Fuzulinin çok meşhur bir gazelinin iki mısraını beraber okuyalım:

Sâyei ümmit zail âfitabı şevk germ
Rütbei idbar âli payei tedbir dûn.

Ne anladığınızı sorabilir miyim? Divan yazarı kendi âlemine o kadar dalmış, etrafını o kadar görmez olmuşturki, halk için yazdığı zaman daha da beter yazmıştır. Buna da misâl (Kelile ve Dimne) çevirisinden vereceğim.

Bilindiği gibi, (Kelile ve Dimne), 1900 yıl önce, Beydaba adlı bir Hint filozofu tarafından yazılmıştı. Kitap, Lafontenvari hayvan hikâyelerile doludur. Eseri HÜMAYUNNÂME adı ile dilimize çevirerek padişaha sunup ihsan almış olan mütercim, kitabı, niçin halkın anlıyabileceği bir dille çevirdiğini şu cümle ile anlatıyor:

«Tâ didei her bina binazarı taammuk ve taammuku nazar visali gavanii maanisinden behremend olmak müyesser ve dili her dânâ bitekellüfü tahayyül ve tahayyülü tekellüf ol nazperverin haremi hücrei hayalinde berhurdar olmak mutasavver ola.»

Adamcağız sade bir dille değil de ağdalı bir dille çevirseydi ne yazacaktı acaba?

Divan yazarlarını bir kenara bırakıp Tanzimat, Edebiyatı Cedide, Fecri Ati yazarlarını okuyalım. Ne anlarız?

Şairi Âzam denen Abdülhak Hâmidin, Edebiyatımıza yenilik de getirmiş olan meşhur SAHRA'sı şöyle başlar:

Bir zamanlar karargâhım idi,
Bedeviler gibi beyânlar.
Buna mucip de iştibâhım idi,
Nasıl imrarı vakteder anlar?

Tevfik Fikretin meşhur Âvengi Suhurundaki 12 şiirinden bir tanesinin bir parçası da şöyle biter:

Bir kaç naziri tayfı adem zâgı betnigâh
Teşkil eder bu sahnede bir tûdei siyah
Bunlar kışın nümûnei râzı derunudur.

Cenap Şehabeddinin (Elhâni Şitâ) şairi diye anılmasına sebep olan meşhur şiirinin de ortasından bir misâl verelim:

Destinde ey semayı şita tude tude dir,
Berki semen, cenahı kebuter sehabı ter,
Dök ey semayı şita tabiat gunu dedir
Hûki siyahın üstüne safi şükûfeler.

Misalleri çoğaltmayıp burada kesiyorum. Şimdi soruyorum: Siz bunları okuyup da mı Abdülhak Hâmide, Fikrete, Cenaba hayran olacaksınız ve onların heykellerini dikmeye, evlerini müze yapmağa kalkacaksınız?

2) Konu Meselesi.

Divan ve Osmanlı yazarları böyley diler işte... Bu gün artık bu zihniyet değişmiştir. Bu gün yazarın tek gayesi halka, mümkün olduğu kadar kendi dilile seslenmekdir. Ama durun. Öyle hemen sevinmeyelim. Bu gün, yeni kuşak yazarları arasında yine halkın dışında bir edebiyat yaratma çabasında olanlar var. Yüzlercesi arasından bir misâl sunuyorum. Bu misâl bir çeviriden alınmıştır:

(Duyudaşlık daha bir güçlü de olsa sakıncayı bırakmıyorum elden.) (Tantanalı simgelerini şu tepemizde sallanıp duran yüzü buruşuk Endonezya tanrılarla yakarırlar..) (Bölümün iyi yanındayım. Bu da yetiyordu buluncumun erincine..) (Onu benimkinden başka bu sevecenliklerden kaçırarak..) (O kesin buyrultuların ateş tansıklarının da bu yükseklikler de olduğunu açıklıyordum..) (Ne olursa olsun közenülülüğümün su götürür bir yanı yoktu.)

Şeklinde yazılar yazan modern yazarın Divan ve Osmanlı yazarlarından farkı ne? Zihniyet ikisinde de aynı değil mi? Bu millet yazarlarından hep böylemi çekecek?

Divan yazarları olsun, Osmanlı yazarları olsun, eserlerine konu olarak ne almışlardır? Bu nokta da incelenmeye değ...

Bütün ünlü Divan şairlerinin kasideleri birer methiyeden başka bir şey değildir: Pâdişahlar, vezirler, devlet büyükleri için; yetki dağıtma yetkisini ellerinde bulunduranlar için methiye.. Gazellerde yüzde doksan konu «aşk» dır, «kadın» dır. Sanatçılarımız, yüzyıllar boyunca hep gül, bülbül, mey meyhane, şarap, zülf; şeyhi hûban, nâz, nâzinin.. fâsit dairesi içinde dönüp durmuşlardır.

Edebiyat alanımız böyle. Fikir alanımız başka türlü mü? Felsefede ne yapmışız? Hukukta sosyal ilimlerde ne varlık göstermişiz? Meselâ 18. yüzyılda Batı yazar ve düşünürleri nelerle uğraşıyorlarmış, bizimkiler nelerle uğraşıyorlarmış? Doğrusu incelemeye değer.

3) Şekil Meselesi.

Edebiyatımız şekil bakımından da incelenmek icap eder. Ve esasen fikir ve konu kısırlığı şeklinden başlar.

60 veya 100 mısralık bir kaside düşününüz. Öyle bir kaside ki her mısra aşırı bir «lâzımsa» veya «sana» ... kelimesini kullanacaksanız veyahut da, mısra aşırı olmak şartile, her mısra aynı kafiye ile bitecek. Bu şartlar altında ne fikir yazabilirsiniz? Neden bahsedebilirsiniz?

Mesnevî tarzı biraz daha elâstikiyeti haiz ise de onda da bir varlık gösterememişiz.

Şeklin ikinci mühim unsuru vezindir Ve vezin de bir fâciadır. Adamlar şu aruz veznini bile doğru dürüst kullanamamışlar, tam 600 yıl hep. (başır) yerine (bâşın), (sana) yerine (sâna), (yatar) yerine (yâtar) demekte ısrar etmişlerdir. Doğrusu yapılamaz mıydı? Pek âlâ yapılabilirdi. Ama. biz, konuşma Türkçesini dejenere etmeden aruzla şiir yazılabileceğini öğrenmek için Tevfik Fikreti, Yayha Kemali, Mehmet Akifi, Faruk Nafizi.. bekledik.

4) Tutum Meselesi.

Dahası var. Divan yazarlarının çoğu Türk milletini de sevmemiş, onu daima aşağı, kendisini daima üstün görmüştür. İşte misalleri:

Baki:
(Türk ehlinin ey hoca biraz baş kabadır.)

Nefi:
(Türke hak çeşmei irfanı haram etmiştir.)

Nedim:
(Ne bulmuş bir iki Türkten...)
dememiş midir?

Şeyhülislam Yahya:
(Arnavut nesli oluptur neslim.)
dedikten sonra,
(Alır bir yaban Türkün kızını.)
diye hayıflanmıyor muydu?

Arnavutluğu ile açıkça övünen Mehmet Akif de:
(Türk arapsız yaşamaz, kimki yaşar der, delidir,
Arabın Türk ise hem sağ kolu hem sağ elidir.)
inancında değil mi idi?

Cenap Şehabettinin Türk köylüleri hakkındaki görüşü şudur:

(... Köylerde ufkun genişliği ye'saverdir, darlığı ye'saverdir: Onun için köylüler nâdiren etraflarına bakarlar. Bermutad gözleri toprakta ve akılları... yiyeceklerindedir. Bana öyle geliyorki, köylerde kadın kocasına daima: «Sen çok yiyorsun.» der ve kocasından daima: «Sen az çalışıyorsun.» cevabını alır. Köylü kadın hasis, köylü erkek tama'kârdır. Biri, mütemadiyen masarif vidasını kısmak, öteki lâyenkati varidat muslugunu açmak ister. İkisi de doymak bilmez. Onun için, açlıktan şikâyet etmeyen köylüye nâdiren tesadüf edersiniz.)

İnsan Afrika vahşilerinden bile bu kadar lâkaydi ile bahsetmez.

İşte biz bütün bu ünlüleri yıllarca baş tacı edindik. Okul kitaplarında onları gençliğe takdim ederken bu kirli taraflarını çıkardık.

5) Değer Meselesi.

Yazar arkadaş, Alman milletinin taptığı sanatçılara misâl olarak Goetne. Schiller, Beethoven, Mozart, Haydn... gibileri gösteriyor. Yani öylelerini misâl diye veriyorki bunların isimlerini dünyanın neresinde olsanız duyarsınız.

Bizde bir tek, ama ilâç için olsun bir tek bu çapta bir adam gösterebilir misiniz?

Vâkıa genç kuşak içinde hakikaten değerli, dünya çapında değerli arkadaşlar yok değil, Fakat, onların heykellerini dikmek, müzelerini açmak için de vakit henüz çok erken değil mi?

Sözlerimi bitirirken, yazar arkadaşımın cümlelerine bir daha dokunmak istiyorum. Bu cümlelerin birinde arkadaş:

(Bir toplumun uygarlık derecesi sanatçıya verdiği değerle ölçülür.) diyordu. Ben bu fikirde değilim Bir toplumun uygarlık derecesi yalnız şaire, romancıya, ressama, besteciye, heykeltraşa.. verdiği değerle değil ispatlı ilimlere verdiği değerle; karnını doyurmak için sadece ekmek yemeyen kundurlar, köstebekler gibi toprak altında yaşamıyan, hastalıklardan kırılmayan.. vatandaşlarının yokluğu veya azlığı ile ölçülür.

600 yıllık tarihimizde sanatçıdan başka ne yetiştirdik? Buna rağmen bir adım bile ilerleyebildik mi? İlerlemek şöyle dursun bilâkis geriledik ve çöktük. Bunun sebebi şüphesiz sanat değildi. Fakat, biz asırlarca gençlerimize, ideal olarak hep vezinli kafiyeli söz söylemeyi gösterdik.

Sanat lüzumsuzdur demek istemiyorum tabiî. Ancak, her şeye, hakiki değerinden ne fazlasını, ne de eksiğini vermelidir.

Bir milletin uygarlık derecesi yetiştirdiği sanatçılarla birlikte Plantonların, Aristoların, Aynştanynların, Descartların, George Stevensonların, Fultonların, Markonilerin, Edisonların, Pastörlerin, Fleminglerin... çokluğu ile ölçülür.

Gençlerimize amaç olarak gösterilecek şeyler bunlardır. Ancak, bu arada sanatçılarımız için de yeni hedefler şarttır. Bu günün sanatçısı da, dünküler gibi kendi kabuğuna çekilip kendi meselelerini terennüm etmemelidir Zira toplum meseleleri durken hâlâ yine sevgilisinin bakışlarından, çocukluk hatırlarından... dem vuran yazarı artık okuyucu tutmuyor. (Bizim Köy)ün, (İnce Mehmed)in, (Yılanların Öcü)nün Aziz Nesinin, Yaşar Kemalin eserlerinin gördükleri büyük rağbet bunun en büyük delilidir.

Bundan 30 yıl kadar önce Hikmet Feridun Es, Akşam Gazetesinde, (Bu gün de Diyorlarki) adı altında bir röportaj serisi hazırlamıştı. Zamanın yazarlarına şu soru soruluyordu: (Biz de edebiyat var mı, yok mu?) O anketin cevabını ben bu gün veriyorum: Halk edebiyatı hariç bizde edebiyat yoktu, fakat oluyor.

Sanatçılarımızı bu büyük yarışmaya dâvet ediyorum.

SANAT–EDEBİYAT

DÜZENLEYEN: ASIM BEZİRCİ

AŞK GELİNCE...

Asim BEZİRCİ

Geçenlerde dergilerimi düzenliyordum. «Değişim» in eski bir sayısı geçti elime. İlk sayfasında ilgi çekici bir yazı: «Aşktır Eleştirmek» (1). Gerçi daha önce de okumuştum Sezer Tansuğ'un yazısını. Ama üstünde pek durmamıştım, nedense okuyup geçmiştim. Bu kez öyle olmadı: Takılıp kaldım. Bir takım sorular kafamı kurcalamağa başladı.

Yazısında özetle şunları diyor Tansuğ: «Aşktır eleştirmek, aşktır yorumlamak. (...) Büyük sevdalı adamın işidir eleştirmek. Onun karşısındaki nesnelciler umumhane gerçekçileridir. (...) Eleştirmeci tutkusu aşk öznelidir. Eleştirmeci giderek sanat eseriyle kendisi arasındaki açığı kapatacak ve o eserle birlikte yaratıcı çiftleşmenin yatağına yanyana uzanacaktır. (...) Eleştirmecinin öznel yöntemi seçmek zorunluğu vardır. (...) Ben eleştirmenin, soyutlamanın övgüsünü eşekçe yapmam. Ben, yalnız erkek olduğum için değil, gaflet uykusuna dalmış arzuları bile uyandıran bir erkek olduğuma güvendiğim için özneli savunurum...»

Yazının ana çizgileri bunlar. Ben de salt bunları ele alacağım. Daha doğrusu, bunların zihnimde doğurduğu çağrışımların tartışmasını yapacağım, bunların getirdiği sorunların çözülmesine çalışacağım. Tansuğ'un çelişmeler, sövmeler ve tunafl ıklarla donanmış yazısını yargılamak istemiyorum. Amacım başka: Aşk ile eleştiri arasındaki ilişkiler nelerdir, onları gözden geçirmeyi düşünüyorum.

Önce şunu sorayım: Eleştirmek aşk mıdır? Eleştirmeği aşk gibi alanlar vardır elbet. Ama almıyanlar da vardır. Bundan ötürü eleştirmeyi aşka indirgemek ne kadar doğru değilse, aşıkça davranmıyanları eleştirmen saymamak da o kadar doğru değildir. Yaratmak gibi eleştirmek de çeşitli sebeplerden gelir. Bu sebepler eleştirmenden eleştirmene değişebilir. Nitekim, kimisi için bir varoluş biçimidir eleştirmek kimisi için bir boşalma yolu, kimisi için bir araştırma kapısı, kimisi için bir eğitme aracı, kimisi için bir zevk pınarı, kimisi için bir gelir kaynağıdır...

Aslına bakılırsa, bir ilkeden çok şımasını diliyorlar. «Eleştirmek aşktır,» derken, gerçekte, «aşk gibi olmalıdır,» demek istiyorlar. Böylece, âşıkça yapılacak eleştirilen önemini belirtmiş oluyorlar. Onlara göre, bir eseri anlamak ve değerlendirmek için baş vurulacak «en iyi yol» budur. Öbür yollar ya yetersizdir ya da yararsız. Ancak bu yoldan gidilerek eleştirenle eser arasındaki açıklık kapanır, yargılıyanla yargılanan anlaşıp kaynaşır, sevenle sevilen mutlu bir duygudaşlık (sempati) içinde eriyip birleşir. Bunun sonucu, eser içten kavranmış, derinden yaşanmış, duyulmuş olur.

Acaba sahiden öyle mi olur?

İlkin, eleştirmenin işini sevmesi ile eseri sevmesini birbirinden ayırmalıyım. Eleştirmenin işini sevmesi gereklidir ama, eseri sevmesi her zaman gerekli (daha doğrusu, mümkün) değildir. Çünkü, bir eleştirmen eleştiriciliği sevdiği halde, eleştirdiği eseri sevmiyebilir, sevmediği bir eseri de eleştirebilir. Eleştiride sevgi temel olarak alınırsa, eleştirmen - Du Bos gibi - hep sevdiği eserleri eleştirmek ya da eleştirdiklerini hep sevmek zorunda kalır. Oysa, eleştirmen sevdigi eserlerin yanında, sevmediklerini de incelemek zorundadır. Bunun tersini savunmak hem eleştirinin alanını, hem de eleştirmenin özgürlüğünü daraltır. Daha da kötüsü, yalnızca sevdiklerini değerlendirmekle görevlendirilen eleştirmeni, «bağımlı bir övgücü» durumuna düşürür.

Böyle söylüyorum diye, duygusunu yerdiğim aşkı kötülediğim, eleştirmenin eserden nefret etmesi gerektiğini savunduğum sanılmasın! (Gülünç bir şey olur bu!) Elbette eleştirmen okuduğu eseri sever ya da sevmez. İkisi de olağandır, kaçınılmaz birer sonuçtur bunların. Burada önemli olan, eleştirmenin bu sonuçları tanımaması, yâni aşka ya da nefrete sırt çevirmesi değildir, onları bilimde olduğu gibi «ayırmasıdır». Yargılarına sokmamasıdır. Estetik duyguyla aşk duygusunu birbirine karıştırmaması aşkı değer biçmede tek ölçüt, tek dayanak olarak kullanmamasıdır.

Aşkın güzellikten doğduğu ileri sürülür. Bir yere kadar da doğrudur bu. Gelgelelim her güzelliğin aşkı doğurduğu doğru değildir. Belki sevdiklerimizi çokluk güzel buluruz ama her güzel bulduğumuzu sevmeyiz, sevemeyiz. Ayrıca, her sevdiğimizin güzel olduğunu da söyliyemeyiz. Çirkini sevenlerimiz de çoktur. Hattâ, La Bruyere'e bakarsanız, «ancak çirkin kadınlardır ki çılgınca sevilebilir.» Bundan olacak, XVII. yüzyılda Compte de Roucl nişanlısına, «pek çirkinsiniz ya, gene de sizi delice sevmekten kendimi alamıyorum,» diye yazar (2).

Aşk, seveni bir ölçüde ayırır gerçekten. Düşler, umutlar, tasarılar evrenine götürür. Seven bu yüzden sevgilisinin özelliklerini ya abartır (mübalâga eder) ya da ona kendisinde bulunmayan üstün özellikler verir. Değiştirir onu, süsler, yüceltir, ülküselleştirir (idealisation). Hattâ, yalnızca onu değil, onunla ilgili şeyleri de (örneğin eşyayı da, tabiatı da, insanları da) değiştirir, güzelleştirir, İlk gençlik günlerimin şairlerinden İsmet Bozdağın dediği gibi:

«Sema daha güzel mavi,
«Yaprak daha güzel yeşil,
«Çiçekler daha ince
«İnsan sevince...»

İnsan sevince, şairin deyişiyle, «alelâdeyi harikulâde diye yaşar». Çünkü «aşk geceyi bile gün ışığına boğar.» Ama, ışık kararıp da gece gelince, âşık şaşırı verir. Artık gözleri açılmıştı, nerdeyse yanıldığını, düş gördüğünü söyliyecektir:

«Yok bu Şehriçre senin vasfettiğin dilber Nedim
«Bir peri suret görünmüş bir hayâl olmuş sana»

Aşka kapılan herkes bu «hayal» i yaşar. Dolayısıyla, elinde olmadan, az ya da çok gerçekten uzaklaşır. Belki bütünüyle kopmaz gerçekten, ama onun dışına çıkmaktan da kendini kurtaramaz. Bunun gibi, salt aşka dayanan eleştirmen de bir yere değin - eserden uzaklaşır. Eseri «olduğundan başka» türlü görmeğe başlar. Oysa, eleştirmenin ö d e v i eserden uzaklaşmak değil, ne yapıp yapıp ona yaklaşmak, onu «olduğu gibi» görmektir.

Buna karşı denecek ki: Aşk, eleştirmeni eserden uzaklaştırmaz, tersine büsbütün yaklaştırır. Eserle birleştirip kaynaştırır. Sonunda, eleştirmen eserle «çifleşir», eserin «içine girer», eserde «erir». İlk bakışta doğru gibi görünür bu sözler, fakat değildir. Çünkü eleştirmenin eserde erimesi «nesnellik» ten ayrılmağa, âşıkça davranması «tarafsızlık» tan sıyrılmağa sürükler onu, öznelciliğin bilinen sakıncalarıyla yüz yüze getirir. Daha da önemlisi, aşırı kaynaşmanın etkisiyle benliğini unutarak bir «uydu», bağımsızlığını yitirerek bir «parça» haline girmesine yol açar. Bu yüzden, eseri özgürce ve bütünce kavrıyamaz. Ona dışardan, tümel, kapsayıcı bir gözle bakamaz. Eserin iyi anlaşılması ve doğru değerlendirilmesi her şeyden önce nesnel bir tutuma tarafsız bir kavrayışa ve - dikkatli bir iç gözlemin yanısıra - geniş bir dış bakışa bağlıdır. Bu da, eserle eleştirmen arasında belli bir «açıklık» ın bulunmasını gerektirir.

Söz gelişi eleştirmen A. Thibaudet, Valery ile Mallarme'yi incelerken, onların eserleriyle enikönü evlenir. Eserle kaynaşır, duygudaş olur. Hattâ, Peguy ile Giraudoux için yaptığı gibi, eserdekine çok benziyen imgeler ve anlatım biçimleri kurmağı dener. Bununla bizi onun iklimine sokmağa uğraşır. Öyleyken, o bile, eleştirmen olarak kalabilmek için ikinci bir «yaratış» a yeltenmenin tehlikelerini anlar. Eleştirmenin, her şeye karşın, sözü geçen «açıklık» ı koruması gerektiğini kabul eder (3).

Bu açıklığın korunması ise özneldan çok (ama özneli de büsbütün ortadan kaldırmayan) nesnel yöntemlerle, somut verilerle sağlanır. Salt aşkın kılavuzluğunda yürüyen salt öznelci eleştirmen bu olumlu yöntemlerle verileri umursamaz. Eserin oluşumunda payı olan ortamı (toplumsal ve kültürel çevreyi) hiçe sayar. Eserin kavranmasına yarıyan bilimlere (dilbilime, ruhbilime, toplumbilime, v.b.) sırt çevirir. Eserin değerlendirilmesini kolaylaştıran nesnel çalışmalara (çözümlemelere, karşılaştırmalara, örneklemelere) dudak büker. Eserin aydınlanmasına yardım eden kaynaklara (biyografiye, bibliyografiye) gözlerini kapar. Eserin anlaşılmasını tamamlıyan akla, sezgiye, sağduyuya kulaklarını tıkar. Bunca yararlı imkânı teperek, kendini aşk duygusunun yanıltıcı akışına bırakır. Dolayısıyla, bilge Propertius'u bir kez daha doğrulamış olur: «Âşıkların gözü kör, kulağı sağırdır.»

Boşuna dememişler, «aşkın gelişi aklın gidişidir.» diye...

---

(1) Sezer Tansuğ - Aşktır Eleştirmek. Değişim dergisi. 15.1.1962

(2) Bk. Charles Lalo - Güzellik Ve Cinsiyet. çev. R. Nuri Rarago. İstanbul. 1944, s. 45

(3) Bk. J. C. Carloni, J. C. Filloux - Critique litteraire. Paris. 1955, p. 78.

Duyurmalar

SENARYO

Orhan Kemal, «Senaryo Tekniği ve Senaryoculuğumuz Üstüne Notlar» adıyla bir kitap yazmıştır. Yakında Elif Kitabevi yayınları arasında çıkacaktır.

ŞİİR

Genç şairlerimizden Kemal Özer'in «Tutsak Kan» adlı üçüncü şiir kitabı Sürek Yayınlarında basılacaktır.

SERGİ

A. Kadir ile A. Bezirci'nin hazırladığı Paul Eluard'dan «Seçme Şiirler» Fransa'da «Musée d'art et d'histoire de Saint - Denis» de Eluard'ın öbür dillerdeki çevirileriyle birlikte sergilenmiştir.

KİTAP

Fazıl Hüsnü Dağlarca, «Karşı» duvar dergisinde yayınlanan şiirlerini «Türk Olmak» adıyla bir kitapta toplamıştır. Kitap, çıkmak üzeredir.

ELEŞTİRİ

Türk Dili dergisinin Temmuz sayısı «eleştiri özel sayısı» olarak çıkacaktır.

DERGİ

Genç şairlerden Abdullah Neyzar Karahan İzmirde «Özleşim» adıyla yalnızca şiir basan bir dergi çıkarmağa başlamıtır.

Soyut

Bir kadının mavide salınır ayakları
ve çocuğu doyurmaz oluverir ağlamak

Açlık en bayat yemek
sofralarınızdan ırak

Tarlalar başak başak borçlara sararır
uzar büyük şehirler fabrikalar kurtulmak

Fildişi kuleleriniz daha sarsılmadı mı
bu ne denli uyumak

Sennur Sezer

TÜRK SİNEMASININ SORUNLARI

Rekin Teksoy

Türkiyede yılda yaklaşık olarak 150 film çevriliyor. Bu sayı, sinema sanatının ortaya çıkışından bu yana, bu alanda söz sahibi olmuş nice ulusal sinemaları kıskandıracak güçtedir. Ne var ki, nicelik açısından ulaşılan bu parlak dış görünüşün ardında, endüstri yönünden temelsiz, çelimsiz, estetik yönünden sinema sanatının gereklerinden habersiz bir düzen gizlenmektedir. 150 sayısı, bir nicelik değeri olarak kâğıt üstünde kalmakta, üzerlerinde durulabilecek filimlerin sayısı, çoğu kez bir elin parmaklarını aşamamaktadır. Örneğin geride bıraktığımız 1962/63 döneminde, sadece üç film (Metin Erksanın Acı Hayat'ı, T. Kakınç'ın Aramıza Kan Girdi'si ve Halit Refiğin Şehirdeki Yabancı'sı) diğerlerinden ayrılabilmiştir.

Bu durumun nedenleri Türkiyenin bugünkü ekonomik ve toplumsal koşulları ile ilgili olduğu kadar, Türk sinemasının tarihsel gelişmesine yön veren yanlış tutum da bugünkü sonucu hazırlayan etkenlerden biri olmuştur.

Türk sinemasının tarihsel gelişmesinin dayandığı yanlış temel üstüne eğilmeden önce bir gerçeği iyice belirtmek yerinde olur. Türk sineması deyimini, ulusal bir türk sineması anlamında kullanmak yanlıştır. Ulusal bir sinemadan sözedebilmemiz için, sözkonusu ülkede çevrilen filimlerin ortak özellikler, nitelikler göstermesi gerekir. Ortak özellikleri, nitelikleri bir yana bırakalım. Türkiyede bir filmin her şeyden önce sinema sanatının kuralları ile bağdaşması gerektiği gerçeğinin savaşı yapılmaktadır daha 1962/63 döneminde, sinema estetiğine uygun film oranı yüzde iki olan Türkiyemizde, ulusal bir Türk sineması, böyle bir sinemayı özleyenleri bu özlemi gerçekleştirmek için çıkar yollar aramaya yönelten bir kavramdan başka bir şey değildir henüz. Türk sineması deyimi, Türkiyede çevrilen ve büyük çoğunluğu sinema estetiğine karşıt olduğu halde, sırf ham filmin etkilenmesi, banyo edilmesi, seslendirilmesi, basılması yoluyla meydana geldikleri için film adını taşımaya hak kazanan nesneleri kapsamaktadır sadece.

Ulusal bir sinemadan neden yoksun olduğumuz sorusunu cevaplayabilmek için Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yıllarına kadar gerilemek gereklidir. Kurtuluş savaşı ile emperyalist ve sömürücü, dış ve iç kuvvetleri yenilgiye uğratıp, ezilen ulusların özgürlük önderliğini yapan Türkiyede, savaş ertesinin örgütlenme dönemi ulusal bir sinemanın kurulması ve gelişmesi için son derece elverişli bir ortam yaratmıştı. Sanatların halka en yakını, halkı en etkileyicisi olan sinema devrimci Türkiyenin yeni düzeninin kurulup benimsenmesinde, yöneticiler için büyük bir yardımcı olabilirdi. Nitekim aynı yıllarda, aşağı yukarı aynı toplumsal değişiklikleri geçirmiş ülkelerde, sinemanın büyük gücünü sezen yöneticiler, halk kitlelerinin bilinçleşmesinde ve eğitilmesinde ulusal bir sinema akımının aracılığından yararlanma yoluna gidiyorlardı. Bu gibi ülkelerde, siyasa adamlarının dikkatini sinema sanatı üstüne çekmede, sinema sanatçılarının büyük payı olduğu da bir gerçekti. Türkiye Cumhuriyetinin örgütlenme yıllarında yöneticilerin kendiliklerinden sinemaya karşı ilgi göstermelerini beklemek haksızlık olurdu. Yöneticilerin sinema ile ilgilenmeleri gerçek sinema sanatçılarının uyarmaları ile sağlanabilirdi. İşte Türk sinemasının büyük mutsuzluğu burada kendini gösterdi. İlk filimlerinden, sinemayı bırakmak zorunda kaldığı son filmine kadar, sinema sanatının en ilkel kurallarına sırt çevirmede direnen bir kişi sinema alanında yetkili olarak ortaya atılmada bir sakınca görmedi. Söz konusu kişi Muhsin Ertuğruldu. Tiyatro konusunda yetkililerin Türk tiyatrosuna büyük hizmetlerini övdükleri Muhsin Ertuğrulun sinemadaki tutumu tiyatrodaki ile ters orantılı oldu. Türk sinemasının etkileri günümüze kadar uzanan en kötü geleneklerinin kuruculuğunu yaptı Muhsin Ertuğrul.

Tiyatrocu Muhsin Ertuğrul, sinemaya kazanç sağlayan ikinci bir uğraş olarak ele aldı. Sinemaya ancak tiyatro çalışmalarından arta kalan vaktini ayırdı. Sinema kültürünün yeterli olmayışı, sinemayı «filme alınmış tiyatro» anlayışı içinde ele alması sonucunu doğurdu. Tiyatroyu ön plânda tutan sinemayı salt bir gelir kaynağı sayarak küçümseyen Muhsin Ertuğrulun, sinema sanatının gücünü yöneticilere duyurmak için çaba harcaması beklenemezdi tabii. Nitekim tiyatro konusunda, yöneticilerden tiyatro yararına çeşitli olanaklar sağlayan Muhsin Ertuğrul, sinema konusunda böyle bir davranışı gerekli görmedi. Tiyatronun Devlet tarafından korunması gerektiğini ilgililere kabul ettiren Muhsin Ertuğrul, eğer sinemanın tiyatrodan ayrı bir sanat kolu olduğuna inansaydı, hem tiyatro hem de sinema ile uğraşan bir kişi olarak, tiyatro konusunda elde ettiği korumayı sinema için de ister, tiyatrodaki ne eş sonuca ulaşırdı. Ne var ki Muhsin Ertuğrulun, sinemanın bağımsız bir sanat dalı olduğuna inandığını gösterir tek bir davranışına rastlamak mümkün değildir.

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan 1938 yılına kadar sinemamızın bir numaralı adamı olan M. Ertuğrul, film anlayışıyla, beyaz perdeye tiyatro oyuncularına yer verişiyle, çevirdiği filimlerin konusunu çoğu kez tiyatro oyunlarından alışıyla, yabancı filimlerin konularını yeniden işleyişiyle sinemayı ti yatronun önemsenmeyecek bi[r] dalı saymaktadır. Bu tutumda[ki] bir kişinin, Türkiye Cumhur[i]yetinin kuruluş nedenlerin[e] inerek, ulusal özgürlük savaşı[n]ı, devrimleri, yeni toplum dü[ze]zeninin dayandığı ilkeleri konu edinen filimlere eğilmesi, kuru[l]makta olan Türk sinemasının geleneklerini böyle yapıcı o[l]umlu, aydın bir yola yöneltme[s]i gücünü aşan bir davranıştı. Nitekim Muhsin Ertuğrul, Ka[...]rım beni aldatırsa, Leblebici Horhor, Tosun Paşa, Söz bi[r] Allah bir, Şehvet Kurbanı, A[...]kasya Palas gibi yapıcısına u[...]tançdan başka bir şey sağlama[...]yan filmlerin yönetmeni olarak geçti sinema tarihimize.

ALIR BENİ GÖTÜRÜR

Ve ufacık ellerin alır beni götürür
Karanlıktan. Ağlıyan küçük bir çocuk gibi
- Sanki ürkek ve yanlış - hiç birşey anlamadan
Bir aşk geçti aradan. Görüyorum onları

Kimsenin bilmediği daracık sokaklardan
Aç karnına dolaşan. Bir parça ekmek için
Bütün bir gün ağlıyan o güzelim çocuklar
Şarkı söyler durmadan. Biliyorum onları

Uzak durur başları kötü sözden azardan
Yanıyor susuzluktan çatlanmış dudakları
Ve sapsarı yüzleri kurtulmaz hastalıktan
Yaşamağa doymadan. Tanıyorum onları

Ağaçların altında aç ve çıplak dolaşan
O yoksul çocukların arkasında bu dünya
Ve yıkık duvarların göz yaşına bakmadan
Alır beni götürür. Seviyorum onları

Böyle içten bir acı sarhoş eder insanı
O masal kahramanı bir gün olur anlatır
Soğuk bir kış gecesi bize büyük kavgayı
Kar yağarken uzaktan. Yaşıyorum onları

Nurer Uğurlu

YENİ YAYINLAR

SOKAKLARIN ÇOCUĞU. Orhan Kemal, roman, Altın Kitaplar Yayınları, 360 sayfa, ciltli 12.50 lira.

MODERN TOPLUMDA KADIN. Dr. Bedia Akarsu, İnceleme, İzlem Yayınları, 42 sayfa, 150 kuruş.

GÖK KATINDA KAZA. Mübeccel İzmirli, şiirler, Ostad Yayınları, 64 sayfa, 5 lira.

AVSTURYA GÜNLÜĞÜ. Burhan Arpad, Yeditepe Yayınları, 64 sayfa 2 lira.

OTUZ YAŞINDAKİ KADIN Honoré de Balzac, çev. Mina Urgan, roman, ikinci basım, 296 sayfa, 5 lira.

KİTAPLAR

SİNEMA TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ: Nijat Özön, Türk Dil Kurumu Yayınları, 188 Sayfa, 12.50 lira.

Bilim, teknik, sanat kollarında belirli bir konunun öğrenilmesi, öğretilmesi, tartışılması; bu kollardan herhangi birinde çalışmaların düzenli ve çabuk yürümesinin sağlanmasında terimlerin ne kadar büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Sinema için de durum aynıdır. Üstelik sinemada terimler konusu daha da çok önem taşır. Çünkü sinema, çeşitli bilim, teknik, sanat kollarının elbirliğine dayanmaktadır. Bu çeşitli kollar sinemaya yeni yeni kavramlar getirmiştir. Öte yandan sinema; çağdaş tekniğe dayandığından, gelişmesi sürekli olduğu kadar çabuktur da. Böylelikle, sinema alanındaki her yeni adımda, durmadan yeni yeni kavramlar, terimler ortaya çıkmaktadır. Sinemanın bir başka özelliği öbür sanat kolları, hele bilim ve teknik kolları arasında geniş halk kütlelerini yakından ilgilendiren bir konu olmasıdır. Gerçekten de, sinema yalnız belirli bir

ilgilendirir. Bu bakımdan, çok teknik özellikteki sözcükler bir yana bırakılırsa; sinema terimleri, günlük yaşayışta bir çok kişinin sık sık karşılaştığı sözcüklerdir. Gazetelerin spor sayfaları, spor terimlerini nasıl, ilgilenen her yurttaşın günlük sözcük hazinesine kadar ulaştırmışsa, gazete ve dergilerin sinema sayfaları da sinema terimlerini günlük sözcük hazinesine katmaktadır. Öte yandan, sinema alanında uluslararası çaptaki sürekli alışveriş, terimler konusunda da etkisini göstermekte, sinemacılıkta önceden işe başlamış, ilerlemiş ülkeler bu bakımdan geri kalmış ülkelerin sinema terimlerinde bir çeşit egemenlik kurmaktadır.

Bizim için sinema terimleri, yalnız bu nedenlerden değil, aynı zamanda şimdiye kadar hiç el değdirilmemiş bir konu olarak kalmasından dolayı da önemli bir sorundur. Gerçekten de yurdumuzda bugüne kadar sinema terimlerine el atılmış, bu konu üzerinde durulmuş, çözüm yolları aranmış değildir. Ancak yakınlarda ortaya çıkan sinema eleştirmeciliği bir kaç temel terimle yetinmiş, sinemacılar ise yabancı dillerden ödünç aldıkları terimlerle ya da yanlış bir takım karşılıklarla durumu idareye

[...]yınları alanında son yıllarda göze çarpan kıpı[...]danma, gerekse yeni yetişen kuşakların sine[...]manın sorunları ile daha yakından ilgilenmele[...]ri, bu terimler konusunun bir ayak önce çözü[...]mü sorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Sine[...]macılığımızdaki önemli gelişmenin, bütün uy[...]gar ülkelerde olduğu gibi eninde sonunda yu[...]dumuzda da sinema öğretimini gerekli kılacağı[...] gözönüne alınırsa böyle bir çalışma için de te[...]rimler konusunun şimdiden bir sonuca vardırıl[...]ması zorunluluğu ortaya çıkar. Sinema terim[...]leri alanında «dilsiz» sayılabilecek olan sinema[...]cılarımızı, bir ayak önce, yabancı terimlerin et[...]kisinden ve egemenliğinden kurtarmak da b[...] konuyu önemle ele almanın başlıca nedenlerin[...]den biridir. İşte «Sinema Terimleri Sözlüğü[...] bütün bu düşünü ve gereksemelerin ürünüdü[...]

Hemen söyliyelim ki, bu sözlük ancak öne[...]me niteliğindedir. Bu sözlüğün düzelmesi, ge[...]lişmesi, daha iyi, daha işlek kılığa girmesi, an[...]cak sinemayı sevenlerin göstereceği yakın ilg[...]ye, yapacakları uyarmalara bağlıdır. Sinemay[...] sevenlerin bu önemli görevden kaçınmıyacak[...]larını sanıyoruz.

Fadimem yandan yandan...

Hüseyin KORKMAZGİL

Çocuklardan özür dileyerek başlıyorum...

Hani, yeni yürümeğe başlıyan çocuklar vardır, iki elleriyle gözlerini kapatır, odanın ortasına dikilirler;

— Babacım, gel beni bul! derler.

Çocuğu devekuşuna yaklaştıran taştır bu. Elleriyle gözlerini kapatan çocuk, saklandığını sanır; onun saklambaç oyunundan anladığı budur.

Eğer kırk—elli yaşlarında biri, elleriyle gözlerini kapatır ve odanın ortasına dikilir;

— Eee, gelin beni bulun! derse! yapılacak tek iş vardır: Mahalle muhtarından bir kâğıt alıp, adamcağızı veya hanımcağızı tımarhaneye yollamak.

Devekuşu denilince çocuklar gelmez de akla, işte böyleleri gelir. Tabii, en doğrusu da budur.

Başbakan İnönü, 21 Mayıs olayından sonraki konuşmasında şöyle demişti: «21 Mayıs uzun bir menfi propaganda hazırlığından sonra yaratılmıştır.»

Aaaa, meğer bu sözleri söyleyen Başbakan, Yeni İstanbul gazetesi adına konuşuyormuş, onun sözcülüğünü yapıyormuş! Yeni İstanbul adlı gazetenin sağ köşesini hergün doldurmayı huy edinmiş olan fıkracı bey şöyle diyor:

«Başbakan iyi konuştu doğru konuştu. Nerdeyse bizim adımıza konuştu diyeceğim, çünkü bizim yazıp durduklarımızı söyledi, (...) Biz bu menfi propagandanın tuttuğu hedefı ve memlekete hazırlamak istediği âkıbeti günlerce, günlerce ve günlerce, hem de çok şeyı göze alarak yazdık durduk. Bunun içindir ki, bugün en yetkili Devlet temsilcisinin ayni paralele girdiğini görerek seviniyoruz.»

Eyvahlar osun! Yeni İstanbul gazetesiyle ayni paralele giren bir Başbakan'dan, bir İnönü'den artık bu ülkeye hayır gelir mi? Menderes'in sözcüsü, DP'nin, AP'nin sözcüsü Yeni İstanbul, İnönü'yü de ayni paralele soksun.! Bir de deriz ki, «son günlerde mizah yazıları okunmaz oldu» ... Elbet okunmaz be birader! 1963'ün mizahı Yeni İstanbul'un tekelinde.,

Bundan böyle bize, «Deve tellâl iken, eşek berber iken.. Minareyi belime soktum borudur diye, eşeğin kulağına pekmez koydum deridir diye, eşek de bana bir çifte vurdu geri dur diye» gibilerinden masallar anlatmak düşüyor.

Herhalde hikâyeye yeniden başlamamız gerekecek...

Efendim, bildiğiniz gibi, bu ülkede bir DP vardı. 1950'de seçimle iktidara gelen bu DP, tez günde vurguncuların, yağmacıların, demokrasi kaatillerinin eline geçti. Yıllarca kan öğüten halk ve onun sözcüleri aydınlar, ordunun desteğiyle bu DP'yi alaşağı edip, demokrasiyi kurtardılar. Bu iş, 27 Mayıs 1960'da oldu. Ondan sonradır ki, ülkede iki kutup belirdi: 27 Mayısçılar ve 27 Mayısa karşı olanlar.. DP arpalıklarında semirmiş birtakım kalemşörler ve onların çömezleri, her fırsatta 27 Mayıs devrimini halka, halkoyuna kötü göstermeğe çalıştılar. 27 Mayısın amacından uzaklaşması, 27 Mayıstan sonra olumlu hiçbir iş yapılamaması, 27 Mayısı destekleyenlere en küçük bir hak tanınmaması, ülkenin yeniden DP ortamına girmesi için ellerinden geleni ardlarına koymadılar. Bu vurguncuların, emekçinin sırtından biriktirdikleri paraları vardı, matbaaları vardı, gazeteleri vardı, sözcüleri vardı, binbir olanakları vardı ellerinde.. 27 Mayısçılar toparlanıp, olumlu işler yapmağa hazırlanırlarken, karşılarında bu vurguncuları buldular. 27 Mayıs devrimi gayrimeşru gösterilmeğe çalışılıyordu; asılanlar şehit, mahkûm edilenler mazlum diye yutturulmağa çalışılıyordu. Yassıada Mahkemesi yargıçları yerdenyere vuruluyordu. DP arpalıklarını yitirme korkusu içinde çırpınan vurguncular, her yanı B.B. görmeğe başlamışlardı; «mülk elden gidiyor, komünistler sardı memleketi, demokrasi çiğneniyor, insan hakları tepeleniyor» diye yırtınıyorlardı. Yeni Anayasa'yı karalamağa yeltendikleri görülüyordu. İşçiye haklarının verilmesini yiyemiyorlardı. Sosyal adaletin gerçekleşmesinden ödleri kopuyordu. Çünkü DP saltanatında böyle şeyler yoktu. Menderes'in ve onun gibilerin kuyruğunu tartanlar, bir haftada milyoner oluyorlardı. Onların istediği demokrasi buydu.

Tedbirler Kanunu, DP devrini «altın devir» diye halka yutturmağa çalışanlara karşı ve 27 Mayıs devrimini korumak için çıkartıldı.

Şimdi gelelim, Yeni İstanbul'un sağ köşesini hergün doldurmayı huy edinmiş olan efendinin derdine... İnönü'yü kendileriyle ayni paralele sokan, İnönü'yü Menderes'in döşeğine oturtan bu efendi diyor ki, «O menfi propaganda ki, meselâ Tedbirler Kanunu'nu hiçe sayarak, geçmiş bir devri (yani DP devrini) yamyamlar, hattâ mamutlar devri diye tasvir ettikten sonra, bu uydurma ve mübalâğalandırma vebali, rejimin anadireği ve teminatı olan siyasi ve entellektüel muhalefete (yani AP'ye) yamamaya kalkışmıştı.»

İşte, vidaları DP'nin incevağıyla yağlanmış bir kafa ancak böyle konuşur! 21 Mayısa kadar, İnönü'nün adında 27 Mayısa saldıran efendiler, 21 Mayıstan sonra iğrenç bir biçimde ağız değiştirerek, İnönü'yü kendilerinin sözcüsüymüş gibi göstermeğe yelteniyorlar! İnönü'yü kendileriyle ayni paralele sokuyorlar!.. Şimdi gelin de, «Fadimem yandan yandan» demeyin!

Eğer, «21 Mayıs uzun bir menfi propaganda hazırlığından sonra yaratılmıştır» diyen İnönüyü Yeni İstanbulcularla ayni paralelde göstermeyi, İnönü'ye yapılmış hakaretlerin en büyüğü sayıyoruz!

Yeni İstanbul'un sağ köşesini hergün doldurmayı huy edinmiş olan efendi diyor ki, «O menfi propaganda ki, kâh sosyalizm maskesine, kâh ilericilik veya devrimcilik kılığına bürünmüş, fakat acemice makyajına rağmen daima ve daima milletin bir kanaat cepherini kötüleyerek, rejim ve memleket haini göstermeye yeltenerek, bizzat demokratik rejimi gözden düşürmeye çalışmak fırsatını rahatça bulmuştur.»

Gelelim, bu lâfların ardındaki gerçeğe...

Yeni İstanbul'un sağ köşesini hergün doldurmayı huy edinmiş olan efendinin «milletin bir kanaat cephesi» dediği zümre, halis kan DP artığı vurguncular olup, aylarca Meclisi «Af» zırıltılarıyla doldurmuş ve sonunda, «milletin âtıfeti»ne sığınan Celâl Bayarı Çankaya'ya oturtmak için hazırlık yapmıştır. Kuyruk gazetelerin tabelâları boşuna mı indirildi? AP Genel Merkezi boşuna mı yuhalandı? Jetler boşuna mı havalandı? Gençler caddelere boşuna mı döküldü? Kim unutur şu konuşmayı:

— Beyefendi, hemen Çankaya'ya mı gitmek istersiniz, yoksa bugün dinlenip yarın mı gitmek istersiniz?

— Hayır, bugün dinlenelim de, yarın gideriz...

Bu konuşma kimle kim arasında geçmiştir, bilir misiniz? Celâl Bayar'la, onu affettirmek için aylarca Meclisi «Af, af» diye meşgul eden birkaç AP'li arasında!.. «Milletin bir kanaat cephesi» ha? Hangi cephe bu, efendi? Başbakan İnönü'nün «Menfi propaganda» dediği, 27 Mayıs 1960'dan beri AP müfrit yöneticilerinin ve benzerlerinin yaptıkları propagandadır. 27 Mayıs'ta devirdiklerimize fazlaca yüzverdiği için, bizler bile, nerdeyse kafa tutuyorduk İnönü'ye, suçluyorduk İnönü'yü.. Sen hangi «menfi propaganda»dan, hangi «devrimci»den, hangi «İlerici»den söz ediyorsun efendi? Seninle ve sizinle ayni paralele girmiş bir İnönü yoktur ve olmıyacaktır! «Isıramadığın eli öp» demişler, haltetmişler. Bundan iğrenç bir öğüt olmasın. Ama sizler, ısıramadığınız eli öpmüyor, yalıyorsunuz! Kazıya kazıya, tadını çıkara çıkara, ağzınızı şapırdata şapırdata yalıyorsunuz.

Gün, 27 Mayısçılarındır. Kıvırabildiğiniz kadar kıvırın, size ancak avuç yalamak düşer,

Fikir salatası

Türkiye'yi yöneten iki kişi var: Biri Gökhan Evliyaoğlu, öteki... Neyse, onu söylemiyeyim. Nasıl olsa tanırsınız.

Geçen gün Gökhan Evliyaoğlu'nu okuyordum. Şöyle diyordu Evliyaoğlu Gökhan beg:

«Satıhta kaba, bir siyasi mücadele gibi görünen son hâdiseler, aslında 1963 Türkiyesinin içtimai yapısının temellerinde cereyan eden ideoloji kavgalarıdır...»

Bravo, dedim, Gökhan'da tekâmül var! Elbet canım, insan bir yerde, yanıldığını anlıyabilir, Gecikmiş olmak suç mu?

Ve devam ettim okumağa. Sonunda ne dese beğenirsiniz?

«Bugün AP diye ortaya çıkan muazzam halk teşkilâtı, Yeni İstanbul adıyla neşriyat yapan büyük bir gazete, Türk milliyetçiliğinin siyasi karakterinin demokrasiden başka bir şey olmadığının en güzel ifadesidir.»

Hadi bakalım, öp babanın elini!

Meğer, psiko—patolojide buna «Fikir Salatası» denirmiş...

- Ört ki ölem

Sevdiğim sözlerden biri de budur: Ört ki ölem!

Ah, ne severim bu sözü, bilseniz! Şiirdir bu, şiir! Çevir çevir oku! Neresinden baksan, bizi görürsün içinde: Ört ki ölem! Hani, «ölmeden mezara gömerler beni» demiş ya şair, işte öyle..

«Ben ölmedim, madem ki sen ölmem gerektiğini söylüyorsun, eh, ört ki ölem».

Ufff, ne büyük şiir vardır bu sözde, bilseniz!..

Biz, halk olarak, arasıra böyle «ört ki ölem» demişizdir. «Allah devlete ve hükümete zeval vermesin» diyenler Osmanlı vatandaşıydılar: «Allah devlete ve de hökümete zeval vermesin» diyenler şimdi de Cumhuriyet Türkiyesi vatandaşıdırlar. 22 Nisan 1920 de Osmanlı Hükûmeti için «Allah hökümete zeval vermesin» diyen vatandaş, 23 Nisan 1920 de, yâni bir gün sonra, Büyük Millet Meclisi'ni düşünerek «Allah hökümete zeval vermesin» demiştir. 13 Mayıs 1950 de «Allah hökümete zeval vermesin» sözü CHP ye aitti; 15 Mayıs 1950 de bu söz artık DP hükûmetine aittir 26 Mayıs 1960 da «Allah hökümete zeval vermesin» denilirken DP vardı. 27 Mayıs 1960 da «Allah hökümete zeval vermesin» denilirken ise, DP çoktan yıkılmış bulunuyordu. Bu dilek artık MBK hükûmetine aittir.

İşte, «oy» un demokratik değerini sıfıra indiren vatandaş bu vatandaştır. İşte, niçin yaşadığını, kim için pala salladığını, nerden gelip nereye gittiğini bilmeyen vatandaş bu vatandaştır. Politikacı, bu vatandaşı ele geçirerek iktidara oturur ve demokrasinin canına okur. Çünkü bu vatandaşın sayısı o kadar çoktur ki... örneğin, DP'yi on yıl iktidarda tutacak kadar ...

Bunlar işin fasa - fiso yanı... Gelelim şu «Ört ki ölem» sözüne...

Kurtuluş savaşından sonra, herkesin aklında kalabilecek, çeşitli olaylar geçti başımızdan. Kurtuluş savaşı gerçek bir operasyondu. Kurtuluş operasyonu... Dış ve iç düşmanlardan kurtulacaktık... Derebeylik düzeninden demokratik düzene geçecektik... Açlıktan kurtulacaktık, okulsuzluktan kurtulacaktık, insan yerine konulmamaktan kurtulacaktık, sömürülmekten kurtulacaktık, sömürge halkı olmaktan kurtulacaktık, sürünmekten kurtulacaktık... Kısaca, insanca yaşamamızı engelleyen kötülüklerden kurtulacaktık. Bilinçli veya bilinçsiz, savaşa bunun için katıldık. Kurtuluş savaı sonrası karnımız açıldı, operasyon başladı. Makaslar, bıçaklar, çekiçler. iplikler, iğneler... Karnımızın içi kesilip biçilmeğe başladı. Çürükler temizlendikçe, rahat soluk alır olduk. Fakaaaat...

Fakat, birdenbire karnımızı dikmeğe koyuldular. Karnımızı diktiler. Elimizden tutup ayağa kaldırdılar, «Bitti» dediler. Üç gün sonra ağrılar şiddetlendi. Hem. kurtuluş operasyonundan önceki ağrılardan daha şiddetli ağrılar... Tutup bizi röntgene soktular. Aaaa, bir de ne baksınlar! Ağalık düzeni karnımızda kalmış, beyler saltanatı karnımızda kalmış, kapitülâsyonların tohumları karnımızda kalmış, antidemokratik ne kadar kötülük varsa hepsi karnımızda kalmış... Ne diyebilirdik?

— Ört ki ölem» dedik.

Birinci «ört ki ölem» deyişimiz böyle oldu.

İkinci «ört ki ölem» deyişimize gelince... Ağrılar arta arta, 1950 yılına geldik. DP hükûmetleri, oramızı buramızı sıkıp sızlatarak, eski ağrılarımızı unutturmak istediler. İkinci «Ört ki ölem»i o zaman dedik.

— Ört ki ölem»

Ondan sonra bir 27 Mayıs yaptık. Ağrılar öylesine artmıştı ki, operasyona karar verildi. Bizi yatırdılar masaya. Oramızı sıktılar, bağırdık buramızı sıktılar, bağırdık. Her yanımız ağrılar içindeydi. Koca koca urlar vardı karnımızda. «Topraksız köylü» uru, «okulsuz çocuk uru, «İşsiz işçi» uru, «sömürülen emekçi» uru, «düzensiz düzen» uru, «sosyal adaletsizlik» uru, «yağma Hasanın böreği» uru, «devletin malı deniz» uru, «gemisini kurtaran kaptandır» uru, «köylü efendimizdir» uru ve saire... Bir sürü ur!

27 Mayıs 1960 da operasyona hazırdık, kaşınıyorduk Fakat açılan karnımız birden bire yeniden dikildi, urlar yine oldukları gibi kaldı karnımızda. Ancak, urların adı, cinsi ve yeri belliklenmişti, o kadar. Bu işe «Anayası yapmak» dedik.

— Ört ki ölem!

Ondan sonra ağrılar daha da arttı. Ellene ellene şişen urlar müthiş ağrımağa başladı. ve ardından homurtular aldı yürüdü. Derken, al sana bir «22 Şubat», al sana bir «20/21 Mayıs»! Gelsin ardından sıkı yönetimler ve yargılamalar...

— Ört ki ölem! dedik.

Siz sanıyor musunuz ki kurtuluş savaşı amacına ulaştırılmıştır? Hayır! Kurtuluş savaşından sonra çektiklerimiz, Kurtuluş savaşının amacından saptığımız içindir. Kurtuluş Savaşı, günden güne hızını arttırarak, öç alıyor bizden. Eğer vaktiyle Kurtuluş savaşından hemen sonra sağlam bir operasyona gidilmiş olunsaydı, karnımızdan ağalık düzeni uru, beyler saltanatı uru, anti demokratik urlar koparılıp alınsaydı, bugün buralarda dolaşıp durmazdık iki elimiz karnımızda, iki büklüm, kıvrılıp açılmazdık. Kurtuluş savaşı öç alıyor, öç! Bilen bilmeyene anlatsın bu gerçeği!...

Halkın bir sözü vardır: «Bugün dişi kamaşanın, dedesi mutlaka çağla yemiştir»... Bunu şöyle de söyliyebiliriz: Bugün dişimiz kamaşıyorsa, vaktiyle dedemiz çağla yemiş olduğu içindir.